

MASTEROPPGAVE

Hvordan har prosessen med vern og verdensarvstatus for Nærøyfjorden landskapsvernområde påvirket grunneiere og rettighetshavere?

How has the process regarding preservation and world heritage status for the Nærøyfjorden protected landscape affected the land owners and rights holders?

Lennart Falkenberg-Arell & Robert Ueland

Areal og eiendom

Avdeling for ingeniør- og økonomifag

Institutt for byggfag

Veiledere: Sjur K. Dyrkolbotn og Connie H. Reksten

Antall ord: 35 680

Innleveringsdato 22. mai 2019

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Forord

Masteroppgaven er utarbeidet av Robert Ueland og Lennart Falkenberg-Arell gjennom vårsemesteret 2019, i studiet Areal og Eiendom ved Høgskulen på Vestlandet (HVL), avdeling Bergen. Oppgaven er slutten på vår mastergrad, og utgjør 30 studiepoeng.

Høsten 2018 presenterte vår veileder Sjur Kristoffer Dyrkolbotn potensielle masteroppgaver, og blikket vårt festet seg til temaet “Hva skjedde i Nærøyfjorden?”. Vi tok kontakt med Dyrkolbotn for å melde vår interesse til å skrive en oppgave om erstatningsprosessen i forbindelse med etableringen av Nærøyfjorden landskapsvernområde.

Verneforskriften for Nærøyfjorden landskapsvernområde ble vedtatt 8. November 2002, og sa i korte trekk at grunneiere ikke kunne hogge mer enn fem dekar skog. I mangel på erstatningsregler i den daværende naturvernloven ble erstatningsprosessen utsatt frem til naturmangfoldloven trådte i kraft 1. Juli 2009, og det ble i desember samme år sendt ut brev om at grunneiere kunne kreve erstatning for de rådighetsbegrensninger vernet medførte. Brevet nådde ikke frem til en rekke grunneiere, og mange misforstod brevet. Når det i 2016 ble utbetalt erstatning, i noen tilfeller over en million kroner, var flere grunneiere misfornøyde og sendte brev til Fylkesmannen, hvor de krevde en oppfriskning av muligheten for å kreve erstatning. Fylkesmannen satte en ny frist til den 15. Juni 2017, og mange sendte inn krav. 21. Februar 2018 sendte fylkesmannen videre kravene om oppfriskning til Miljødepartementet, med sine anbefalinger, hvor det fortsatt forventes et svar.

Høsten 2018 fikk vi i forbindelse med faget metode- og vitenskapsteori i oppgave å skrive metodekapitlet til masteroppgaven, med foreløpige beskrivelser over hva vi spesifikt hadde lyst å forske på. Formålet til vår masteroppgave ble da først og fremst å fokusere på hvordan spørsmålet om erstatning for rådighetsbegrensninger i forbindelse med områdevern ble gjennomført i Nærøyfjorden. Siden Nærøyfjorden landskapsvernområde er en del av Vestnorsk fjordlandskap som havnet på verdensarvlisten i 2005, utvidet vi oppgaven til å også omfatte hvordan grunneiere/rettighetshavere i det daglige virket blir påvirket av verdensarvstatusen og turismen i området.

Intervjuene som ble gjennomført i tilknytning til denne oppgaven ble høyst dagsaktuell, siden Miljødirektoratet holder på med saksbehandlingen vedrørende en vurdering til om grunneierne skal få innvilget oppfriskning til å kunne sende inn krav om erstatning i forbindelse med verneprosessen etter naturmangfoldloven.

Med dette sagt, må en stor takknemlighet og takk gis til våre veiledere Sjur Kristoffer Dyrkolbotn og Connie Reksten, deres faglige innspill har vært til stor hjelp. En stor takk må også gis til grunneierne som lot seg intervju, deres beretninger var i stor grad med å skape utgangspunktet for oppgavens drøfting. Vi vil også gjerne takke Peder Vedde ved Statens Hus og Kathrine Lien Mjell ved advokatfirmaet Harris, deres bidrag med innsyn i relevante saksdokumenter har vært til stor hjelp gjennom flere deler av oppgaven.

Robert Ueland

Lennart Falkenberg-Arell

Sammendrag

2. november 2002 ble Nærøyfjorden landskapsvernområde opprettet, hvis formål er å ta vare på det vakre og egenartede natur- og kulturlandskapet som er der, og ble sammen med Geirangerfjorden innskrevet på UNESCOs verdensarvliste 14. juli 2005. Loven som landskapsvernområdet hadde hjemmel til i 2002 hadde ingen regler om erstatning som følge av rådighetsbegrensninger for landskapsvernområder, noe som først kom med naturmangfoldloven i 2009. Fylkesmannen i Sogn og Fjordane sendte ut et skriv om at grunneiere måtte kreve erstatning innen årets slutt, men mange fikk aldri skrevet, eller misforstod det. Dette førte til at mange ble misfornøyde når rundt 30 av 250 påvirkede parter mottok erstatning i 2016. Grunneierne ble derfor i 2017 gitt muligheten til å kreve oppfriskning av fristen til å kreve erstatning, en prosess som fortsatt er til behandling hos Miljødirektoratet.

Med bakgrunn i forskningsspørsmålet bestemte vi oss for en kombinasjon av dokumentanalyse og kvalitative intervju. På denne måten kunne vi få en kvantitativ del hvor vi fikk se korrespondansen mellom Fylkesmannen, advokatfirma, Miljødirektoratet og grunneiere som ble påvirket av dette, samt en del juridisk litteratur i form av bl.a. lovens forarbeid. Vi hadde også en kvalitativ del hvor vi intervjuet seks personer som eier flere eiendommer i Nærøyfjorden som har blitt vernet. Vi fikk svar på alt fra hvordan de hadde opplevd mengden og kvaliteten på informasjonen fra myndighetene, hvor mye de visste om naturmangfoldloven §50 og §51, hvordan de har blitt påvirket av vernet, samt hvordan den utsprede turismen i Nærøyfjorden har påvirket dem.

Med bakgrunn i dokumentstudiene og de kvalitative intervjuene klarte vi å svare på problemstillingen vår.

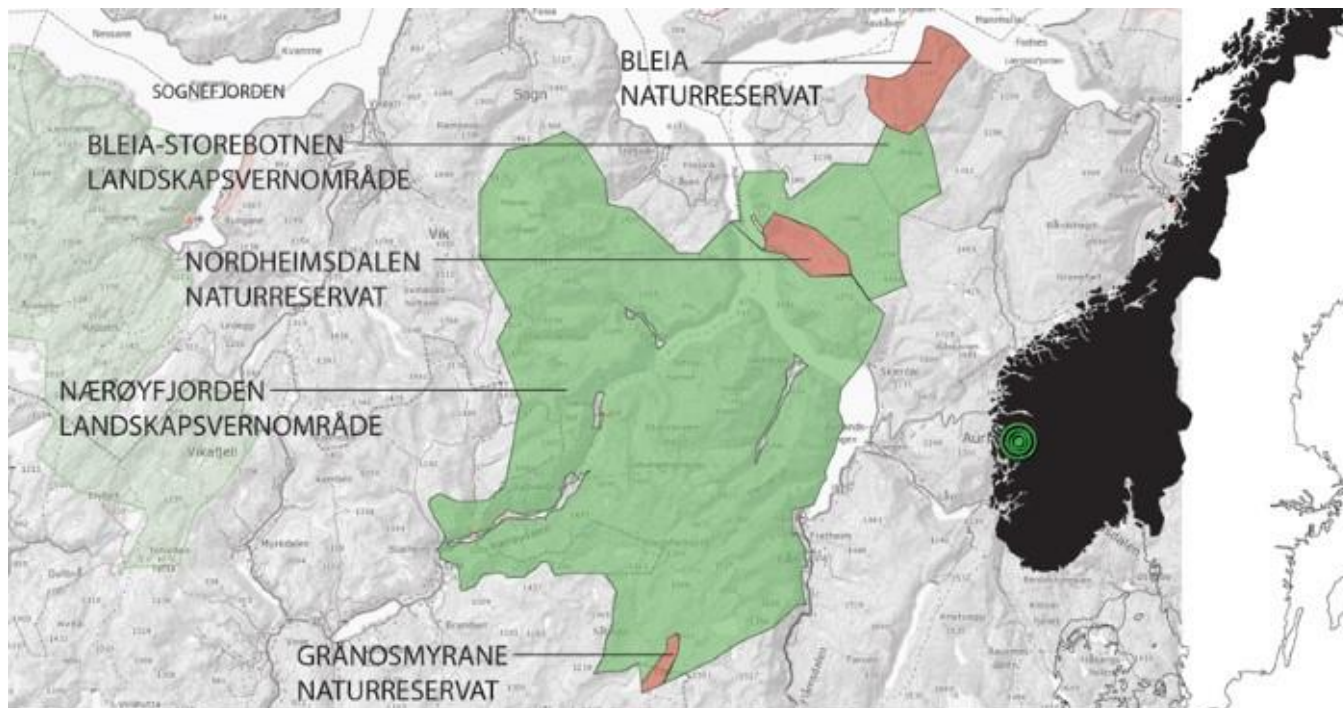
De vi har intervjuet er i stor grad misfornøyd med informasjonen de har mottatt om verne- og erstatningsprosessen, og visste ikke så mye om hva naturmangfoldloven §50 og §51 sa før langt uti prosessen. Flere av grunneierne har fått store områder skog båndlagt, noe som vil hindre mye potensiell skogdrift i fremtiden. De er heller ikke veldig begeistret for mengden turisme som har vokst og vokst i Nærøyfjorden de siste årene, eller hvordan de opplever at turistene tar seg til rette på eiendommen deres. Et av de største problemene vi har nøstet opp i forbindelse med erstatningsprosessen i Nærøyfjorden, er at begrepet «igangværende» bruk, tilknyttet skogdrift, jf. naturmangfoldloven §50, skal tolkes som påregnelig bruk.

Summary

November 2nd 2002, Nærøyfjorden landscape-protection area was established, and its purpose was taking care of the beautiful and unique natural and cultural site, and was along with Geirangerfjorden inscribed to UNESCO World Heritage List on the 14th of July 2005. The law which the protection-regulations was allowed after did not have any rules about compensation as a result of restrictions from landscape-protection rules, which came with the Nature Diversity Act of 2009. The County Governor of Sogn and Fjordane sent a letter to the landowners, which said that they had until the end of 2009 to put forth a compensation claim, but a lot of people never received the letter, or misunderstood it. This led to a lot of dissatisfied landowners, when around 30 out of 250 affected parties received compensation in 2016. The landowners were therefore given the opportunity to claim a refresher on the deadline for claiming compensation, claims still being processed with the Environment Agency.

With our research question in hand, we decided on a combination of document studies and qualitative interviews. This way we could see the correspondence between the County Governor, law firms, the Environment Agency and landowners affected by this, along with a lot of legal documents in the form of the law's preliminary work, amongst others. We had a qualitative part where we interviewed six people owning several properties in Nærøyfjorden which has been protected. We were given answers to everything from how they perceived the amount and quality of the information from the government, how much they knew about the Nature Diversity Act sections 50 and 51, how they have been affected by the protection, and also how the widespread tourism in Nærøyfjorden has affected them. We were able to answer our research question using the document studies as well as the qualitative interviews.

The people we interviewed were mostly unhappy with the information they received about the process of protection and compensation, and didn't know much about what the Nature Diversity Act sections 50 and 51 said until far into the process. Several of the landowners has had large areas of their forests restricted, which will prevent forestry in the future. They are also unhappy about the amount of tourism the last years, and how they perceive the tourists and their inconsiderateness on the landowners' property. One of the biggest issues we have unraveled while working on the process of compensation in Nærøyfjorden, is that the term "current" use, in relation to forestry, cf. the nature diversity act section 50, should be interpreted as probable use.

Figur 1 Kart over Nærøfjorden landskapsvernområde og omegn.

Kilde: <http://www.nasjonalparkstyre.no/Naroyfjorden/Kart/> hentet 21.05.2019

Innholdsfortegnelse

Forord.....	2
Sammendrag	3
Summary	4
1. Innledning.....	8
2. Presentasjon av relevant fagteori	10
2.1 Innledende ord	10
2.2 Opphavet og formålet med UNESCOs verdensarvprogram.....	10
2.3 Turisme i Nærøyfjorden	13
2.3.1 Innledende ord.....	13
2.3.2 Norge og cruise.....	13
2.3.3 Utslipp til luft og sjø fra skipsfart i fjordområder med stor cruisetrafikk.....	18
2.3.4 Handlingsrom/Jurisdiksjon	19
2.3.5 Internasjonale utfordringer: UNESCO steder og turisme	20
2.4 Er verdensarvprogrammet politisert?.....	22
2.5 Områdevern etter naturmangfoldloven	25
2.5.1 Vernekategorier	27
2.5.2 Saksgangen ved områdevern	28
2.5.3 Forvaltning av verneområder	29
2.5.4 Nml. §36 om landskapsvernområder	29
2.5.5 Grunneiers stilling ved ekspropriasjon.....	32
2.5.6 Materielle vilkår	33
2.5.7 Saksbehandlingen	38
2.5.8 Ekspropriasjonerstatningsloven	40
2.6 Rådighetsbegrensninger	42
2.7 Erstatning for rådighetsbegrensninger - Historisk rettsutvikling	43
3. Metode.....	49
3.1 Innledning.....	49
3.2 utfordringer basert på de 8 kriteriene for hva god forskning er	50
3.2.1 Objektivitet og intersubjektiv testbarhet.....	50
3.2.2 Forklaringsevne	52
3.2.3 Falsifiserbarhet og testbarhet	53
3.2.4 Empirisk støtte.....	53
3.3 Valg av metoder	54
3.4 Utvalg av intervjuobjekter/ innsamling av data	55

3.5 Utforming av intervjuguide	56
3.6 Gjennomføring av intervjuene	57
3.6.1 Lokasjon	57
3.6.2 Lydopptak	57
3.6.3 Intervjuguidens intensjon.....	58
3.7 Dokumentanalyse	60
3.8 Krav til data som samles inn.....	60
3.8.1 Relevans.....	60
3.8.2 Pålitelighet	60
3.9 Etske overveielser og personvern	61
4. Empiri.....	63
4.1 Tidslinje	63
4.2 Sentrale dokument i saken	64
4.2.1 Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 02.12.2009, med referanse 2009/4899-430.....	64
4.2.2 Brev fra Regjeringsadvokaten, ref. 2002-0761 ANW/ANW	64
4.2.3 Artikkelen i Bergens Tidende	65
4.2.4 Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, datert 20.04.2017, ref. 2009/5035-432.2	65
4.2.5 Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 21.02.2018, ref. 2009/5035-432.2	66
4.3 Intervju.....	66
4.3.1 Presentasjon av intervjuobjektene	66
4.3.2 Tematisk svar på intervju.....	67
5. Drøfting	73
5.1 Turisme og UNESCO - internasjonale utfordringer	73
5.2 Erstatningsprosessen	75
5.3 Igangværende bruk	80
6. Konklusjon.....	84
7. Avsluttende ord	85
8. Kildeliste.....	86

Figurliste:

Figur 1. Kart over Nærøyfjorden Landskapsvernområde og omegn, s. 5

Figur 2 Nominasjoner etter rådgivende organs anbefalinger og komiteens avgjørelse mellom 2003-2012 s. 27

Tabell 1. Markedsvekst i cruiseturismen i Norge mellom 2002-2010, s. 18

Tabell 2. Estimat på hvor mye penger cruisenæringen har lagt igjen de ulike stedene, s. 19

1. Innledning

I denne masteroppgaven vil vi gi leseren et innblikk i Lov om forvaltning av naturens mangfold, LOV-2009-06-19-100 (heretter kalt naturmangfoldloven eller nml.) av 19. juni 2009¹, og dens regler om erstatning for økonomisk tap når et områdevern medfører vanskeliggjøring av igangværende bruk. Vi ser disse reglene opp mot situasjonen i Nærøyfjorden landskapsvernområde som ble gitt verdensarvstatus av UNESCO 14. juli 2005, som førte til en erstatningssak hvor mange grunneiere ikke fikk erstatningen de burde.

Arbeidet med å gjøre Nærøyfjorden til landskapsvernområde og en del av verdensarvlisten ble så smått påbegynt i 1994 når Aurland kommune ville ta mer grep om forvaltningen av landskapsressursene i kommunen. Bakteppet var bl.a. en planlagt kraftutbygging i Aurlandsdalen og en økning i reiselivstrafikk. For å imøtekomme utfordringene måtte en handlingsplan utarbeides for kommunens forvaltning, men mer fokus på å utnytte og utvikle lokal kompetanse. Arealet som landskapsvernet omfatter er 85% privateid, som da medfører at lokalbefolkningen hadde sine meninger om hvordan vernet skulle være. Flere instanser engasjerte seg i dette, fra Undredal grunneierlag til Statens Vegvesen og Forsvarets bygningstjeneste. Voss, Vik og Aurland kommune startet arbeidet med forvaltningsplanen i 1999, informasjon ble sendt ut til grunneiere i 2000, innsigelsene kom i 2001 og Nærøyfjorden landskapsvernområde ble vedtatt vernet 8 november 2002, med hjemmel i LOV-1970-06-19-63 Lov om naturvern (Naturvernloven av 1970)².

Den mest sentrale begrensningen som ble lagt på grunneierne var fra verneforskriften, forbudet mot alle «*inngrep eller tiltak som vesentleg kan endre eller verke inn på landskapets art eller karakter*»³, som i tillegg til å forby bergverksdrift, veibygging og nydyrking, forbudte skoghogst på flater over fem dekar.

Grunneiere som ble berørt av landskapsvernområder hadde ikke et veldig sterkt vern etter bl.a. Naturvernloven §§20, 20b og 20 c⁴. I forbindelse med arbeidet med å utforme en ny naturmangfoldlov, ble det diskutert om landskapsvernområder skulle få et bedre erstatningsrettslig vern, så i vente på ny lov ble erstatningsspørsmålet utsatt.

Når vernet i 2002 ble vedtatt ble det sendt ut brev til de rundt 240 partene, informasjon om verneforskrift, grenser og muligheten for at erstatning kunne kreves. Frem til en ny naturmangfoldlov trådte i kraft ble det årlig sendt ut brev med opplysning om at fristen for å kreve ble utsatt og utsatt, frem til det siste brevet datert 3.12.2008 som opplyste om at fristen var forlenget til 31.12.2009, informert om at Stortinget skulle behandle naturmangfoldloven våren 2009. Samtidig som denne prosessen pågikk, ble Vestnorsk kulturlandskap bestående av Nærøyfjorden og Geirangerfjorden innskrevet på UNESCOs Verdensarvliste, noe vi kommer inn på senere.

---

¹ LOV-2009-06-19-100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)

² (Underdal, I. B & Knagenhjelm, T. K. 2014. *Parkplan for Nærøyfjorden verdsarvpark*. Aurland Naturverksted AS, side 34)

³ FOR-2002-11-08-1280 Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland §3.1.1

⁴ LOV-1970-06-19-63 Lov om naturvern §20 b og c

Det ble sendt et brev 2.12.2009⁵ som antagelig var mest ment som en påminnelse til grunneierne om fristen som var sendt, med en understrekning at denne gangen var fristen endelig, noe som er noe av grunnen til at det ikke ble sendt ut offentlig kunngjøring om fristen. Brevet ble dog ikke mottatt av mange av adressatene, noe som har flere grunner, bl.a. at adresselisten for brevet som ble sendt i 2009 manglet den siste delen for Vik kommune, og mange av dem ble da ikke tilsendt brev i det hele. Brevene ble heller ikke sendt rekommandert, da dette ble avskaffet flere år siden, og er svært dyrt med så mange parter involvert.

Mange av dem som likevel fikk brev, forstod ikke at advokathjelp ville være gratis, og antok derfor at advokatkostnaden kunne bli større enn erstatningsutbetalingen ville bli.

Brevet sa at grunneierne ville få *“erstatning fra staten når et vern medfører en vanskeliggjøring av igangværende bruk”*⁶, et sentralt moment for mange av grunneierne. Mange av grunneierne er bønder med utdanning innenfor dette, og gikk ut fra at det betydde skog som ble aktivt tatt ut av på vernetidspunktet. Det har siden også vist seg at matrikkelkartene over området har vært mangelfulle, og enkelte eiendommer har blitt utelatt fra hele verne- og erstatningsprosessen.⁷

I 2016 skrev Bergens Tidende en artikkel om at enkelte grunneiere fikk utbetalt over en million kroner i erstatning i forbindelse med områdevernet, og folk begynte å få øynene opp for at det faktisk hadde vært en mulighet for å få erstatning for vernet. Av de rundt 240 berørte partene var det rundt 30 som mottok erstatning, med renter på summen siden vernevedtaket i 2002.⁸

I 2017 begynte daværende Fylkesmannen i Sogn og Fjordane å motta brev fra misfornøyde grunneiere gjeldende informasjonen vedrørende erstatning.⁹

Fylkesmannen sendte i 2017 ut et brev¹⁰, hvor han mente i utgangspunktet at alle som var eiere eller bruksrettshavere i 2009 som ikke hadde krevd erstatning burde få mulighet til å få oppfriskning av fristen til å kreve erstatning¹¹, og de ble gitt mulighet til å sende inn krav om oppfriskning av erstatningsfrist innen 15. juni 2017. Denne dagen sendte bl.a. advokatfirmaet Harris krav til Fylkesmannen på vegne av en rekke grunneiere, krav som fortsatt er under behandling hos Miljødirektoratet.

Vi vil også se noe på om innskrivingen på UNESCOs verdensarvliste har påvirket grunneiere og rettighetshavere i Nærøyfjorden.

For å best mulig besvare denne oppgaven har vi valgt problemstillingen *“Hvordan har prosessen med vern og verdensarvstatus for Nærøyfjorden landskapsvernområde påvirket grunneiere og rettighetshavere?”*

---

⁵ Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 02.12.2009

⁶ Brev fra Miljøverndepartementet, udatert

⁷ Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, datert 20.04.2017

⁸ <https://www.bt.no/nyheter/lokalt/i/X1L1r/Far-millionerstatning-etter-landskapsvern> lest 17.12.2018

⁹ https://www.bt.no/nyheter/i/rqpMA/Sinte-grunneiere-far-ny-mulighet-til-erstatning#link_time=1497210893 lest 17.12.2018

¹⁰ Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 20.04.2017

¹¹ LOV-2009-06-19-100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) §51(1) 3. punktum

2. Presentasjon av relevant fagteori

2.1 Innledende ord

For å kunne gi en så god forståelse av det juridiske bakteppet for situasjonen presentert i innledningskapittelet, samt forklare hvorfor de utvalgte delene av jussen er relevante, vil vi dele inn teorikapittelet i to deler.

Den første delen vil dreie seg om UNESCO sitt verdensarvprogram og koblingen mellom verdensarvstatus, vern og bærekraftig bruk av naturen innenfor verdensarvområdet, samt hvordan turisme har påvirket grunneieres daglige virke.

Den andre delen vil belyse det nasjonale rettslige rammeverket for områdevern, med særlig fokus på grunneiernes stilling og deres rett på erstatning.

2.2 Opphavet og formålet med UNESCOs verdensarvprogram

World Heritage List (WHL), eller verdensarvlisten, ble i 1972 etablert av UNESCO, og har til formål å verne om den uerstattelige kultur- og naturarven i verden. Det som definerer hva som blir regnet som del av verdensarven kalles Verdensarvkonvensjonen, og er den internasjonale miljøvernkonvensjonen som er mest utbredt globalt¹².

En særlig hendelse ligger bak konvensjonens etablering. På slutten av 1950-tallet forelå en plan om å bygge «*Aswan High Dam*» i Egypt, hvis arbeid ville oversvømt Abu Simbel-templene, noe som førte til en internasjonal protestkampanje fra regjeringen i Egypt og Sudan som samlet motstand fra over 50 land. Arkeologisk arbeid i området ble satt fart på, og templene ble demontert, flyttet til tørr grunn og satt sammen igjen. Kampanjen kostet rundt 80 millioner amerikanske dollar, hvorav halvparten ble donert av rundt 50 land, og viste viktigheten av solidaritet og samarbeid mellom flere stater for at unike kulturskatter skal beskyttes.¹³

Resultatet av protestaksjonens vellykkethet var flere kampanjer for vern, i tillegg til at UNESCO startet arbeid med å lage en konvensjon for vern av kulturarv. Konvensjonen beskriver på hvilken måte verdensarvfondet skal bli brukt til å gi økonomisk støtte, og at et lands signatur kan brukes for å ivareta egne verdensarvsteder, i tillegg til resten av et lands nasjonale natur- og kulturarv. UNESCO summerer verdensarvkonvensjonens strategiske målsetninger med fem C-er: «*credibility (troverdighet), conservation (bevaring), capacity-building (kapasitetsbygging), communication (kommunikasjon), og communities (lokalsamfunn)*».¹⁴

Verdensarvkonvensjonen ble vedtatt 16. november 1972, og ratifisert av Norge først fem år etter, 12. mai 1977, hvor den trådte i kraft for Norge 12. august samme år. Konvensjonen er den eneste globale konvensjonen som ser på natur- og kulturmiljøet som deler av en større helhet, og en felles arv. Konvensjonens formål er å hindre natur- og kulturgjenstander og -områder mot å bli ødelagt, og har virkning for gjenstander og områder på signerte parters territorium, som ofte inkluderer territorialfarvannet i tillegg til landområdet. Verdensarvkonvensjonen krever at partene identifiserer,

¹² <https://www.riksantikvaren.no/Tema/Verdensarv/Hva-er-UNESCOS-verdensarvliste> lest 20.05.2019

¹³ <http://unesco.no/kultur/verdensarven/verdensarvkonvensjonen/> lest 20.05.2019

¹⁴ <http://unesco.no/kultur/verdensarven/verdensarvkonvensjonen/> lest 20.05.2019

beskytter og overfører vår natur- og kulturarv til fremtidige generasjoner. Partene vedgår hvor viktig natur- og kulturvern er, og at det angår hele verdenssamfunnet.¹⁵

Verdensarvkonvensjonen har ikke klare regler for hvordan et område skal vernes, men det er et klart krav at uberørte områder ikke skal ødelegges av økonomiske og sosiale endringer, og i forlengelsen av dette skal landene bevare og identifisere deres respektive natur- og kulturarv, som det fremgår av bl.a. verdensarvkonvensjonen artikkel 5. Landene melder inn områder som på sikt kan være egnet for å motta status som verdensarvområde. Konvensjonen er vag når den beskriver den rettslige beskyttelsen områdene bør få nasjonalt, men verdens fellesarvutvalg, *World Heritage Committee*, har laget noen retningslinjer det det beskrives kriterier som områder må oppfylle for å bli godtatt til verdensarvlisten. I tillegg til flere faglige kriterier, skal det bl.a. foreligge en forvaltningsplan og området må ha langvarig beskyttelse. Dette blir fulgt opp, og områder kan blir fjernet fra listen hvis arbeidet er for dårlig.¹⁶

Fra og med 2005 var kriteriene for å bli innskrevet på listen på ti punkter, hvor de seks første dreier seg om kulturarv, og de fire siste dreier seg om naturarv. Et sted må oppfylle minst ett kriterium, utenom kriterium *vi*, som ikke alene kvalifiserer til å gi et område verdensarvstatus.

De to kriteriene som ble oppfylt var *vii* og *viii* som på norsk er:

vii: inneholder fantastiske naturfenomener eller områder med sjelden naturskjønnhet og estetisk betydning

viii: er et fremragende eksempel på hovedperioder i jordens historie, inkludert bevis for liv, betydningsfulle pågående geologiske prosesser i utviklingen av landformer, eller betydningsfulle geomorfe- eller fysiografiske kjennetegn.

Innskrivingen på verdensarvlisten ble begrunnet med at to kriterier ble oppfylt; naturskjønnhet og geologi. Begrunnelsen for innskriving var:

«Criterion (vii): The Geirangerfjord and Nærøyfjord areas are considered to be among the most scenically outstanding fjord areas on the planet. Their outstanding natural beauty is derived from their narrow and steep-sided crystalline rock walls that rise up to 1400 m direct from the Norwegian Sea and extend 500 m below sea level. Along the sheer walls of the fjords are numerous waterfalls while free-flowing rivers run through deciduous and coniferous forest to glacial lakes, glaciers and rugged mountains. There is a great range of supporting natural phenomena, both terrestrial and marine such as submarine moraines and marine mammals. Remnants of old and now mostly abandoned transhumant farms add a cultural aspect to the dramatic natural landscape that complements and adds human interest to the area.

Criterion (viii): The West Norwegian Fjords are classic, superbly developed fjords, considered as the type locality for fjord landscapes in the world. They are comparable in scale and quality to existing fjords on the World Heritage List and are distinguished by the climate and geological setting. The property displays a full range of the inner segments of two of the world's longest and deepest fjords, and provides well-developed examples of young, active glaciation during the Pleistocene ice age. The ice- and wave-polished surfaces of the steep fjord sides provide superbly exposed and continuous three-dimensional sections through the bedrock. The record of the postglacial isostatic rebound of the

---

¹⁵ Norges offentlige utredninger 2004: 28 *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven)* s. 164-165

¹⁶ Norges offentlige utredninger 2004: 28 *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven)* s. 285

crust and its geomorphic expression in the fjord landscape are significant, and represent key areas for the scientific study of slope instability and the resulting geohazards. ¹⁷

Partene i UNESCOs verdenskonvensjon vedtok i 2015 en strategi for å ta vare på verdensarvområder basert på «å integrere bærekraftig utvikling i forvaltningen. Strategien definerer bærekraftig utvikling i henhold til tre dimensjoner; bærekraftig miljø, inkluderende sosial utvikling og inkluderende økonomisk utvikling¹⁸.» Statspartene er dermed forpliktet til å forvalte verdensarvområdene bedre enn ved kriteriene som begrunnet områdenes innskriving i sin tid. Norge er dermed oppfordret til å enten unngå eller dempe samtlige former for negativ påvirkning verdensarvområdet kan få på den miljømessige siden¹⁹.

Vi kan herfra se til *Policy Document for the Integration of a Sustainable Development Perspective into the Processes of the World Heritage Convention* som ble implementert i 2015, punkt 14 og 15 om *Environmental Sustainability*, og 17 om *Inclusive Social Development* som spesielt relevant. Dette er relevant fordi det gjør at medlemslandene skal holde hverandre ansvarlige for at et bærekraftig miljø opprettholdes og at et biologisk og kulturelt mangfold opprettholdes.

Environmental Sustainability

14. [...] *In implementing the Convention, States Parties should therefore promote environmental sustainability more generally to all World Heritage properties to ensure policy coherence and mutual supportiveness with other multilateral environmental agreements. This involves a responsible interaction with the environment in both cultural and natural properties, to avoid depletion or degradation of natural resources, ensuring long-term environmental quality and the strengthening of resilience to disasters and climate change*²⁰.

Dette betyr at medlemmer av Konvensjonen bør fremme bærekraftighet til alle verdensarvsteder for å sikre en sammenhengende politikk gjensidig støtte til andre multilaterale miljøavtaler. Dette betyr at vi må samhandle med miljøet slik at naturressurser ikke tømmes eller ødelegges, og at vi har en langsiktig sikring av kvaliteten på miljøet, og styre motstandskraften mot naturkatastrofer og klimaendring.

Vi tolker som at det enkelte land skal være med på å støtte opp under verdensarvkonvensjonen ved å bl.a. fremme lovgivning som strekker seg lengre enn selve konvensjonen fra 1972.

15. *States Parties should ensure that biological and cultural diversity, as well as ecosystem services and benefits for people that contribute to environmental sustainability, are protected and enhanced within World Heritage properties, their buffer zones and their wider settings*²¹.

---

¹⁷ <https://whc.unesco.org/en/list/1195> lest 12.05.2019

¹⁸ United Nations educational, scientific and cultural organization, 2015

¹⁹ <https://www.sdir.no/contentassets/aa3110d909b74450b4f2dcf23d370280/direktoratets-rapport---05052017---versjon-01.pdf?t=1558363196399> s. 9

²⁰ <https://www.sdir.no/contentassets/aa3110d909b74450b4f2dcf23d370280/direktoratets-rapport---05052017---versjon-01.pdf?t=1558363196399> s.9

²¹ <https://www.sdir.no/contentassets/aa3110d909b74450b4f2dcf23d370280/direktoratets-rapport---05052017---versjon-01.pdf?t=1558363196399> s. 9

Parter av konvensjonen bør sikre at biologisk og kulturelt mangfold, i tillegg til at økosystemtjenester og fordeler for folk som bidrar til miljøvern, beskyttes og forsterkes innenfor verdensarvområdene og områdene rundt.

17. The World Heritage Convention in Article 5 calls upon States Parties to “adopt a general policy which aims to give the cultural and natural heritage a function in the life of the community”. States Parties should recognise that inclusive social development is at the heart of the implementation of this provision of the Convention. States Parties should further recognise that full inclusion, respect and equity of all stakeholders, including local and concerned communities and indigenous peoples, together with a commitment to gender equality, are a fundamental premise for inclusive social development [...]”²².

I følge konvensjonen artikkel 5²³ skal partene gjøre verdensarvområdene til en funksjon i samfunnet rundt sitt liv, og videre anerkjenne at sosial utvikling er hjertet av tillegget til konvensjonen. I Nærøyfjorden driver mange av grunneierne gårdsbruk som drives på tradisjonelt vis. En endring i grunneiers stilling kan ha stor innvirkning på en grunneiers daglige virke, eksempelvis hvis tradisjonell drift subsidieres og gjør at grunneierne blir mer motivert til å drifte slik det har blitt drevet i generasjoner.

Det legges også vekt på at likestilling og respekt er en fundamental del av en inklusiv sosial utvikling. Partene av konvensjonen forpliktes til å forvalte verdensarvområdene i et perspektiv som er bredere enn kriteriene som begrunnet innskrivingen. Gjennom strategien er Norge oppfordret til å styre unna eller dempe negativ påvirkning av miljøet i verdensarvområdets forvaltning.

2.3 Turisme i Nærøyfjorden

2.3.1 Innledende ord

En del av det vi ønsker å undersøke i masteroppgaven vår er hvordan turismen har påvirket livet til grunneierne innenfor landskapsvernområdet, særlig etter at Nærøyfjorden havnet på verdensarvlisten i 2005. I dette kapittelet skal vi presentere fakta om turisme i Norge basert på diverse rapporter. I empiri- og drøftingskapittelet tar vi da opp igjen dette spørsmålet og sammenligner presentert fakta opp mot innsamlet data fra dybdeintervjuer fra et utvalg grunneiere som berøres av landskapsvernet. Her blir det først og fremst presentert de goder og onder som medføres av turisme og de tilhørende utfordringer. Cruisenæringen har gjentatte ganger fått et negativt rykte gjennom media²⁴, og vi kommer derfor til å ta utgangspunkt i denne næringen i forsøket på å illustrere at det alltid er to sider av samme sak. Ikke minst skal vi se nærmere på cruiseturismes påvirkning både på lokalbefolkningen og naturområdene i Nærøyfjorden.

2.3.2 Norge og cruise

---

²² <https://www.sdir.no/contentassets/aa3110d909b74450b4f2dcf23d370280/direktoratets-rapport---05052017---versjon-01.pdf?t=1558363196399> s. 9

²³ <https://www.regjeringen.no/contentassets/c68c36e9a588492fb52feb7ae12dbe33/verdensarvkonvensjonen.pdf>

²⁴ Innovasjon Norge 2007 nr.2. *En oversikt over cruisenæringen i Norge*, s. 8

Norge med sin lange kystlinje har faktisk 30 aktive cruisehavner og er ett av de større land i verden målt etter antall anløp. 10 havner i landet hadde mer enn 50 cruiseanløp i 2006 og i dette året var antallet cruisepassasjer ca. 370 000, eller 2,7 ganger så mange som i 1997. Amerikanerne (USA og Canada) står for ca. 70% av cruisereisene i verden, men for Norge er det England og Tyskland som er de viktigste kildemarkedene foran USA. Tilbake i 2007 var det spådd at ca. 12,6 millioner mennesker kom til å reise på cruise, med en årlig vekst på ca. 8%. I USA er det målt at 12 % av befolkningen kommer til å velge cruise som ferieform, men for Europa viser denne statistikken kun 1,5% som illustrerer at cruisenæringen har et betydelig potensial for videre vekst. Cruiseskipene blir stadig større som gir rom for et bredere innhold, dermed tiltrekkes stadig nye målgrupper, aktiviteter og temabaserte opplevelser bli viktigere, der Norges styrke ligger i naturopplevelser²⁵.

Rapporten viser til at cruiseskipsbesøk har både økonomiske og andre virkninger for destinasjonen/regionen i Norge. For det første skipets forbruk, mannskapet og passasjerene. For det andre er det en viss sannsynlighet for at passasjerene returnerer senere som vanlige turister, i det som kalles gjenkjøpseffekt. For det tredje har cruise en betydning for stedets profil. Når cruisetrafikken startet på slutten av 1800-tallet var det nettopp disse turene som satt Norge på kartet. For det fjerde er cruisebesøk viktig for infrastrukturen og ikke minst står for en stor prosentandel av besøkende til en gitt attraksjon. For det femte sto norske interesser bak starten til den moderne cruiseindustrien, som medfører at Norge til stadig er en viktig leverandør til nye cruiseskip og modernisering av de eldre. Ser man tilbake i 2006 medførte nevnte faktorer til at de økonomiske virkningene for Norge samlet sett utgjorde ca. 1,6 mrd. Kroner. I tillegg kommer leverandørindustriens betydning for ca. 800 millioner slik at det i alt er snakk om norske virkninger på 2.3 milliarder kroner.²⁶

Rapporten trekker frem at tilbake i 2007 ser veksten ut til å noe stoppe. Forfatteren spår at antall skipsanløp vil gå ned, men likevel som følge i økning i gjennomsnittsstørrelsen på skipene vil antallet passasjer fortsette å øke. En annen faktor som trekkes frem er at Norge som det eneste landet i verden, innførte i 2007 en såkalt NOx-avgift som skaper usikkerhet rundt omfanget av cruiseskipene som velger å legge til havn langs Norges kyst. Rapporten legger til grunn en tosidig forklaring vedrørende denne spådommen. Først og fremst at måten avgiften ble introdusert på har skapt stor irritasjon blant rederiene, og at avgiften vil medføre vesentlige økte kostnader, i tillegg til at det foreligger begrensede muligheter å håndtere NOx-utslipp på kort sikt. Det regnes med at Norge på grunn av NOx-avgiften kommer til å lide av et forbrukstap på 300 millioner kroner, over hvor lang tidsperiode dette gjelder redegjør ikke rapporten for.²⁷

De to siste tiårene er cruisenæringen vært den del av reiselivsnæringen med størst vekst, der stadig flere havner/destinasjoner både i Norge og andre land er interessert i cruiseturisme og vurderer satsing. Likevel er kompetansen om hele fagfeltet cruiseturisme begrenset. Systematisk planlegging av et cruise er noe rederiene er meget opptatt av, derfor er det viktig for de havner og destinasjoner som ønsker cruisenæringen velkommen at de selv er oppdatert på hvilke kriterier rederiene setter for at akkurat en havn eller destinasjon skal være attraktiv. Slike faktorer kan være at stedet har et kjent navn og kan tilby unike opplevelser for turistene. Ikke minst foreligger det også visse minimumskriterier for havnens infrastruktur. Rapporten trekker frem på side 9 at;

---

²⁵ Innovasjon Norge 2007 nr.2. *En oversikt over cruisenæringen i Norge*, s. 4-5

²⁶ Innovasjon Norge 2007 nr.2. *En oversikt over cruisenæringen i Norge*, s. 5

²⁷ Innovasjon Norge 2007 nr.2. *En oversikt over cruisenæringen i Norge*, s. 5-6

«Et alternativ til kjent navn er et helt unikt tilbud. Flåm med Flåmsbanen og den spektakulære naturen langs Geirangerfjorden er eksempler på unike opplevelsestilbud som gir fortrinn markedsmessig for cruise uten at disse destinasjonene i utgangspunktet behøver å være kjent».

Hvis ingen av de ovennevnte vurderingskriteriene til hvorfor et cruise skal ha anløp fra ønsket destinasjon, tar rapporten for seg en tredje mulighet, nemlig å ha et bredt tilbud opplevelses- og utfluktsmuligheter. Foruten passasjerene ønsker, er slike tilbud også viktig for rederier og agenter som inntektskilde. Særlig med tanke på at gjennomsnittsalderen hos passasjerene har i flere år vært nedgående, som betyr at et større antall cruiseturister er i fysisk form til å vandre i norske fjell, samt at barnefamilier er opptatt av at deres barn ikke kjeder seg på turen.²⁸

I artikkelen *Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden*, skrevet av Dybedal, P. & Haukeland, J.V i 2017 trekker de frem en undersøkelse som blant annet setter tall på de nevnte kriteriene Innovasjon Norge presenterte. Når det gjelder kjennskap til og betydningen av verdensarvstatus, svarte intervjuobjektene følgende:

«De fleste norske besøkende – 70 prosent i Nærøyfjordsområdet og 74 prosent i Geirangerområdet – oppgir at de kjente til verdensarvstatusen før besøket. Blant utenlandske besøkende var det i begge områder ca. 60 prosent av de «vanlige» besøkende og rundt halvparten av cruisepassasjerene som kjente til områdets verdensarvstatus».

Når det gjelder spørsmålet om kjent navn hadde en betydning for besøket *«var det gjennomgående flertall som oppga at statusen ikke hadde noen betydning for at de er kommet til de respektive områdene. Andelen av alle besøkende som oppgir at den hadde stor betydning for besøket, utgjør i Aurland omtrent 6 prosent av norske og 11 prosent av utenlandske besøkende (utenom cruise), og i Geiranger henholdsvis 10 og 12 prosent. Blant cruisepassasjerene (alle) er det 13 prosent i Aurland, men kun 6 prosent i Geiranger som mener at verdensarvstatusen hadde stor betydning for at de valgte et cruise som omfattet dette området».*²⁹

Selv om funnene fra undersøkelsen spriker i hvor viktig kjent navn er i forhold til hva Innovasjon Norge vektla, er det viktig å huske på at undersøkelsen har bare tatt for seg et lite utvalg turister, som betyr at det nødvendigvis ikke illustrerer alle turistene sin mening. Likevel gir det et bilde på og indikasjon til at det kan være forskjell på hva «fagkyndige» mener er viktig og hva turistene faktisk vektlegger som kriterier for at en destinasjon skal være attraktiv å besøke.

Når det gjelder Innovasjon Norge sine kriterier om unikt tilbud eller bredt spekter av attraksjoner, presenter også Dybedal og Haukeland i den forbindelse tallfestede data:

*«De besøkende i Aurland (utenom cruiseturister) har relativt godt kjennskap til attraksjonene og opplevelsene i Nærøyfjordsområdet. Flåmsbanen og fjordcruise er mest kjent og brukt av flest. Også blant besøkende i Lærdal er Flåmsbanen mest kjent, men her skårer både Borgund stavkirke (kjent av 65 prosent, besøkt av 33 prosent) og villakssenteret (kjent av 50 prosent, besøkt av 26 prosent) høyt»*³⁰

Hovedfunnene fra undersøkelsen er som følgende;

«Natur- og landskapselementene tillegges gjennomgående stor betydning i både Nærøyfjorden og Geiranger. I de besøkendes øyne er det særlig fjord- og fjellandskapet som karakteriserer de to

---

²⁸ Innovasjon Norge 2007 nr.2. *En oversikt over cruisenæringen i Norge*, s. 10

²⁹ Dybedal & Haukeland 2017, *Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden* s. 4

³⁰ Dybedal & Haukeland 2017, *Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden* s. 4

verdensarvområdene, mens enkeltelementer som strendene langs fjorden eller grottene er mindre iøynefallende sammenliknet med andre naturinntrykk.

Menneskeskapt elementer er også av gjennomgående stor betydning for turistopplevelsen av de to områdene, om enn noe mindre enn landskapsopplevelsen. Kulturlandskapet har størst betydning, mens den visuelle opplevelsen av cruiseskip er noe lavere. Helhetsinntrykket av byggestil og estetikk er også positivt (oppfatningen av kommersielle reklameskilt er imidlertid litt mer varierende).

Når det gjelder graden av tilfredshet med trafikkforholdene er det viss ulikhet mellom de to områdene. I begge områdene ble trafikken i sentrum, parkeringsforholdene i sentrum samt trengsel og køer i disse områdene ansett som noe mindre tilfredsstillende, og spesielt gjelder det Geiranger.

Tilretteleggingen for gående og syklende anses også som bedre i Nærøyfjorden enn i Geiranger. Også når det gjelder vurderingene av forurensing og støy kommer Geiranger noe dårligere. Tryggheten ved aktiviteter på land og på fjorden anses derimot som meget høy i begge områdene.³¹

Effektiv logistikk rundt passasjerhåndtering ved i land- og ombordstigning er også en faktor rederiene er opptatt av. Cruiseskipene blir større og større og stiller derfor store krav til kaiplass og nettopp logistikkhåndtering. Naturlig nok øker også behovet for kailegder med skip på over 300 meter. Er infrastrukturen tilrettelagt for å håndtere de større cruiseskipene fjerner man behovet for tenderbåter som anvendes for å frakte passasjerene til land. Rapporten påpeker at passasjerene ikke liker å måtte stige om bord i en mindre båt for så bli fraktet videre, flere velger da å bli på moderskipet, noe som igjen fører til dårligere økonomisk gevinst for lokalnæringen for.³²

Markedsvekst:

	2002	2005	2010
Passasjerer	9,9 mill.	12,1 mill.	18 mill.
Vekst %	100	130	180
Behov for senger	210 000	280-300 000	400-600 000

Tabell 1. Kilde: Innovasjon Norge 2007 nr.2. En oversikt over cruisenæringen i Norge, s. 15.

Cruiseutviklingen Norge 1997-2006 viser at «det samlede antall cruiseskipsanløp til Norge har i perioden økt med ca. 40% (til i alt ca. 1550 anløp totalt i 2006). Prognosen for 2007 kan tyde på en nedgang i antall anløp. Antallet cruiseturister som drar på cruise i Norge har økt med ca. 168% til ca. 370 000 cruiseturister i 2006. Cruisenæringen har hatt en positiv utvikling de senere årene. Veksten er sterkere for antallet passasjerer enn for antall skip, fordi cruiseskipene blir stadig større. For mange havner er statistikkunderlaget svakere for passasjerer enn antall besøk».³³

³¹ Dybedal & Haukeland 2017, *Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden* s. 6

³² Innovasjon Norge 2007 nr.2. *En oversikt over cruisenæringen i Norge*, s. 11

³³ Innovasjon Norge 2007 nr.2. *En oversikt over cruisenæringen i Norge*, s. 21

De største havnene i Norge har hatt en bratt vekst fra 200-2006 så ut til å stoppe opp i 2007, der antall anløp hadde en tilbakegang på ca. 38 for de 10 største havnene. Noen av årsakene til tilbakegangen kan være fordi at rederiet Holiday Kreuzfahrten gikk konkurs, samt kanselleringer grunnet NOx-tilpasninger kan være en annen forklaring, selv om effekten av denne avgiften vil først slå fullt ut i 2009. En tredje mulighet er at 2007 var et «justeringsår» etter to år med brattere vekst enn markedsveksten totalt (8% per år).³⁴

«Over 85% av dagens cruisepassasjerer anser cruise som en måte å teste nye destinasjoner på, og over halvparten av disse ønsker å reise tilbake til det besøkte området».³⁵

Totalforbruk i Norge i 2006

	Millioner Kroner
Nordkapp	(580 mill. kr. 2005) 656
Fjord/Bergen	(640 mill. kr. 2005) 700
Oslo	206
Totalt	1571

Tabell 2. Kilde: Innovasjon Norge 2007 nr.2. En oversikt over cruisenæringen i Norge, s. 31. Et estimat på hvor mye penger cruisenæringen har lagt igjen de ulike stedene

I forbindelse med tallene fra tabellen refererer Innovasjon Norge videre til ECC sin rapport fra 2007 som estimerte at Norge hadde et cruiseforbruk på ca. 2,3 mrd. Som er ca. 800 millioner kroner mer enn forbruket fra skip, passasjerer og mannskap enn det var i 2005. Denne markante forskjellen skal reflektere rederienes forbruk gjennom kjøp av nye skip og vedlikehold av eksisterende skip. «Selv om tallene sannsynligvis er grove indikerer disse at Norge er en betydelig slik leverandør i cruisesammenheng».³⁶

Tabellen ovenfor presenterte inntekter og anvendte midler i Norge rike i forbindelse med cruisenæringen. Hopper vi 10 år frem i tid presenter også Dybedal og Haukeland tall for turismelatert omsetning i Aurland på om lag 472 millioner kroner, eksklusiv merverdiavgift.³⁷

Allerede tilbake i 2007 nærmet Geiranger og Flåm seg kapasitetsgrensen. I Geiranger legger ikke skipene til kai, men likevel er det både begrenset ankringsplass og begrenset kapasitet for håndtering av passasjerer til og fra skipene. I 2008 besluttet Geiranger å iverksette en selvpålagt begrensning i antall passasjerer og skip av miljøhensyn. Flåmsbanen har også de siste årene fått

³⁴ Innovasjon Norge 2007 nr.2. En oversikt over cruisenæringen i Norge, s. 22

³⁵ Innovasjon Norge 2007 nr.2. En oversikt over cruisenæringen i Norge, s. 23

³⁶ Innovasjon Norge 2007 nr.2. En oversikt over cruisenæringen i Norge, s. 31

³⁷ Dybedal, P. & Haukeland, J.V. 2017. Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden. (TØI), s. 9

kapasitetsproblemer, der rederiene mottar klager fra passasjerene at opplevelsen forringes på grunn av folkehavet. Rapporten påpeker at også Flåm bør vurdere strammere styring av sine cruiseanløp.³⁸ Når det gjelder forurensningsproblematikken er det:

*«per transportert enhet er sjøtransport mer miljøvennlig enn de fleste andre transportformer. Eu har gjennom flere år hatt stor satsing på flytting av trafikk fra vei til sjø (og andre vannveier) gjennom det såkalte Marco Polo programmet («Motorways of the Sea»).*³⁹

Videre på samme side stadfester rapporten at moderne skip forurenser mindre. Båtenes utslipp består av ulike forbindelser med NOx, partikler, svovel og CO₂, der eventuelle tiltak for reduksjon av et av disse elementene kan innebære økning av et annet. Heldigvis medfører ny teknologi både mindre forurensning og forbruk av drivstoff, samt større skip, har utslipp per passasjer vist en nedadgående kurve i mange år⁴⁰. I perioden 2005-2007 var det flere medieoppslag om luftforurensning i Geiranger basert på synlig røyk fra cruiseskipene, dette gjelder de spesielt mindre, eldre, cruiseskip og er først og fremst et visuelt problem. Den danske miljømyndighet gjennomførte en undersøkelse som nettopp viser til at luftforurensningen fra cruiseskipene er beskjedent. Undersøkelsen konkluderte med at cruiseskipsanløp ikke vil kunne medføre at EUs grenseverdier kan nås under anløpet. Partikkelutslippet var ubetydelig.⁴¹

Ser vi på tallene i rapporten *Cruisetraffikk til norske havner* skrevet av Petter Dybedal kan vi si at avgiften ikke hadde den effekten folk fryktet og kanskje noen ønsket. Den årlige vekstraten (gjennomsnitt over perioden) var 11 prosent fra 1998-2006 og den var 9,7 prosent fra 2006 til 2013. I perioden 2013-2018 var den årlige gjennomsnittlige vekst vært «bare» 2,7 prosent.⁴² Dybedal støtter Innovasjon Norges argument med at lavere vekst i antall anløp enn i antall passasjerer skyldes at skipene blir større. Passasjerkapasiteten per cruise med anløp i Norge økte fra 784 i 2006 til 1310 i 2012, og fra 1310 i 2012 til 1661 i 2018. «Denne veksten i gjennomsnittlig størrelse skyldes dels at eldre skip erstattes av nye og større skip, og dels at nesten all ny kapasitet består av store (og stadig) større skip».⁴³

2.3.3 Utslipp til luft og sjø fra skipsfart i fjordområder med stor cruisetraffikk

Klima- og miljødepartementet (KLD) ga sjøfartsdirektoratet oppdraget med å få kartlagt utslippene i norske fjorder med stor cruisetraffikk, med en avgrensning til å gjelde de tre verdensarvfjordene Geirangerfjorden, Nærøyfjorden og Aurlandsfjorden. Rambøll fikk av nevnte direktorat oppgaven med å gjennomføre kartleggingen av utslipp til luft og sjø fra cruiseskip, med hensikt å få dannet et bilde som kan vurdere risikoen for mulige helseeffekter og skadelige effekter på naturmiljøet i disse tre fjordområdene. Selv gjorde sjøfartsdirektoratet en kartlegging av gjeldende regelverk, både reguleringen og forvaltningen av verdensarvområdene, og regelverk knyttet til utslipp fra skip.⁴⁴

³⁸ Innovasjon Norge 2007 nr.2. En oversikt over cruisenæringen i Norge, s. 37

³⁹ Innovasjon Norge 2007 nr.2. En oversikt over cruisenæringen i Norge, s. 38

⁴⁰ Innovasjon Norge 2007 nr.2. En oversikt over cruisenæringen i Norge, s. 38

⁴¹ Innovasjon Norge 2007 nr.2. En oversikt over cruisenæringen i Norge, s. 40

⁴² Dybedal, P. 2018. *Cruisetraffikk til norske havner (oversikt, historie og prognoser 2018-2060)*. TØI, s. 2-3

⁴³ Dybedal, P. 2018. *Cruisetraffikk til norske havner (oversikt, historie og prognoser 2018-2060)*. TØI, s. 3

⁴⁴ Sjøfartsdirektoratet. 2017. *Utslipp til luft og sjø fra skipsfart i fjordområde med stor cruisetraffikk* s. 4

På samme side trekker rapporten frem at nivået av NO_x i Geiranger og Flåm til tider overskrider verdier som kan ha en negativ helsemessig effekt. Videre stadfestes det at utslipp til sjø i fjordene i liten grad forekommer fra cruiseskipene, men at det fra Hurtigruten og lokal skipstrafikk slippes ut noe kloakk og gråvann.

Som tidligere nevnt iverksatte Geirangerfjorden tiltak for å begrense antall skipsanløp til fjorden, hjemmelen for slike tiltak skal vi tar for oss videre.

I de områder de respektive kommuner er havneiere, kan de via forurensningsregelverket begrense anløp til havn med hensikten til å medvirke at luftforurensningen i et nærmere angitt område ikke overstiger grenseverdiene.⁴⁵ Når det gjelder kommuners adgang til å gi reguleringer av kloakk og gråvann fra skip, ligger hjemmelen i FOR-2004-06-01-931 Forskrift om begrensnings av forurensning (forurensningsforskriften) § 23-2. Rapporten oppsummerer på side 25 at «det er ikke et eget regelverk for verdensarvområdene. Regelverket for verneområder er langt på vei førende, da verdensarvområdene stort sett er samme område, og dermed også vernet som landskapsvernområder etter verneområdeforskriftene for Geirangerfjord-området og Nærøyfjord-området. Noen deler av verdensarvområdet ligger utenfor verneområdene og er underlagt kommunal forvaltning».⁴⁶

Rapporten påpeker at verneområdeforskriftene ikke har et tydelig formulert hjemmelsgrunnlag for å regulere utslipp til luft og sjø fra skip og trafikk på land. Videre stadfestes det at «hjemmelsgrunnlaget må styrkes for å nå den norske ambisjonen om at norske verdensarvområder skal utvikles som fyrtårn for den beste praksisen innenfor natur- og kulturminneforvaltning»⁴⁷.

Rapporten trekker også frem at «regelverket om verneområder er spredt, og forvaltningsansvaret er delt mellom flere myndigheter og aktører, som medfører at denne fragmentariske inndelingen gjør at bildet blir veldig uoversiktlig, meningene mange og beslutningsprosessene stopper opp».⁴⁸

«Sjøfartsdirektoratet mener at forvaltningen av verdensarvområdene hadde vært tjent med at all forvaltning ble samlet i ett organ med en overordnet beslutningsmyndighet, eller at verneområdene ble utvidet tilsvarende som verdensarvområdene, for å sikre hele verdensarvområdet lik vernestatus».⁴⁹

2.3.4 Handlingsrom/Jurisdiksjon

En del av Sjøfartsdirektoratet sitt formål med rapporten var, som sagt, å kartlegge hvilke muligheter og utfordringer forvaltningen i verdensarvområdet har i forbindelse med reguleringer. I forbindelse med reduksjon av anløp cruiseskip på grunn av miljøbelastning forårsaket av forurensning, belyser Sjøfartsdirektoratet følgende mulighet:

“Prinsippet om at Norge innenfor territorialgrensen kan fastsette sine egne regler følger av havrettskonvensjonen. Havrettskonvensjonen ble vedtatt 10.12.1982 og trådte i kraft 16.11.1994. Norge ratifiserte konvensjonen 24.06.1996. Siden de tre fjordene ligger i indre farvann, kan Norge lage særregler om ønskelig, f.eks. en regulering for skipstrafikk i norske fjorder med verdensarvstatus”.

⁴⁵ Sjøfartsdirektoratet. 2017. *Utslipp til luft og sjø fra skipsfart i fjordområde med stor cruisetrafikk*, s.21

⁴⁶ Sjøfartsdirektoratet 2017. *Utslipp til luft og sjø fra skipsfart i fjordområde med stor cruisetrafikk*, s.25

⁴⁷ Sjøfartsdirektoratet 2017. *Utslipp til luft og sjø fra skipsfart i fjordområde med stor cruisetrafikk*, s.25

⁴⁸ Sjøfartsdirektoratet 2017. *Utslipp til luft og sjø fra skipsfart i fjordområde med stor cruisetrafikk*, s.25

⁴⁹ Sjøfartsdirektoratet 2017. *Utslipp til luft og sjø fra skipsfart i fjordområde med stor cruisetrafikk*, s.25

Videre følger det av havrettstraktaten artikkel 211 første ledd punkt 3 første setning: «Staten som fastsetter særlige krav til hindring og begrenning av og kontroll med forurensning av det marine miljø, som et vilkår for fremmede skips adgang til sine havner eller indre farvann, eller for anløp ved sine offshoreterminaler, skal offentliggjøre disse krav på behørig måte og oversende dem til den kompetente internasjonale organisasjon».⁵⁰

Viktigheten av en god forvaltning og regulering av verdensarvområdene kommer også av Dybedal og Haukeland 2017 sin artikkel *Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden*.

«Utforming av politikk og strategi og innarbeidelse i kommuneplanene (for eksempel i arealdelen) for områdene krever detaljert kunnskap om reiselivet i de to områdene. Hvem er turistene, hvor mange er de, hvor drar de og hva er de interessert i å gjøre (opplevelses- og aktivitetsmønster), hva er de mest og minst fornøyd med, osv. Det er også viktig å vite hvordan turistene bidrar til verdiskapning lokalt».⁵¹

Til slutt skal det nevnes at «Havne- og farvannslovutvalget overleverte sin utredning til Samferdselsdepartementet 1. mars 2018. I utredningen legger utvalget frem forslag til ny havne- og farvannslov. Formålet med lovforslaget er å fremme sjøtransport som transportform og legge til rette for effektiv, sikker og miljøvennlig drift av havn og bruk av farvann. Det foreslås blant annet at ansvar og myndighet for sikkerhet og fremkommelighet i farvannet som hovedregel legges til staten, mens kommunene har myndighet i havneområdet. Som en konsekvens av forslaget er det foreslått å fjerne den kommunale anløpsavgiften. Det foreslås også at kommunen som havne-eier på visse vilkår kan ta ut utbytte fra havnevirksomheten, uten krav om at utbyttet må benyttes til havnevirksomhet. Reguleringen av losordningen foreslås tatt inn i havne- og farvannsloven, slik at man samler regulering av statens tjenester for å ivareta sikkerhet i farvannet i én lov. Utvalget foreslår også en hjemmel for kommunen til å midlertidig begrense fartøyers opphold i havn for å unngå eller begrense ulovlig akutt lokal luftforurensning».⁵²

2.3.5 Internasjonale utfordringer: UNESCO steder og turisme

Vi har tidligere presentert teori om turisme i Nærøyfjorden og forholdet mellom politisering av UNESCO vern. I dette delkapittelet skal vi presentere utdrag fra den internasjonale debatten som foregår rundt UNESCO steder og turisme.

Det fremgår av artikkelen *World Heritage Site – Is It an Effective Brand Name? A Case Study of a Religious Heritage Site* skrevet av Poria m.fl. at når betegnelsen World Heritage Site ble skapt i 1973 var målet å ivareta og redde to steder, Abu Temple i Egypt og byen Venezia, som begge sto i fare for trusselen om oversvømmelser. I nyere tid er det flere grunner til å nominere et sted til å være på verdensarvlisten, der noen av dem ikke har noe å gjøre med konservering eller ivaretagelse overhodet. Altså årsaker som ikke er samsvar med intensjonen til verdensarvlisten. Noen ganger er hovedgrunnen til at et sted skal få en verdensarvstatus, primært for å tiltrekke seg turister.⁵³

⁵⁰ Sjøfartsdirektoratet 2017. *Utslipp til luft og sjø fra skipsfart i fjordområde med stor cruisetrafikk*, s.34-35, referert til 10-12-1982 nr. 1 Multilateral De forente nasjoners havrettskonvensjon første ledd punkt 3 første setning

⁵¹ Dybedal, P. & Haukeland, J.V. 2017. *Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden*. (TØI), s. 1

⁵² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-4/id2592147/> lest 22.05.2019

⁵³ Poria, Y, Reichel, A, Cohen, R. 2011. *World Heritage Site – Is It an Effective Brand Name? A Case Study of a Religious Heritage Site*. Journal of Travel Research, s. 482

Noen av funnene fra deres forskning tilsier at selv om et sted har tittelen som en WHS lokasjon, betyr ikke det nødvendigvis at det er en magnet for turister som et «must see». Turistene sitt inntrykk kan ofte heller være at de finner verdensarvstedet som for folksomt. En annen faktor som trekkes frem er at ofte så vet ikke turistene uansett hva verdensarvstatusen for stedet faktisk innebærer. Ut ifra deres forskning var heller ikke turistene mer motivert til å besøke en lokasjon som hadde verdensarvstatus, enn andre lokasjoner uten verdensarvstatus. Det er også to tanker man må ha i bakhodet vedrørende antall turister som besøker et verdensarvsted, der at selv om turistene legger igjen mye penger så medfører også turistene forringelse av selve stedet og på lokalbefolkningen. Turistene selv kan i flere tilfeller også foretrekke å besøke en nærliggende lokasjon uten verdensarvstatus som ikke man trenger å stå i kø, fremfor et verdensarvsted.⁵⁴

Motstridende resultater fant Yang mfl. (2009 s. 836) der forskningen tok utgangspunkt i turister som besøkte Kina i perioden 2000-2005. En av konklusjonene deres var at kulturelle verdensarvlokasjoner hadde større pågang av turister enn natur verdensarvsteder. Det ble også trukket frem i deres konklusjoner at spesielt de kulturelle og historiske verdensarvstedene er spesielt relevant for alle internasjonale besøkende turister som bidrar signifikant med å promotere den kinesiske turismenæringen⁵⁵. Roberto Cellini (2011) kom med en kommentar til artikkelen Yang, Lin og Han publiserte i *Tourism Management* i 2009, der kritikk henvises bla til hvilke parametere som var blitt anvendt og hvordan funnene burde tolkes. Etter Cellini sin mening vil økonometriske evalueringer når utført korrekt, vise en annen fremstilling, som tilsier at inkluderingen av lokasjoner på verdensarvlisten har uklare effekter. Cellini fremlegger en italiensk case som viser at tilstedeværelsen av UNESCO verdensarvlistede lokasjoner hadde ingen effekt på vekstraten til turistovernattinger per resident ved italiensk regioner i perioden 1996-2007, der Cellini poengterer at økonometriske evalueringer er langt ifra for å være åpenbare og robuste⁵⁶. For klarheten sin skyld må vi nevne at Yang og Lin (2011 s. 455-456) kom samme år med en tilbakemelding til Roberto Cellini sine merknader. Den spesifikke diskusjonen går vi ikke videre innpå i denne sammenheng.

Annen forskning om lokasjoner på verdensarvlisten tiltrekker flere turister, se f.eks. Huang, Tsaur og Yang (2012), Su og Lin (2014), Wang, Yang, Wall, Xu, Han, Du og Liu (2015), Yang og Lin (2015).

Cruz og Guzmán (2017, s. 111) påpeker at selv om primær funksjonen til UNESCO er å ivareta og beskytte lokasjonene på listen, medfører publisiteten en økning i besøkende turister, som skaper et paradoks, der fokuset nettopp kan skifte fra primærfunksjonen til i større grad omfatte en prioritering for å fremme utvikling innen turismenæringen. Med andre ord selv om UNESCO statusen skal beskytte området for fremtidige generasjoner skal få oppleve dem, utgjør mangfoldet av turister et faremoment for selve overlevelsen til WHS lokasjonen. Dette fenomenet mener Cruz og Guzmán også kan gjelde selve påvirkningen turisme har på den lokale befolkningen sin kultur. Forskerne etterlyser forskning som kan kartlegge turistene sin karakteristikk, som et verktøy for å forutsi den typiske verdensarvturists oppførsel, dette med målet for å kunne styre verdensarvlokasjonene på en bærekraftig måte⁵⁷.

---

⁵⁴ Poria, Y, Reichel, A, Cohen, R. 2011. *World Heritage Site – Is It an Effective Brand Name? A Case Study of a Religious Heritage Site*. *Journal of Travel Research*, s. 491

⁵⁵ Yang, C-H, Lin, H-L, Han, C-C. 2009. *Analysis of international tourist arrivals in China: The role of World Heritage Sites*. *Tourism Management* 31 (2009), s. 836

⁵⁶ Cellini, R. 2011. *Is UNESCO recognition effective in fostering tourism? A comment on Yang, Lin and Han*. *Tourism Management* 32 (2011) s. 453

⁵⁷ Santa-Cruz, F.G, López-Guzmán, T. 2017. *Culture, tourism and World Heritage Sites*. *Tourism Management Perspectives* 24 (2017) s. 111

2.4 Er verdensarvprogrammet politisert?

Hensikten med Verdensarvkonvensjonen av 1972 er å beskytte kultur- og naturarv med global betydning for menneskeheten, og den implementerende mekanismen bak dette er Verdensarvlisten, som gjør at parter i konvensjonen kan legge frem forslag og, hvis godkjent, få dem plassert på verdensarvlisten og beskyttet, som av november 2017 omfattet 1073 områder. Når områder blir foreslått av medlemsland blir de vurdert og muligens innlemmet på det årlige møtet i Verdensarvkomiteén. Ekspertene fra to av UNESCOs rådgivende organ, *The International Council on Monuments and Sites* (ICOMOS) og *the International Union for the Conservation of Nature* (IUCN) presenterer tekniske evalueringer av nominasjonspostene foreslått av medlemsland, og de 21 medlemsstatene valgt til Verdensarvkomiteen avgjør endelig hvilke områder som blir vedtatt.⁵⁸

Verdensarvlisten har blitt mer og mer populær, og mange anser den som det mest effektive internasjonale virkemiddelet for å beskytte kultur- og naturarv. Flere har dog poengtert at verdensarvkomiteén har blitt gjenstand for politisering når utvelgelsesprosessen av verdensarvsteder blir drevet mer og mer av enkeltlands politiske innflytelse og nasjonale strategiske interesser. Komiteen har tidligere fulgt de rådgivende organs anbefalinger tett, men det har blitt rapportert at komiteens avgjørelser har systematisk avveket fra de vitenskapelige synspunktene som de rådgivende organ har. *The Economist* rapporterte fra det 34. møtet i Verdensarvkomiteen holdt i Brasilia, og signaliserte at FN-byrået tøyde egne regler etter press fra medlemsland. Von Droste (2011) pekte ut at i de siste årene har Verdensarvkomiteen vært dominert av karrierediplomater heller enn spesialister på kultur- eller naturarv, med den medfølgende risikoen at det styrende organ blir styrt mer av politiske hestehandler, heller enn profesjonelle avgjørelser⁵⁹.

Hvorfor har så utvelgelsen til å bli på Verdensarvlisten blitt så viktig internasjonalt? Mange stater er interessert i å ha sine områder på listen, da det kan gi dem oppmerksomhet og inntekter fra turisme.⁶⁰ Å være på listen garanterer likevel ikke beskyttelse, og tilgangen til økonomiske ressurser fra UNESCO er svært begrenset, men å inkluderes kan likevel tiltrekke donorer og sponsorer. Meskell m.fl. (2014) sier at medlemsland bruker gjerne Verdensarvlisten for å markedsføre sine turistdestinasjoner, og i noen tilfeller har det å være på listen blitt et slags politisk verktøy for å styrke sine suverene interesser, ved å bruke Verdensarven som en brikke i internasjonale relasjoner.⁶¹

En rekke litteratur undersøker kvantitativt hva som påvirker at et område inkluderes på verdensarvlisten, eksempelvis hvor Frey et al. (2013) viser at historiske, kulturelle og naturlige determinanter er positivt linket til antallet verdensarvsteder et land har på listen. Politiske og økonomiske faktorer som et lands inntektsnivå, økonomiske makt og medlemskap i FNs sikkerhetsråd har en betydning for sammensetningen på verdensarvlisten. Studien fremstiller bevis for at faktorer som er urelaterte til verdiene som underbygger verdensarven har påvirket hvilke områder som blir valgt til å være på listen, men gir ikke definitive svar på hvordan politisk påvirkning eller nasjonale

---

⁵⁸ Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 96.

⁵⁹ Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 96

⁶⁰ Poria, Y, mfl. 2011 s. 482

⁶¹ Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 96

interesser påvirker avgjørelsesprosessen, og de empiriske strategiene utelukker ikke forutinntatthet som er allerede tillagt nominasjonen og valget av verdensarvsteder.⁶²

Hvis avgjørelsesprosessen er politisert, forventer de å finne bevis på to måter, den første ved at et land som foreslår et område kan påvirke den endelige avgjørelsen i komiteen. Derfor, i det første settet med resultater, bruker forskerne data om individuelle nominasjoner og tester hvordan, gitt de opprinnelige tekniske evalueringene fra de rådgivende organ, endelige avgjørelser påvirkes av de politiske og økonomiske karakteristikene til landet som foreslår et område. Dermed, uavhengig av den endelige avgjørelsen, hvordan de individuelle komiteemedlemmene voterer kan være påvirket av faktorer urelatert til en nominasjons verdi og kvalitet. Fire spørsmål ble stilt som forskerne ønsket svar på:

1. Følger verdensarvkomiteén de rådgivende organs anbefaling i sin overveielse?
2. Påvirker komiteemedlemskap eller størrelsen på en nasjons delegasjon tilstede på komitemøter valget av område på listen, eller en oppgradering av de opprinnelige tekniske anbefalingene?
3. Blir komiteens avgjørelser om nye Verdensarvsteder drevet av et lands politiske og økonomiske makt?
4. Påvirker nære politiske og økonomiske relasjoner mellom land oppførselen til komiteemedlemmer?⁶³

Sammensetningen av verdensarvlisten er todelt; nominasjon og utvelgelse, og meningene hos statspartier, rådgivende organ og verdensarvkomiteén. Nominasjonsprosessen foregår slik at et land nominerer et område, og eksperter fra *ICOMOS* og *IUCN* evaluerer området for å forsikre seg om at de er innenfor kravene fastlagt i operasjonelle retningslinjene. Dette blir da lagt frem for Verdensarvkomiteén, med en anbefaling om i følgende nedstigende rekkefølge; registrering (*inscription*), henvisning (*referral*), utsettelse (*deferral*) og ikke registrering (*not to inscribe*). Komiteen følger samme evalueringssystem for å gjøre den endelige avgjørelsen etter en plenumsdiskusjon av nominasjonsdokumentene. For å inkludere et område på verdensarvlisten må det møte minst ett av ti kriterier satt, samt betingelser som dreier seg om autentisitet og/eller integritet, i tillegg til å ha strukturer på plass som sikrer at det forvaltes ordentlig⁶⁴.

Valget «ikke registrering» impliserer at et område ikke oppfyller noen av kravene, og et land kan derfor ikke nominere området igjen. «Utsettelse» og «henvisning» tillater at et land kan levere en bedre nominering på et senere tidspunkt.⁶⁵

---

⁶² Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 96-97

⁶³ Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 97-98

⁶⁴ Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 98

⁶⁵ Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 99

		Committee decision				Total
		Inscribe	Refer	Defer	Not inscribe	
AB Recommendation	Inscribe	154 (96.8%)	3 (1.9%)	2 (1.3%)	0 (0%)	159
	Refer	25 (80.7%)	5 (16.1%)	1 (3.2%)	0 (0%)	31
	Defer	33 (41.2%)	19 (23.8%)	27 (33.7%)	1 (1.3%)	80
	Not inscribe	1 (5%)	2 (10%)	9 (45%)	8 (40%)	20
	Total	213	29	39	214	290

Figur 2 Nominasjoner etter rådgivende organs anbefalinger og komiteens avgjørelse mellom 2003-2012

Kilde: Bertacchini, E., Liuzza, C., Meszell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 100

I syv tilfeller blir den endelige avgjørelsen lavere enn de tekniske evalueringene, men hovedtrenden er å skyve det mot registrering, i 89 tilfeller.

Determinanter for registrering og oppgradering av den endelige avgjørelsen

Først fant forskerne at komiteens endelige avgjørelse er mer sannsynlig ulik anbefalingen, og mer sannsynlig til å bli påvirket av økonomisk og politisk drivkraft ved ulik anbefaling enn "registreres". Slik politisering skjer ofte når nominasjoner har blitt revidert eller ved kulturarvsteder. Størrelse på nasjonal delegasjon har også en signifikant påvirkning på sannsynligheten for å oppgradere avgjørelsen, spesielt ved anbefalingen "henvist" eller for å oppgradere fra "ikke registrere". Videre, en *tilkarringsfaktor* som turismesektoren for en nominerende nasjon er en robust indikator for både registrering og å søke å oppnå en økt endelig avgjørelse, som betyr at nasjonen som nominerer et område jobber ekstra for å heve den endelige avgjørelsen for å kunne bruke verdensarvstedet i markedsføring.⁶⁶

Muntlige intervensjoner fra komitemedlemmer

Videre undersøkte forskerne innholdet i de muntlige intervensjonene fra komitemedlemmene under plenumsmøtet for å avgjøre om politiske og økonomiske hensyn påvirket sannsynligheten for å støtte en gunstig avgjørelse vedrørende en nominasjon fra et annet land. Muntlige utsagn på plenumsmøter kan bare delvis opplyse om et medlem er påvirket av politiske eller økonomiske betingelser, da en enighet kan være nådd i uformelle forhandlinger, noe som gjør disse utsagnene mindre informative.

Resultatene viste at jo lavere den opprinnelige anbefaling fra de rådgivende organ, jo lavere sannsynlighet for et offisielt utsagn fra et komitemedlem som støtter registrering. Hvis et område blir nominert igjen, øker sannsynligheten for at komitemedlemmer støtter en inkludering i verdensarvlisten, eller en bedre endelig avgjørelse, selv når de rådgivende organ anbefaler en

⁶⁶ Bertacchini, E., Liuzza, C., Meszell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 114

henvisning, utsettelse eller å ikke registrere. Når alle variabler holdes til sitt gjennomsnitt, øker sjansen for et støttende muntlig utsagn for en revidert nominasjon med rundt 21%-40%.⁶⁷

Det ble også undersøkt historiske og koloniale forhold, og her ble «*the Colonizer Legacy*» trukket frem til å være positivt signifikant, som vil si at bevisene peker mot at støttende utsagn for å registrere et område er mer sannsynlig hvis komited medlemmet var en tidligere kolonial overmakt for landet som nominerer et område. Bevisene kan også bli forklart ved at flere tidligere kolonier ofte nominerer områder fra deres koloniale fortid som er historisk koblet til deres tidligere koloniale overmakt. Koeffisienten om avstanden mellom to land er alltid signifikant og negativ, og det indikeres at jo større avstand det er mellom stemmeopptredenen i FNs generalforsamling, jo mindre er sannsynligheten for at et komited medlem taler for registrering.⁶⁸

Som en oppsummering tyder funnene på at politisering skjer i komiteens plenumsmøter, siden innholdet i komiteens muntlige utsagn er påvirket av ulike forhold til nominerende land. Medlemmer av komiteen støtter en utvelgelse eller en oppgradering fra den opprinnelige tekniske evalueringen presentert av land som de deler sterkere politiske og økonomiske bånd. På samme tid, påvirker kulturelle affiniteter, og å tilhøre den samme regionale gruppen, negativt sannsynligheten for å uttrykke støttende utsagn i formelle møter.

En kolonial historie leder til divergerende opptreden, da koloniserende land lener seg mot å støtte registrering og oppgradering fra nominerende land, samtidig som det å være en tidligere koloni senker sannsynligheten for at et komited medlem, gjennom muntlige utsagn, støtter nomineringen eller en oppgradering. Det øker heller sannsynligheten for at de taler for en degradering av det rådgivende organs opprinnelige anbefaling.⁶⁹

Hvordan bør man da gå frem for å undersøke dette videre og bedre? Vi finner ikke alle svarene, men håper vi kan med resten av oppgaven finne noe som kan overføres til andre lignende saker. Vi kan likevel ikke komme unna nasjonalt lovverk, så sentralt som det er, og det er dette vi skal videre på nå.

2.5 Områdevern etter naturmangfoldloven

Miljøparagrafen i LOV-1814-05-17 (Grunnloven eller grl.) §112⁷⁰ kalles miljøvernparagrafen og ble vedtatt 25. mai 1992 i forbindelse med Riokonferansen. Paragrafen lyder: «*Alle har rett til et helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blir haldne ved lag. Naturressursane skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.*

Borgarane har rett til kunnskap om korleis det står til med naturmiljøet, og om verknadane av planlagde og iverksette inngrep i naturen, slik at dei kan tryggje den retten dei har etter førre leddet.

---

⁶⁷ Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 114-115

⁶⁸ Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 118

⁶⁹ Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. *Public Choice*, Mai, s. 124-125

⁷⁰ LOV-1814-05-17 Kongeriket Noregs grunnlov §112

Dei statlege styresmaktene skal setje i verk tiltak som gjennomfører desse grunnsetningane».

Paragrafen tjener også som et lovgivningsprogram når en ser på tredje ledd. Naturmangfoldloven skal være et hjelpemiddel for å gjennomføre og må måles opp mot et av hovedelementene i første ledd om bærekraftig utvikling.⁷¹

En av de viktigste lovene for å sørge for Norges naturmangfold er naturmangfoldloven, hvis formålsparagraf i §1 er at naturen med “*dens biologiske, landskapsmessige [...] prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, [...], nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur*”, og det er den vi skal inn på nå.

Naturmangfoldloven avløste naturvernloven av 1970, samt deler av lakse- og innlandsfiskekloven og viltloven. Naturvernloven av 1970 tok ikke høyde for alle utfordringer som en sto overfor når vitenskapen skred frem og fokuset på bærekraftig utvikling ble større. Naturvernloven manglet bl.a. mål om de generelle prinsippene for en bærekraftig bruk av mangfoldet en finner så mange steder i naturen. Det var også et behov for å finne nye juridiske og administrative virkemidler når en skulle ivareta naturtyper og arter. FN-konvensjonen om biologisk mangfold av 1992 gir også en ny ramme for en helhetlig forvaltning av naturen, og er den store internasjonale konvensjonen som retter fokus både på bruk og vern, og spørsmål om fordeling.⁷²

Etter at lovforslaget var blitt sendt på høring, var det flere regionale og lokale myndigheter som pekte på viktigheten av å sikre en mer lokal forankring enn det var før, bestemmelser om et generelt vern for arter på land og i vann, og at reglene om erstatning i forbindelse med områdevern trengte en revidering. Flere næringsorganisasjoner mente hensynet til en bærekraftig bruk ikke har blitt godt nok vurdert, og etterlyste flere virkemidler, eksempelvis avtaler og frivillig vern.

Miljø- og friluftorganisasjoner er positive til loven, og ser den som et godt og viktig verktøy for å hindre videre tap av naturmangfold. De fleste fylkeskommuner fokuserer på at plan- og bygningsloven ikke blir svekket som overordnet lov for arealforvaltning, og er også opptatt av at gjennom naturmangfoldloven må ikke staten overstyre på lokalt eller regionalt nivå.

Flere kommuner mener videre at loven ikke følger opp tanken om en bærekraftig bruk, men fokuserer for mye på vern, noe som er interessant opp mot situasjonen i Nærøyfjorden hvor det er et spenningsforhold mellom vern, bruk og bærekraft. Flesteparten av kommunene ser at for å følge opp intensjonen i loven, kommer loven til å kreve flere ressurser, både med tanke på penger og kompetanse.⁷³

---

⁷¹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 10

⁷² Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 13

⁷³ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 32

2.5.1 Vernekategorier

Naturmangfoldloven kapittel 5 dreier seg om områdevern. Områdevernet er delt inn i flere vernekategorier, og inndelingen kan bli knyttet til vernevilkårene – karakter og art av det enkelte område – eller vernets rettsvirkninger, eller begge deler. Avgrensing og inndeling varierer internasjonalt, men de internasjonale retningslinjene er utarbeidet av IUCN, eller International Union for Conservation of Nature, og sees i lys av at de er anvendt globalt, og derfor ikke tilpasset bruks- eller naturforhold i hvert enkelt land. I LOV-1970-06-19-63 om naturvern (naturvernloven eller nvl.) ble vernekategoriene landskapsvernområdene, nasjonalpark, naturminne og naturreservat tydelig lovfestet. Loven ga også rom for biotopvernområde (plante- eller dyrefredningsområde), og vernekategorien vassdragsvernområde ble innført som følge av en lovendring med vannressursloven, men har ikke blitt brukt i praksis.

Vernekategoriene var adskilt på vilkårssiden og til en viss grad på virkningssiden, og opplevde overlapp i enkelte tilfeller. Overlappet skjedde både slik at et enkelt område kunne oppfylle flere vernekategoriens vilkår, og de samme rettsvirkningene kunne bli oppnådd ved flere vernekategorier. Naturmangfoldloven har videreført og presisert bruken av kategorier, og en har nå landskapsvernområde, nasjonalpark, biotopverneområde, naturreservat og marint verneområde.

Landskapsvernområder er natur- eller kulturlandskap med stor økologisk, opplevelsesmessig eller kulturell verdi. Her regnes også kulturminner med, og verneformen blir ofte brukt for at kulturlandskap i aktiv bruk skal tas vare på.⁷⁴

Nasjonalparker er større naturområder med representative eller særegne økosystemer, men kan også være landskap som ikke har opplevd tyngre naturinngrep.⁷⁵

Biotopvern beskytter leveområdet til enkelte dyrearter eller planter, og er funksjonsområder for arter. Typiske funksjonsområder er oppvekstområder, gyteområder eller hiområder.⁷⁶

Naturreservater er etter naturmangfoldloven den strengeste formen for områdevern, og inneholder eksempelvis sjelden, truet eller sårbar natur eller har en spesiell naturvitenskapelig verdi.⁷⁷

Marine verneområder blir opprettet for å beskytte marine verneverdier, eller verdier som arter som lever på land har som økologiske betingelser. Kriteriene for å opprette disse er felles med naturreservat sine kriterier.⁷⁸

Det ble forsøkt å trekke klarere linjer mellom vernekategoriene, selv om overlapp forekommer i enkelte tilfeller. Adgangen til å bruke en vernekategori er på enkelte punkter utvidet, spesielt da nasjonalpark etter nml. §35 kan bli opprettet på privat grunn uten at det er innslag av statsgrunn, samt at naturreservat etter nml. §37 kan bli opprettet på et restaureringsområde. Rammene i loven er

---

⁷⁴ Olerud, Kåre. (2018, 23. juli). verneområder. I Store norske leksikon. Hentet 20. mai 2019 fra <https://snl.no/verneomr%C3%A5der>

⁷⁵ Olerud, Kåre. (2018, 23. juli). verneområder. I Store norske leksikon. Hentet 20. mai 2019 fra <https://snl.no/verneomr%C3%A5der>

⁷⁶ Olerud, Kåre. (2018, 23. juli). verneområder. I Store norske leksikon. Hentet 20. mai 2019 fra <https://snl.no/verneomr%C3%A5der>

⁷⁷ Olerud, Kåre. (2018, 23. juli). verneområder. I Store norske leksikon. Hentet 20. mai 2019 fra <https://snl.no/verneomr%C3%A5der>

⁷⁸ Olerud, Kåre. (2018, 23. juli). verneområder. I Store norske leksikon. Hentet 20. mai 2019 fra <https://snl.no/verneomr%C3%A5der>

presisert og anvendelige direkte for rettsvirkningene, noe som har medført særlig betydning for landskapsvernområder, når en nå har regler for maksimums- og minimumsvern.⁷⁹

Det offentlige kan treffe vedtak om områdevern av eget tiltak, da vernevedtak ikke er avhengig av søknader eller at de berørte eller interessentene har gitt sitt samtykke. Vernemyndighetene er ikke lovlig pålagt å vurdere en grunneiers eller andres forslag om områdevern, selv om god forvaltningsskikk tilsier at den som stiller forslaget i det minste mottar et kort svar fra myndigheten. Vedtak om områdevern ble opprinnelig truffet enkeltvis og hovedsakelig uten en vurdering i forbindelse med andre mulige verneområder. Eksempler hvor dette kan skje er hvor en grunneier foreslår et område med ettertraktede verneverdier på sin eiendom vernet, eller hvor en samlet avveining av et områdes utbygging eller bevaring fører til konklusjonen at det skal vernes.⁸⁰

2.5.2 Saksgangen ved områdevern

Reglene om saksforberedelsen i vern av områder fremgår av LOV-1967-02-10 Lov om behandlingssåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven eller fvl.) og naturmangfoldloven. Forberedelsesarbeidet i forkant av vernevedtak for et eller flere områder starter normalt med at Miljøverndepartementet gir den respektive fylkesmann oppdrag om å lage forslag til verneområder.⁸¹

Det starter gjerne med et oppstartsmøte, med nærmere regler i nml. §§41 og 42, hvor grunneiere og rettighetshavere skal sikres anledning til å komme med sine merknader i forkant av at fylkesmannen utformer sitt endelige verneforslag. Fylkesmannen passer på å klarlegge områdets verneverdier og interesser som krysser ved å gjøre en befaring, undersøkelser og merknader og innspill fra folk som berøres.

Verneforslaget fra fylkesmannen – som inkluderer vernekategorier, bestemmelser og avgrensning – gjennomgås faglig i Direktoratet for naturforvaltning. Dette følges av at fylkesmannen sender det på lokal høring. Basert på denne lokale høringen, som interessenter omfattes av, justeres forslaget og sendes på sentral høring av Direktoratet for naturforvaltning. De som omfattes av den sentrale høringen er hovedsakelig landsomfattende organisasjoner samt statlige fagmyndigheter som Statens Vegvesen og Norges Vass- og energidirektorat. Direktoratet for naturforvaltning sender sitt endelige forslag for områdevern, basert på høringen, til Miljøverndepartementet. Etter det forbereder Miljøverndepartementet behandlingen av saken i regjeringen, og gjenstående uenighet har som regel et politisk tilsnitt. Departementets forslag foreligger andre berørte departementer med en frist på tre uker, samsvarende med utredningsinstruksen. Saken bli så på grunnlag av et regjeringsnotat fremmet til behandling i regjeringskonferanse, hvor det som står igjen av uenighet beskrives med et sikte på en politisk avklaring i regjeringen.⁸²

---

⁷⁹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 255-256

⁸⁰ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 266-267

⁸¹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 271-272

⁸² Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 272-273

2.5.3 Forvaltning av verneområder

Med forvaltning av verneområder menes det ofte til summen av oppgavene det offentlige får ved opprettelse av et verneområde, som er knyttet til verneforskriften⁸³ på ulike måter.

Forvaltningsansvaret det offentlige har innebærer ingen eierrolle, da vernevedtaket ikke overfører eierposisjonen. Rollen en grunneier har, og ansvaret for forvaltning på sin eiendom, er mest tydelig i landskapsvernområder, og kan variere med hvor omfattende rådighetsreguleringer medført av vernevedtaket. Forvaltningen det offentlige har av verneområder inkluderer spørsmål om tolkning av verneforskriften, enkeltsakers avgjørelse som gjelder tillatelser og godkjenning av verneforskriften, eller dispensasjon fra den, å skjøtte verneområdet, informasjon om verneforskriften og de verdiene som vernes i området, samt tilretteleggingstiltak som kan være aktuelle for tilgang til verneområdet.⁸⁴

En forvaltningsplan kan inneholde nærmere instruksjon om hvordan forvaltningsoppgaver skal utføres, og deres prioritet. Planen kan inneholde eksempelvis retningslinjer for saksbehandlingen og skjønnsutøvelsen når enkeltavgjørelser etter verneforskriften skal tas, eller en skjøtselsplan. Planen kan ikke pålegge flere plikter med mindre verneforskriften gir tydelig hjemmel. Hvem som står for utarbeidelsen av forvaltningsplanen varierer, også hvordan det skjer. Det blir som regel gjort av forvaltningsmyndigheten, og dette i kontakt med rettighetshavere, grunneiere og andre som bruker verneområdet, i tillegg til myndighetene. Forvaltningsplanen blir endelig fastsatt når Direktoratet for naturforvaltning godkjenner det.⁸⁵

Forvaltningsmyndigheten har ansvaret for å utføre forvaltningsoppgavene. Eldre verneforskrifter inkluderte gjerne bestemmelser om hvem som var forvaltningsmyndighet, noe som siden er blitt endret. Normalt er fylkesmannen forvaltningsmyndighet, og følger opp oppgavene gjennom miljøvernavdelingen. I stigende grad legges det opp til kommunen som forvaltningsmyndighet, alternativt at det er et eget organ som forvaltningsmyndighet. Oppsyn blir gjort av andre enn forvaltningsmyndigheten, som regel Statens naturoppsyn, jf. LOV-1996-06-21-38 Lov om naturoppsyn (naturoppsynsloven), og naturoppsynet er en del av Direktoratet for naturforvaltning.⁸⁶

2.5.4 Nml. §36 om landskapsvernområder

Nml. §36 sier:

«Som landskapsvernområde kan vernes natur- eller kulturlandskap av økologisk, kulturell eller opplevelsesmessig verdi, eller som er identitetsskapende. Til landskapet regnes også kulturminner som bidrar til landskapets egenart.

I et landskapsvernområde må det ikke settes i verk tiltak som alene eller sammen med andre tiltak kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Pågående virksomhet kan fortsette og utvikles innenfor rammen av første punktum. Nye tiltak skal tilpasses landskapet. Det skal legges vekt på den samlede virkning av tiltakene i området. I forskriften kan det gis bestemmelser om

---

⁸³ FOR-2002-11-08-1280 Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland (Forskr. om Nærøyfjorden Landskapsvernområde)

⁸⁴ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 276

⁸⁵ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 276-277

⁸⁶ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 277

hva som alene eller sammen med andre tiltak kan endre landskapets særpreget eller karakter vesentlig, om krav til landskapsmessig tilpassing, og om ferdsel som ikke skjer til fots.

For de deler av landskapsvernområdet der bruk er en vesentlig forutsetning for å ivareta verneformålet, skal det senest samtidig med vedtak om vern etter første ledd legges frem et utkast til plan for skjøtsel for å sikre verneformålet. Planen kan omfatte avtale om bruk av arealer, enkeltelementer og driftsformer. Planen eller avtalen kan inneholde bestemmelser om økonomisk godtgjørelse til private som bidrar til områdets skjøtsel.

Utkast til forvaltningsplan skal legges frem samtidig med vernevedtaket. Der det også er aktuelt med skjøtelsesplan, skal den inngå i forvaltningsplanen».

Paragrafen avløser nvl. §5⁸⁷. Vernekategorien om landskapsvernområder sørger for landskapsvern, og beskytter det biologiske mangfoldet kun i den grad det bidrar til landskapets karakter eller mangfold. Da vil et landskapsvernområde i praksis lettere beskytte vegetasjonen enn dyrelivet. De andre vernekategoriene har strengere vernebestemmelser enn landskapsvernområde. Etter nvl. ble vernekategorien landskapsvernområde brukt til så mangt, bl.a. som alternativ til nasjonalpark, både som områder i randsonen av nasjonalparker, samt større områder som ikke klarte å oppfylle naturvernlovens vilkår for en nasjonalpark. Vernekategorien har også blitt brukt til å verne mange ulike naturtyper, fra kvartærgeologiske landskapsformer, kulturlandskap, kyst- og skjærgårdslandskap, kulturminner og andre naturområder. Landskapsvernområder har også flere ganger hatt større innslag flora- og faunafredning, være det i vernebestemmelsene eller kombinert med biotopfredninger. I naturmangfoldloven har landskapsvernområder blitt mer rendyrket til større landskapsvern, og rettsvirkningene har blitt lovfestet for å klarere skille den fra de andre vernekategoriene. På den annen side er reglene for erstatning etter nml. §50 like for de ulike vernekategoriene.⁸⁸

Bestemmelsens første ledd viser opprettelsen av landskapsvernområdes vilkår, og andre ledd angir rammene for rettsvirkningene av opprettelsen av landskapsvernområde, med tanke på rådighetsreguleringer. Tredje ledd har regler om skjøtelsesplaner, da flere landskapsvernområder omfatter kulturlandskap verdiene som vernes avhenger av å fortsatt bli driftet eller skjøttes for å fortsatt ha verdi, og fjerde ledd angir reglene om hvordan forvaltningsplaner skal fremlegges. Grunnvilkåret for at et område skal bli vernet som landskapsvernområde er at det er et natur- eller kulturlandskap, noe som innebærer at det er landskapet i seg selv som vernes. Med uttrykket «landskap» er det ment helheten som blir utgjort av vegetasjonstyper og landskapsformasjoner, isolert og samspillende, hvordan vann forekommer, steingjerders arrondering og hvordan skogen er, m.m. Et kulturlandskap er derimot et landskap som er formet av hvordan mennesker har brukt og hatt sin virksomhet. Det kan være snakk om et kulturbetinget landskap som avhenger av at det fortsatt blir brukt for at den landskapstypen skal bli opprettholdt. Kulturlandskap kan komme i forskjellige former, og når de blir inndelt etter bruken som har formet dem, kan man skille i forskjellige former, som jordbrukslandskap, bergverkslandskap, og samiske kulturlandskap. Bygninger og tekniske innretning som har vært med på å forme landskapet, er en del av kulturlandskapet. Det er en glidende

---

⁸⁷ LOV-1970-06-19-63 Lov om naturvern §5

⁸⁸ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 323-324

overgang mellom kulturlandskap og naturlandskap, men etter nml. §36 første ledd første punktum er det unødvendig å trekke en grense, da begge kan vernes som landskapsvernområde.⁸⁹

Ved siden av grunnvilkåret fremmer første ledd første punktum et tilleggsvilkår i fire alternativer. Disse kan bli antatt å være knyttet til verneverdiens art – enten kulturell, økologisk, identitetsskapende eller opplevelsesmessig. Det er ingen skarpe skiller mellom disse, da den identitetsskapende siden gjerne har en kulturell eller opplevelsesmessig side. Økologisk verdi kan foreligge når landskapet har viktige økologiske funksjoner for enkelte arter, eller har uvanlige eller representative naturtyper. Kulturell verdi omfatter både kulturhistoriske verdier, eller har bruken i dag som grunnlag for utviklingen i kultur. Verdiene er ofte knyttet til kulturminner som kan finnes i området, og kan være religiøse verdier som stavkirker, eller bruksmåter med fysiske ting som steingjerder eller jordbrukslandskapet. Begrepet «kulturell» strekkes altså så langt at til og med dagens bruk regnes som verdiskapende, og blir noe konturløst. Opplevelsesmessig verdi dreier seg mest om landskapsestetiske verdier, altså det storslagne, særpregede eller kontrastfylte. Dette fremhever det viktige ved landskapet som er viktig for friluftsliv og turisme. Naturskjønnhet er ett av kriteriene som er internasjonalt forankret i verdensarvkonvensjonen art. 2, for den opplevelsesmessige verdien. Den identitetsskapende virkning har i den europeiske landskapskonvensjon art. 5 bokstav a. rettslig forankring. Konvensjonen reflekterer at enkelte landskap kan være med på å skape lokal eller nasjonal identitet. Eksempler på dette er områder hvor det bor eller arbeider samer, hvor landskapet kan bidra til å utvikle samisk kultur eller å skape samisk identitetsdannelse.⁹⁰

Når vilkårene i nml. §36 første ledd har blitt oppfylt, er det opp til et forvaltningsskjønn om et landskapsvernområde skal bli opprettet. Hvis vilkårene for å opprette en annen vernekategori, vil valget mellom dem også være et forvaltningsskjønn. Verneområdets avgrensning samt vernebestemmelsenes fastsetting vil også være et forvaltningsskjønn. Utøvelsen av skjønn, medregnet hvilke argumenter eller hensyn som blir tatt i betraktning, skal sees i lys av hvilket spørsmål som utøvelsen av skjønn gjelder. Målene som det konkrete områdevernet vil realisere er sentrale for utøvelsen av skjønn, og det er i landskapsvernområder særlig målene i nml. §33 bokstav a om variasjonsbredden av naturtyper og landskap, bokstav f om kulturlandskap og kulturhistoriske verdier og bokstav g om økologiske og landskapsmessige sammenhenger nasjonalt og internasjonalt. Det enkelte verneområdes formål nedfelles i verneforskriftens formålsbestemmelse med bakgrunn i de konkrete forholdene i området.⁹¹

Nml. §36 annet ledd angir rammene for rådighetsreguleringene i et landskapsvernområde, og innebærer et minimumsvern som er uavhengig av vernebestemmelsene, i tillegg til et maksimumsvern som vernebestemmelsene må være innenfor. Etter nml. §36 annet ledd første punktum består minimumsvernet i at landskapsvernet ikke er til hinder for tiltak som vesentlig kan endre særpreget til landskapet. Det er med begrepet «særpreget» ment spesielt det visuelle inntrykket av landskapet, mens med «karakter» er det ment generelle naturforhold landskapet er preget av, og bruken som tradisjonelt har vært i området. Inngrep i terreng og større endringer i vannstand- og føring er tiltak som kan rammes av første punktum. Vesentlighetskravet gjør av flere nye tiltak vil være tillatt, selv om de ikke

---

⁸⁹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 324-325

⁹⁰ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 326-327

⁹¹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 327-328

er en del av pågående virksomhet. Vurdering av hva som regnes som vesentlig endring vil bli foretatt med det konkrete formålet som bakgrunn slik verneforskriftens formålsbestemmelse angir det.⁹²

2.5.5 Grunneiers stilling ved ekspropriasjon

2.5.5.1 Vedtak om områdevern er ingen ekspropriasjon

Et vedtak om å verne et område etter nml. kapittel 5 er innebærer ikke at noen overfører eierposisjonen, da et vernevedtak hovedsakelig regulerer den faktiske rådigheten over arealet som er en del av verneområdet, som i praksis betyr en begrensning av rådigheten en eier har. Allmennheten er nødt til å respektere de samme reguleringene som ligger på grunneieren, og flere verneforskrifter inneholder særlige begrensninger i allemannsretten. Det offentlige kan ikke råde over verneområdet, utenom ved en adgang til noe skjøtsel for at verneformålet skal ivaretas.

Det fremgår av Rt-1987-80 (s. 89) at vernevedtak ikke blir regnet som ekspropriasjon, på grunn av at:

- Eierne beholder den juridiske rådigheten over området, samt den faktiske rådigheten som ikke begrenses av vernebestemmelsene
- Eierne får tilbake rådigheten han hadde før dersom verneforskriften oppheves, og dersom det ikke foreligger rådighetsreguleringer som er vedtatte
- Eierne beholder den defensive rådighet, og kan motsette seg at staten eller andre får rådighet over eiendommen, enten på juridisk eller faktisk vis
- Vernevedtaket gir rett til erstatning etter reglene om ekspropriasjon, dersom det er fastsatt

2.5.5.2 Grunneiers rett på erstatning ved områdevern

Når man ser på Grunnlovens §105 om erstatning ved ekspropriasjon medfører det ikke noen rett til erstatning for tap, forskyldt av rådighetsreguleringene i et områdevernsvedtak. En kan heller ikke bruke grl. §105 analogisk, ei heller for erstatning etter «alminnelige rettsgrunnsetninger», og heller ikke for ulovfestede regler som har grl. §105 som utgangspunkt. Lang rettspraksis som tar utgangspunkt i naturvernloven, bl.a. Rt-1918 I s. 401 og strandlovdommen i Rt-1970-67 P. Høyesterett har dog heller ikke prinsipielt og på generell basis erstatning, jf. Rt-2005-469 (avsnitt 35). En slik erstatning kommer likevel kun på tale hvis et inngrep av slik grad vil være urimelig å tåle, basert på en helhetsvurdering. Hovedregelen om erstatningsfrihet er spesielt sterk i de tilfellene hvor det er rådighetsbegrensninger, som gjelder irreversible og inngripende inngrep i naturen, jf. Rt-2005-469 (avsnitt 34). Dette fremgår av en rekke Høyesterettsdommer, samt også etter eiendomsvernet i den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen protokoll 1 artikkel 1, jf. Rt-2008-1747 om Hoppen naturreservat.⁹³

Naturvernloven av 1970 hadde en regel om at en kunne få rett til erstatning «i samsvar med alminnelige rettsgrunnsetninger», noe som ble forstått som henvisning til grunnloven §105, og at den praktiske hovedregelen var at områder kunne vernes erstatningsfritt. I 1985 ble ordningen om erstatning i naturmangfoldloven lagt om for vernekategoriene som medførte mest omfattende rådighetsreguleringer. For disse kategoriene for verneområder skulle grunneiere og rettighetshavere motta erstatning for det økonomiske tapet de ville lide som resultat av vernet, hovedsakelig etter de

⁹² Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 328

⁹³ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 279-280

samme reglene som gjaldt ved ekspropriasjon, noe som gav rett til erstatning for vinning frem i tid som ble tapt, ved bruksendringer som kunne påregnes. Disse endringene gjaldt ikke nasjonalparker og landskapsvernområder.⁹⁴

De nye reglene om erstatning hadde som hensikt å fremme høyere forståelse for områdevern for grunneiere og for folk i primærnæringer, samt senke konfliktnivået når nye vernevedtak skulle forberedes. Spesielt i tettstedsnære områder kunne reglene føre til høye erstatninger ved reservatfredning hvis retten fant utbygging påregnelig.

2.5.6 Materielle vilkår

1. De materielle vilkår

Nml. §50 første og andre ledd om erstatning til eiere og rettighetshavere i verneområder lyder som følger:

«En eier eller rettighetshaver i eiendom som helt eller delvis blir vernet som nasjonalpark, landskapsvernområde, naturreservat, biotopvernområde eller marint verneområde, har rett til erstatning fra staten for økonomisk tap når et vern medfører en vanskeliggjøring av igangværende bruk. For bruk som trenger tillatelse fra offentlig myndighet, gjelder retten til erstatning bare hvis tillatelse er gitt før det er foretatt kunngjøring etter § 42.

Når vilkårene etter første ledd er oppfylt, fastsettes erstatningen for tap i igangværende bruk i samsvar med utmålingsreglene i lov 6. april 1984 nr. 17 om vederlag ved oreigning av fast eiendom (ekspropriasjonserstatningslova). Ved anvendelsen av nevnte lov § 10 er det tidspunktet for vernevedtaket som skal legges til grunn.

Kongen fastsetter ved forskrift hva som regnes som igangværende bruk for virksomhet i henhold til

- a) utvinningstillatelse etter lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet (petroleumsloven),*
- b) utmål etter lov 30. juni 1972 nr. 70 om bergverk (bergverksloven),*
- c) Mineralloven».*

Nml. §50 angir reglene om erstatning for det økonomiske tapet en eier eller rettighetshaver får som følge av et vernevedtak etter nml. kapittel 5, og har avløst naturvernloven av 1970 §§20 og 20b. Paragrafens første ledd angir erstatningsvilkårene, og tredje ledd angir presiserende forskrifter. Annet ledd angir regler om fastsetting av summen på erstatningsutmålingen, i tilfeller hvor erstatningsvilkårene er til stede. Reglene i bestemmelsen gjelder uansett vernekategori, men siden denne oppgaven gjelder et landskapsvernområde vil vi fokusere på dette. Paragrafen gjelder likevel ikke midlertidige vern, når økologiske funksjonsområder for arter som er prioritert etter nml. §24 første ledd bokstav b blir beskyttet, eller når utvalgte naturtyper etter kapittel 6 forekommer. For de tilfellene hvor tap som ikke dekkes av §50 gjelder reglene for erstatning for rådighetsreguleringer når

---

⁹⁴ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 280-281

dette skal bedømmes. Som nevnt tidligere medfører ikke et vedtak om områdevern til at eiendomsretten eller noen fysisk rådighet overføres, som ville gitt en rett til erstatning etter Grunnlovens §105.⁹⁵

Men hva regnes egentlig som «igangværende bruk»? Og hva menes med «drivverdig skog»?

Paragrafen inneholder altså regler for erstatning ved økonomiske tap på grunn av endelige vernevedtak etter kap V i nml. Der *første ledd* fastlegger vilkårene for erstatning. *Annet ledd* fastsetter erstatningens størrelse når vilkårene etter *første ledd* er innfridd. *Tredje ledd* viser til enkelte presiserende forskrifter for hva som kan regnes som igangværende bruk. Ut ifra *første ledd* ser vi at reglene i § 50 gjelder uansett vernekategori.⁹⁶

Hovedvilkårene i § 50 for erstatning fremgår som nevnt av *første ledd første punktum*, og kan spaltes i fire deler slik:

- det må gjelde igangværende bruk,
- som blir vanskeliggjort,
- på grunn av vernevedtaket,
- og dette må føre til et økonomisk tap.⁹⁷

Er vilkårene innfridd, fastsettes som nevnt erstatningen etter reglene i LOV-1984-04-06-17 Lov om vederlag ved oreigning av fast eidegom (ekspropriasjonserstatningslova eller orvl.), slik det angis i nml. § 50 andre ledd. Dette er altså en særbestemmelse vedrørende erstatning for rådighetsreguleringer i regi av områdevern etter nml kap V.

Erstatningsbestemmelsene i nml. gjelder altså ikke for bla vedtak om midlertidig vern, «*eller andre former for rådighetsreguleringer fastsatt i medhold av loven, eller andre områdebeskyttelse/arealdisponering etter annen lovgivning*».⁹⁸ I slike tilfeller må «erstatningsspørsmålet avgjøres etter de vanlige ulovfestede regler om erstatning for rådighetsreguleringer, jf. Grl. § 105, eller ev. andre særregler om kompensasjon».⁹⁹

Hva som regnes som «igangværende bruk» i forbindelse med skogbruk kommer frem: «*Bl.a. av prosessøkonomiske grunner er departementets syn at så lenge det er påregnelig at det ville ha blitt drevet skogbruk med økonomisk overskudd på det vernede areal dersom fredningen ikke hadde kommet, er kravet til igangværende bruk oppfylt. Når denne lovforståelsen legges til grunn vil erstatningsoppgjørene forenkles, og de fleste vil også finne et slikt resultat rimelig. Bortsett fra det som her er nevnt, må «igangværende» fortolkes etter sin ordlyd.*»¹⁰⁰

---

⁹⁵ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 429-430

⁹⁶ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 427

⁹⁷ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 431

⁹⁸ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 427

⁹⁹ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 427

¹⁰⁰ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 428

Av første setning regnes altså «igangværende bruk» tilknyttet skogbruk som at vilkårene for erstatning er innfridd, hvis det er sannsynlig at en skogsdrift med økonomisk overskudd ville ha tatt sted på det vernende areal, dersom fredningen ikke hatt kommet. I tredje setning anføres det at i andre tilfeller må «igangværende bruk» tolkes etter sin ordlyd. Grunnen for at «igangværende bruk» ved skogbruk ikke skal tolkes etter sin ordlyd, grunngir departementet er fordi at «den lange omløpstiden i en skogbestand, og den store variasjonen i både behovet for kulturtiltak og den faktiske gjennomføringen av kulturtiltak i løpet av bestandets levealder».¹⁰¹

Det kommer også frem av NOU 2004:28 at «Dersom vernereglene stenger for normal rasjonalisering av driften og driftsmetodene, bør dette gi grunnlag for erstatning. Som eksempler kan nevnes utvikling i avvirkningsmetoder, markberedning og planting innenfor skogbruket.»¹⁰²

For prosessen i Nærøyfjorden betyr det altså at det må vurderes ut ifra kravet for erstatning, om det er påregnelig at ett lønnsomt skogbruk ville vært aktuelt å drifte på gjeldende eiendom, hvis vernet aldri hadde kommet. Selv om forarbeidene ikke tar for seg hvem som skal gjennomføre denne påregnelighetsvurderingen vedrørende driften av skogressursene, virker det for oss at en slik vurdering må falle på skogfagkyndige som verdsetter eiendommene, jf. LG-2016-157694, som vi kommer tilbake til.

Det vil også etter vår mening være vanskelig for en grunneier som ikke aktivt har drevet skogbruk på vernetidspunktet, å vurdere selv i hvilken grad det er mulig å drive en økonomisk lønnsom drift av skogen.

Igangværende bruk kan være vanskelig å definere, og det er den igangværende bruken som er viktig på det vernede området. Igangværende bruk som ikke blir berørt av verneområdet, blir ikke erstattet etter nml. §50. Når flere eiendommer med samme matrikelnummer drives sammen, får de erstatningsvern når de blir regnet som kun én driftsenhet, jf. LOV-1995-05-12-23 Lov om jord (jordlova) §12 fjerde ledd.

Det avgjørende for om en bruk blir regnet som igangværende, er bruken ved verneforskriftens¹⁰³ ikrafttredelse. Det ligger her en avgrensning mot opphørt bruk, og bruk som ikke har kommet i gang, samt om intensiteten av bruken. En bruk som ikke har startet, kan ikke være grunnlag for erstatning, og bruksendringer har da ikke erstatningsvern etter nml. §50. Da reises spørsmålet om hva som skal regnes som én bruk til forskjell fra andre, og i hvor stor grad en bruk kan skje før det blir tale om en annen bruk som ikke har erstatningsvern.¹⁰⁴

Mer aktivitet kreves for at en pågående bruk som ikke kan bli forbudt i et landskapsvernområde jf. nml. §36 annet ledd, enn at en igangværende bruk som er erstatningsvernet etter nml. §50 foreligger. Hvis bruken har opphørt før vernevedtaket, regnes det ikke som en igangværende bruk etter nml. §50 første ledd første punktum. Dersom alle dyrene er solgt og eieren arbeider utenfor gården, legger man

---

¹⁰¹ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 427-428

¹⁰² Miljøverndepartementet, 2004. Norges Offentlige Utredninger 2004:28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven), s. 408

¹⁰³ FOR-2002-11-08-1280 Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland (Forskr. om Nærøyfjorden Landskapsvernområde)

¹⁰⁴ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 432

til grunn at jordbruksdriften er stanset. Dersom arbeidet er stanset av midlertidige årsaker som sykdom eller bytte av eier, regnes bruken som igangværende.

Etter nml. §50 første ledd første punktum er det ikke nok at arealene er *egnet* til en særskilt bruk, eller bare at tiltak er planlagt, så lenge fysiske tiltak ikke er startet med, også selv om eieren har investert i utstyr eller lignende. Det er usikkert hvor stor opparbeidelse som må ha skjedd for å snakke om bruksendring, og det er mulig kravene bør være strengere ved en helt ny virksomhet, enn når en virksomhet som allerede drives blir utvidet.¹⁰⁵

Innenfor eksisterende bruks rammer, er det mulig med flere forskjellige former for drift og produksjon. At en driftsmåte blir begrenset, gir ikke automatisk erstatningsrett, men kun hvis de alternative, lovlige driftsmåtene er mindre lønnsomme. Dersom en annen, lovlig driftsmåte har en høyere grad av lønnsomhet enn måten eiendommen ble driftet på før, medfører ikke restriksjonen på den driftsmåten som foregår nå noe tap som må erstattes. Dersom en ny driftsmåte blir utelukket, blir spørsmålet om grunneieren har rett til å få tapet erstattet, tapet ved å ikke gå over til driftsmåten som var planlagt, kontra driftsmåten på skjæringstidspunktet. Det blir også et spørsmål om han får erstattet tap som følge av at bruken vil opphøre som et resultat av at ny driftsmåte er uaktuelt. Spørsmålet vil også melde seg hvor driftsmåten har blitt forandret etter skjæringstidspunktet mens vernevedtaket var under forberedelse, samt der det er rimelig å anta at en driftsendring vil skje fremover. Utmålingen av erstatning skjer etter ekspropriasjonsrettslige regler, og den påregnelige drift- og produksjonsformen en fornuftig, alminnelig eier ville hatt er nok det avgjørende. Etter nml. §50 annet ledd annet punktum skal en vurdere påregneligheten ut fra tidspunktet vedtaket ble truffet, noe som også betyr at hvis måten en drifter på har blitt endret siden skjæringstidspunktet, skal man innenfor samme bruks ramme legge den nye driftsmåten til grunn.¹⁰⁶

Det skal helst skje en mer lempelig vurdering av hva som skal karakteriseres som igangværende bruk for skog, og den skal helst regnes som igangværende hvis det dreier seg om skogbestander som gir grunnlag for avvirkning. Dersom en må bygge skogsvei eller gjøre andre investeringer, er det forutsatt at disse er lovlige og påregnelige, uansett hva vernevedtaket sier og at de ikke krever offentlig tilskudd. For tiltak som krever løyve, må det vurderes om en kan regne med å få tillatelse, og vurderingen skal skje med verneverdiene i området som bakteppet.¹⁰⁷

Nml. §50 første ledd annet punktum gjelder kun bruken som kan bli gjort med tillatelse fra offentlig myndighet, medregnet alle tillatelser og arealplaner uansett hvordan de blir betegnet. Setningen gir bare erstatningsrett dersom nødvendige tillatelser ble gitt etter nml. §42. Selv om arealet som er vernet er utlagt til tomteformål i KPA eller en privat eller offentlig reguleringsplan, gis det ikke erstatningsrett for tomteverdien hvis ikke det ble gitt byggetillatelse før oppstartskunngjøringen. Dersom tillatelse ble gitt før kunngjøringen etter nml. §42, kan tillatelsen være grunnlag for erstatning selv om tillatelsen ikke har blitt brukt. Det er en forutsetning at en kan påregne at tillatelsen kommer til å bli brukt, og tidsforløpet frem til vedtaket om vern kan være et bevismoment som, etter omstendighetene, taler mot det.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 432-433

¹⁰⁶ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 434

¹⁰⁷ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 437

¹⁰⁸ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 438

Loven krever ikke at bruken blir vesentlig vanskeliggjort, men den må være reell. Aktsomhetsplikten i nml. §6 sier at de som eier må tåle mindre ulemper uten erstatning, som har betydning i bl.a. ferdselsrestriksjoner. Ekspropriasjonsrettslige regler om ekspropriasjonens tilpasningsplikt nevner også dette, men det blir alltid en skjønnsmessig vurdering om hvor grensen går. Hvis terskelen for vanskeliggjøring har blitt overskredet, skal erstatningen dekke hele tapet som vernevedtaket påfører, ikke bare det som går frem av terskelens overskridelse. Det er altså en viss tålegrense før noe må erstattes, men så fort den er overskredet gjelder ingen tålegrense når erstatningen utmåles. Dersom kun noe av eiendommen inngår i verneområdet, skal spørsmålet om bruken blir vanskeliggjort vurderes i forhold til arealet som er vernet, ikke hele eiendommen. Erstatningen forsvinner ikke fordi arealet som er vernet er bagatellmessig.¹⁰⁹

Vernevedtaket må være det som vanskeliggjør eller forhindrer bruken som foregår, og hvis annen lovgivning hindrer bruken gis det ikke rett til erstatning. Dersom bruken uansett vil stanse uansett etter vernevedtaket av andre grunner, gis det heller ikke erstatning for tap. I flere tilfeller vil ikke noe tap oppstå da opphøret skyldes manglende grunnlag for økonomisk, lønnsom drift.

Det er altså bare snakk om rett til erstatning for det økonomiske tapet som vil skje, og tapet må være grunnet at eksisterende bruk vanskeliggjøres. Annet tap som kan forekomme ifbm. utgifter til rettshjelp blir ikke erstattet, ei heller erstatning for skade som er ikke-økonomisk. Det beror på en forståelse av vernevedtaket, eller om det gis dispensasjon for vernebestemmelsene om en skal regne et tap som økonomisk. Dersom erstatningen skal fastsettes ved skjønn etter nml. §51, må dette fremgå av skjønnsetningene.¹¹⁰

Etter nml. §50 annet ledd skjer utmålingen av erstatning etter orvl., også kalt vederlagsloven, og en ser her på to hovedsyn på hva som skal legges til grunn for erstatningen, og kan velge den høyeste jf. orvl. §4. Det ene er en erstatningsutmåling på grunnlag av salgsverdi etter orvl. §5, som fastsetter en differanse mellom eiendommens verdi med og uten vernevedtaket, og salgsverdien er da prisen eiendommen kan selges for ved igangværende bruk. En eiendom som er utlagt til jordbruk kan ikke verdsettes som en bolig- eller hyttetomt, da dette er mye mer verdifullt. Den andre måten å verdsette på er etter bruksverdi, jf. orvl. §6, med et utgangspunkt om nettoavkastning på arealet som er vernet gitt bruken i dag.¹¹¹

De nevnte utgangspunktene om plikten til å tilpasse seg og neddiskontering modifiseres så langt orvl. §6 gjelder når det er snakk om områdevern. Bestemmelsen gir en grunneier en rett til «*vederlag etter dagens pris*», som betyr eiendommens verdi, uten neddiskontering på ekspropriasjonstidspunktet, for naturressurser med salgsverdi, eksempelvis sand, grus eller standskog. Det foreligger da også en forutsetning om at en kunne regne med et salg hvis det ikke var for vernet, noe som krysses av regelen i nml. §50 at det må foreligge en igangværende bruk som vanskeliggjøres av et vern. Foreligger ingen slik bruk, gis det ikke erstatning etter orvl. §6 første ledd annet punktum, og man får ikke erstatning hvor uttak fra jordforekomster e.l. hvor en ikke har begynt med uttak.¹¹²

---

¹⁰⁹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 440-441

¹¹⁰ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 441

¹¹¹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 442

¹¹² Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 443

2.5.7 Saksbehandlingen

2. Saksbehandlingen

Naturmangfoldloven §51 sier at:

«Staten skal senest ett år etter at vernevedtaket ble truffet, gi tilbud om erstatning etter § 50 til en eier eller rettighetshaver som har fremsatt skriftlig krav om dette innen fire måneder fra vernevedtaket. Departementet kan forlenge fristen og kan også gi oppfriskning for oversittelse av fristen. Bestemmelser i lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) om oppfriskning gjelder så langt de passer.

Blir tilbudet ikke akseptert, kan eier eller rettighetshaver senest seks måneder etter at det ble gitt, sette frem krav for fylkesmannen om at staten begjærer skjønn styrt av tingretten til fastsetting av erstatning etter § 50.

Skjønnen holdes etter reglene i lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker (skjønnsprosessloven) og reglene i dette ledd. Tingretten kan gi oppfriskning for oversittelse av fristen i annet ledd etter reglene i tvisteloven. For saksomkostninger ved underskjønn gjelder skjønnsprosessloven § 42. Ved overskjønn begjært av staten skal staten dekke grunneierens nødvendige omkostninger. Ved overskjønn begjært av grunneieren får reglene i tvisteloven kapittel 20 anvendelse».

Paragrafen gjelder hvordan fastsettingen av erstatningen skal gjøres etter nml. §50, og legger opp til at spørsmålet om erstatning skal avgjøres gjennom en avtale. Avtalen skal ta utgangspunkt i tilbud fra staten, eller ved at tingretten avgjør spørsmålet ved rettslig skjønn. Paragrafen er en avløser for naturvernloven av 1970 §20, og legger opp til vesentlig mindre ressursbruk enn det som var vanlig da. Paragrafens første ledd dreier seg om statens plikt til å tilby erstatning, annet ledd dreier seg om en rett til å kreve et rettslig skjønn for grunneiere eller rettighetshavere som ikke aksepterer tilbudet staten kommer med. Tredje ledd dreier seg om skjønnsbehandlingens regler, spesielt saksomkostnader.¹¹³

Uansett om det blir løst ved avtale eller et rettslig skjønn er opplysninger om bruken i dag og dens avkastning et grunnlag for hvordan erstatningsspørsmålet blir vurdert. Disse opplysningene bør innhentes når man forbereder vernevedtaket, og man bør ha erstatningsspørsmålet som mål, eksempelvis ved å oppfordre påvirkede til å oppgi opplysningene under høringen etter fvl. §43. Ved vurderingen av avkastning for de påvirkede kan en bruke regnskaps- eller produksjonstall som er oppgitt, men disse foreligger ikke alltid. Disse tallene er mest naturlig å hente inn i etterkant av vernevedtakets treffing, da vurderingen av tap skjer på vernetidspunktet, jf. nml. §50 annet ledd annet punktum. Grunneiere eller rettighetshavere kan oppgi regnskaps- eller produksjonstall når de setter frem erstatningskrav, og hvis dette ikke skjer kan staten gi et tilbud om erstatning basert på standardiserte tall, noe som kan være praktisk. Videre i forhandlingene kan individuelle korreksjoner forekomme, basert på tallene som legges frem. Spørsmålet om vernet vanskeliggjør igangværende bruk er et delvis faktisk og rettslig spørsmål, da vernebestemmelsene med enkeltvedtak som forekommer er basisen for den rettslige vurderingen som gjøres. Nærmere beskjed om hvordan vernebestemmelsene som legges til grunn, og om en kan forvente tillatelser og/eller dispensasjon, kan finnes i forvaltningsplanen.¹¹⁴

---

¹¹³ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 447-448

¹¹⁴ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 448

Etter nml. §51 første ledd første punktum skal eier eller rettighetshaver kreve å få et erstatningstilbud etter nml. §50 innen fire måneder fra tidspunktet vernevedtaket ble truffet. Når det opplyses om vernevedtaket må altså vernemyndigheten gjøre eiere og rettighetshavere oppmerksomme på fristen, jf. nml. §46 annet ledd fjerde punktum. Kravet skal i praksis fremsettes for fylkesmannen, med mindre noe annet er opplyst om, og kan gjerne gjøres elektronisk og skriftlig. Kravet bør inneholde hvilken igangværende bruk som han krever erstatning for, hvordan vedtaket vanskeliggjør bruken, og avkastningen på bruken, eventuelt nedgang i salgsverdi vernet antas å medføre for eiendommen. Kravet skal likevel tas til behandling uten disse opplysningene.¹¹⁵

I utgangspunktet er fristen på fire måneder preklusiv, og betyr at hvis erstatningen ikke er krevd innen fristen, er den tapt. Departementet kan likevel etter nml. §51 første ledd annet punktum forlenge fristen før den løper ut, og oppfriske fristen etter LOV-2005-06-17-90 Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvistelovens) regler i §16-12 hvis fristen har løpt ut. Fristen staten har til å komme med erstatningstilbud, på ett år, gjelder bare dem som melder kravet innen fire måneder.¹¹⁶

Etter nml. §51 første ledd første punktum plikter staten å komme med erstatningstilbud til de som har krevd dette innen fire måneder. Tilbudet gis normalt av regjeringsadvokaten etter godkjenning av Direktoratet for naturforvaltning, og kan også gis til rettighetshavere eller grunneiere som på andre måter har klargjort at de mener de fortjener erstatning, men bestemmelsen mener at staten ikke skal måtte gi tilbud om erstatning til rettighetshavere og grunneiere som ikke har meldt inn krav.

Hovedsakelig er grunnlaget for erstatningskravet fra eiere og rettighetshavere opplysningene de har lagt frem sammen med kravet, samt opplysninger fylkesmannen har fra prosessen med å forberede vernevedtaket og forvaltningsplanen. For å supplere, og hvis nødvendig korrigere, trengs mer generell kunnskap og bedre tall. Tilbudet kan bli 0 kr hvis ikke vilkårene for erstatning etter nml. §50 er til stede, og dette kan tas opp med staten eller tingretten hvis parten mener dette er uriktig. Tilbudet er ikke et enkeltvedtak som kan påklages etter fvl. Etter nml. §51 annet ledd kan rettighetshaver eller eier innen seks måneder kreve at erstatningsspørsmålet blir brakt inn for tingretten, og fristen løper fra tidspunktet tilbudet avsendes, og gjelder selv om forhandlinger har startet, med mindre fylkesmannen går med på å utsette fristen. Fristen kan ikke være kortere. Dersom seks månedersfristen oversittes, kan oppfriskning gis etter nml. §51 tredje ledd annet punktum, en avgjørelse som ligger til tingretten. Parten er da nødt til å legge ved kravet sitt om skjønn til fylkesmannen, jf. tvl. §16-14 første ledd tredje punktum, men trenger nok ikke å begjære skjønn etter LOV-1917-06-01-1 Lov om skjønn og ekspropriasjonssaker [skjønnsprosessloven] §4 annet ledd da.¹¹⁷

Når erstatningen blir fastsatt av en domstol, skjer det ved rettslig skjønn. På vegne av staten tar fylkesmannen ut skjønnsbegjæring, som forenkler samlet behandling av krav om samme eller nærliggende verneområder. Enkelte rettighetshavere og grunneiere kan ikke kreve skjønn med mindre staten ikke har gjort det og vilkårene i skjønnsl. §4 annet ledd er der. Skjønnen blir holdt for tingretten i rettskretsen som inneholder verneområdet, og fylkesmannen velger rettskrets hvis verneområdet strekker seg over flere. Tingretten fastsetter da erstatningen for tapet voldt av vernevedtaket, og

---

¹¹⁵ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 448-449

¹¹⁶ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 448-449

¹¹⁷ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 450-451

rammene for skjønnnet blir fastlagt i skjønnsforutsetningene satt av staten. Verneforskriften¹¹⁸ utgjør de generelle, og det kan være spesielle for enkelteiendommer.¹¹⁹

Mange av begrepene vi skal bruke fremgår av orvl. noen av dem vil bli forklart her.

2.5.8 Ekspropriasjonserstatningsloven

Orvl. §1 sier at loven «gjelder vederlag ved oreigning av fast eiendom. Føresegnene gjeld så langt *anna ikkje er fastsett i lov*».

Loven heter «Lov om vederlag ved oreigning av fast eiendom», noe som kan skape assosiasjoner og forvekslinger hvor en normalt bruker begrepet *erstatning* om noe annet enn «vederlag». Blant annet blir begrepet «erstatning» i LOV-1969-06-13-26 om skadeserstatning (skadeerstatningslova, skl.) §3-1 første ledd brukt om det som skal kompensere for skade på person, tap i fremtidig erverv og utgifter som personskaden antas å påføre skadelidte i fremtiden. Det fremgår av LOV-1961-06-16-15 om rettshøve mellom grannar (grannelova, gl) §16 at vederlag er noe mer enn kun en erstatning for et lidt tap. «Vederlag» i orvl. må altså forstås som erstatning eller skadebot, og ikke tro at lovgiver har hatt til hensikt å gi ekspropriaten mer enn en erstatning for hans økonomiske tap¹²⁰.

§2 a) sier at «Oreigning» eller ekspropriasjon betyr tvangsavståelse av eiendomsrett eller annen rett i eller over særskilte faste eiendommer.

§2 b) sier at «oreigningstiltak» innebærer en virksomhet, en innretning eller et formål som det blir ekspropriert til fordel for.

§2 c) sier at «eiendom» betyr en fast eiendom eller rett i eller over en slik eiendom.

§2 d) sier at «eier» er den som eiendommen blir ekspropriert fra, også kalt ekspropriat.

§2 e) sier at «oreignar» eller ekspropriant er den som med hjemmel i lov eller tillatelse med hjemmel i lov krever ekspropriasjon.

Vederlaget skal dekke avståelsen av eiendommen, og for skade eller ulempe på gjenværende eiendom, i samsvar med reglene som følger i loven, jf. orvl. §3.

Verdsettingen skal gjøres på grunnlag av salgsverdien etter orvl. §5, eller bruksverdien, jf. §6. Dersom eiendommen for eieren har en høyere bruksverdi enn salgsverdi, skal bruksverdien være grunnlaget, med mindre tapet som går over salgsverdien kan bøtes på ved å kjøpe en annen eiendom til tilsvarende bruk. Dersom utgiftene til attkjøp av eiendom til en bruk som tilsvarer den tidligere er høyere enn salgs- eller bruksverdien, skal vederlaget fastsettes på grunnlag av de utgiftene, hvis vilkårene i orvl. §7 er oppfylt.

---

¹¹⁸ FOR-2002-11-08-1280 Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland (Forskr. om Nærøyfjorden Landskapsvernområde)

¹¹⁹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget, s. 451

¹²⁰ Stordrange, Bjørn, 1992. *Ekspropriasjonserstatningsloven kommentarutgave*, 2. utgave Oslo: Universitetsforlaget, s. 4

Orvl. §5 beskriver hvordan vederlag etter salgsverdi skal «fastsetjast på grunnlag av det som må reknast med at vanlege kjøparar vil gje for eiendomen ved friviljug sal»¹²¹, eller det som kalles markedsverdi. Her legges det vekt på type eiendom, hvor den ligger og hvordan den kan påregnelig bli utnyttet etter forholdene på stedet. Det fremgår at det forutsettes at “det virkelig foreligger frivillige overdragelser av eiendommer som kan være sammenligningsgrunnlag. Dersom det ikke er mulig å finne et grunnlag for verdiansettelsen på basis av priser for frivillige eiendomsoverdragelser, må skjønnsmyndigheten på fritt grunnlag gjøre seg opp en mening om hva salgsverdien kan antas å være”¹²².

Orvl. §6 beskriver hvordan vederlag etter bruksverdi skal “fastsetjast på grunnlag av avkastinga av eiendomen ved slik pårekneleg utnytting som det røyneleg er grunnlag for etter tilhøva på staden”¹²³. Det fremgår av at bestemmelsene svarer til orvl. §5 andre ledd første punktum og det presiseres at i tilfeller hvor det er snakk om bruksverdi, er det avgjørende hvordan eiendommen ville blitt utnyttet av ekspropriaten hvis ekspropriasjonen ikke hadde funnet sted. Bruksverdien skal legges til grunn hvis den er høyere enn salgsverdien, sett fra ekspropriatens ståsted, og ved bruk av salgsverdi etter §5 “vil verdsettingen skje på grunnlag av hva andre ville ha betalt for eiendommen basert på den utnytting som er påregnelig for dem”.¹²⁴

Orvl. §7 beskriver hvordan vederlag skal beregnes ved ekspropriasjon av en eiendom som eieren bruker til bolig, fritidshus eller egen virksomhet “skal vederlag for bygning eller anlegg med turvande tomt fastsetjast på grunnlag av utgiftene til attkjøp av annan eiendom til tilsvarende bruk, så fram attkjøp må reknast som naudsynt for at eigaren skal haldast skadeslaus”¹²⁵.

I brevet fra Fylkesmannen sendt 02.12.2009 ble det vedlagt et brev fra Miljøverndepartementet, hvor det blir pekt på at jfr. nml §50 skal eventuell erstatning utmåles etter ekspropriasjonserstatningslova. Det går videre frem av brevet at “Det innebærer at den som har fått vanskeliggjort igangværende bruk av en eiendom eller en igangværende driftsform som følge av vernevedtaket, kan kreve erstatning på grunnlag av redusert salgsverdi/omsetningsverdi eller redusert bruksverdi. I valget mellom salgsverdi og bruksverdi skal den høyeste verdi for grunneieren legges til grunn. I henhold til naturmangfoldloven § 50 første ledd skal det ses bort fra påregnelige bruksendringer.

Å finne redusert salgsverdi innebærer en vurdering av hvor mye eiendommens omsetningsverdi er redusert som følge av vernevedtaket. For de fleste utmarksområder vil imidlertid bruksverdien ofte være større enn salgsverdien. Bruksverdi skal vise den nettoavkastning som den vernede eiendommen ville ha gitt dersom eiendommen ikke hadde blitt vernet”¹²⁶.

---

¹²¹ LOV-1984-04-06-17 Lov om vederlag ved oreigning av fast eiendom (ekspropriasjonserstatningslova) §5 første ledd

¹²² Ot. Prp. Nr. 50 (1982-1983) Om lov om erstatning ved ekspropriasjon av fast eiendom s. 47

¹²³ LOV-1984-04-06-17 Lov om vederlag ved oreigning av fast eiendom (ekspropriasjonserstatningslova) §6 første ledd første punktum

¹²⁴ Ot. Prp. Nr. 50 (1982-1983) Om lov om erstatning ved ekspropriasjon av fast eiendom s. 58

¹²⁵ LOV-1984-04-06-17 Lov om vederlag ved oreigning av fast eiendom (ekspropriasjonserstatningslova) §7 første ledd

¹²⁶ Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 02.12.2009

2.6 Rådighetsbegrensninger

Berørte grunneiere av opprettelsen til Nærøyfjorden landskapsvernområde er påført rådighetsbegrensninger gjennom tilhørende verneforskrift FOR-2002-11-08-1280 *Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland*.

Hjemmelen for å gi vernebestemmelser, dvs. Rådighetsreguleringer for verneområdet fremgår av nml. §34 *fjerde ledd første punktum*¹²⁷ finner man hjemmelen for å gi vernebestemmelser, dvs. rådighetsreguleringer for verneområdet.

Innenfor den rammen som gjelder for den enkelte vernekategori, kan Kongen i forskriften forby eller regulere virksomhet eller ferdsel som i seg selv eller sammen med annen bruk kan motvirke formålet med vernet.

All faktisk (fysisk) rådighet kan reguleres, uavhengig av om utøvelsen er i regi av den private, offentlige, grunneieren, rettighetshavere eller allmennheten. Med begrepet *virksomhet* må det tolkes uttømmende til å tolkes som å gjelde alle slags tiltak som kan påvirke verneverdiene, både nærings- og fritidsaktiviteter. *Ferdsel* innebærer også opphold, f.eks. ved telting. Likevel kan ikke vernebestemmelsene regulere den juridiske rådighet, f.eks. adgangen til å avhende eller dele eiendom eller stifte bruksretter.¹²⁸

Av nml. § 36 *annet ledd* fastsettes nettopp de overnevnte rammer for rettsvirkningene av å opprette landskapsvernområde når det gjelder rådighetsreguleringer.¹²⁹

I et landskapsvernområde må det ikke settes i verk tiltak som kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Pågående virksomhet kan fortsette og utvikles innenfor rammen av første punktum. Nye tiltak skal tilpasses landskapet. Det skal legges vekt på den samlede virkning av tiltakene i området. I forskriften kan det gis bestemmelser om hva som kan endre landskapets særpreg eller karakter vesentlig, om krav til landskapsmessig tilpassing, og om ferdsel som ikke skjer til fots.

De omtalte rammene «*innebærer et minimumsvern uavhengig av vernebestemmelsene, og angir samtidig et maksimumsvern som vernebestemmelsene må holde seg innenfor*».¹³⁰

Hva et minimumsvern er kommer frem av overnevnte paragrafs *første punktum*, der begrepet *særpreg* menes det etter nml å gjelde særlig det visuelle landskapsinntrykket. Derav begrepet *karakter* menes å tolkes som å gjelde «*til de generelle naturforholdene som preger landskapet og den bruk som tradisjonelt er gjort av det*».¹³¹ Av *første punktum* innebærer det typisk tiltak som terrenginngrep, endringer av betydning i vannstand og vannføring, treslagskifte og nybygg.¹³²

Vesentlig innebærer likevel at en del nye tiltak vil være lovlig, selv om tiltakene ikke er ledd i pågående virksomhet. Vurderingen til hva en regner som en vesentlig endring, «*må foretas på bakgrunn av det konkrete verneformålet slik det er angitt i verneforskriftens formålsbestemmelse*».¹³³ Formålsbestemmelsen til forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde lyder slik:

¹²⁷ LOV-2009-06-19-100 Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) §34(4) første punktum

¹²⁸ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget s. 309

¹²⁹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget s. 309

¹³⁰ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget s. 309

¹³¹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget s. 328

¹³² Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget s. 328

¹³³ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget s. 328

«Føremålet med Nærøyfjorden landskapsvernområde er å ta vare på eit vakkert og eigenarta natur- og kulturlandskap frå fjord til fjell i eit storfelt isbreutforma landskap med eit mangfald av plante- og dyreliv og der eit kulturlandskap med slåtteteigar, beitelandskap, stølsområde, gardsbruk og kulturminne, skapt gjennom aktiv landbruksdrift, utgjer ein vesentleg del av landskapets karakter». ¹³⁴

Maksimumsvernet derimot angir det den høyste restriksjonsnivå som en verneforskrift kan innføre, dvs. alt som er tillatt innenfor verneområdet. For landskapsvernområde bunner dette ned i to elementer. For det første at den pågående virksomhet kan fortsette og utvikles videre i medhold jf. nml § 36 annet ledd andre punktum. Reelt betyr det «at eksisterende bygninger, anlegg, innretninger og jordbruksarealer kan brukes, drives og vedlikeholdes som før, og at landskapstilpassete utvidelser kan finne sted». ¹³⁵

«Videreutviklingen av virksomheten må holde seg innenfor rammen av første punktum på den måte at den ikke alene fører til en vesentlig endring av landskapets karakter eller særpreg slik dette fremgår av verneforskriftens formålsbestemmelse» ¹³⁶

I naturmangfoldloven skilles det mellom hva pågående- og igangværende virksomhet innebærer, der førstnevnte ikke kan forbys, mens sistnevnte kan forbys mot erstatning etter § 50. ¹³⁷ Språklig er det særlig to momenter som skiller de to begrepene, nemlig aktualitet og intensitet. ¹³⁸ F.eks. som i vårt tilfelle i Nærøyfjorden der det i stor grad gjelder skogbruk medfører det at avvirkning «som har tatt til og pågår når landskapsvernområdet blir opprettet, må få fortsette, men vernebestemmelsene kan regulere – eventuelt forby – avvirkning i skogen for øvrig». ¹³⁹

2.7 Erstatning for rådighetsbegrensninger - Historisk rettsutvikling

Innledende ord

I dette delkapittelet skal vi løfte frem den historiske rettsutviklingen angående erstatning for rådighetsbegrensninger, samt utviklingen til hvordan orvl § 6 skal tolkes. Utgangspunktet for denne redegjørelsen er fra høyesterettsdommer Steinar Tjomsland sin artikkel *Erstatning for rådighetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovsdommen. Noen strøttanker*, publisert i tidsskriftet LOV OG RETT, vol 45, 7, 2006, s. 397-406.

Året var 1970, og Høyesterett avsa i plenum dom i strandlovsaken, jf. Rt.1970 side 67. Saken gjaldt den midlertidige strandloven av 25. juni 1965 nr. 5. Spørsmålet dreide seg om en advokats skjærgårdseiendom på 70 mål, som av loven ble rammet av et totalt byggeforbud. Grunneieren krevde dermed erstatning av staten for tapte utbyggingsmuligheter, jf. Grunnloven § 105. Etter Høyesteretts omfattende og prinsipielle drøftelse, ble staten av det grunnlag enstemmig frifunnet, og advokaten fikk ikke erstatning.

I strandlovsaken viser førstvoterende Mellbye i stor utstrekning til førstvoterende konsesjonsdommen i Rt. 1918 side 403, som igjen viste til tredjevoterende assessor Siewers i byretten. I strandlovsakens sluttprosedyre ved statens prosessfullmektig, ble noen av Siewers bemerkninger i konsesjonsdommen gjengitt:

---

¹³⁴ FOR-2002-11-08-1280 Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland (Forskr. om Nærøyfjorden Landskapsvernområde) §2

¹³⁵ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget s.330

¹³⁶ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget s. 330

¹³⁷ LOV-2009-06-19-100 Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) §50

¹³⁸ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget s. 330

¹³⁹ Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget s. 330

«Spørres der, hvor langt lovgivningen for det heromhandlede øiemed kan gaa, og om forføiningerne i noget tilfælde medfører krav paa erstatning, maa det haves for øie, at der for et samfund i sin første utvikling kun i ringe grad vil være behov for saadanne legale reguleringer av raadigheten over fast eiendom. Men med den stigende utvikling vil de sociale problemer og motsætninger melde sig med voksende styrke, reguleringsbestemmelserne vil forfleres og efterhaanden skjærpes mer og mer, likesom ogsaa retsopfatningen paa det heromhandlede omraade vil utdypes og omdannes. Bestemmelser, hvis nødvendighet eller berettigelse kanskje for samtiden har stillet sig tvilsom, vil i en nærmere eller fjernere fremtid staa som selvindlysende. Omformningen vil gaa hurtigere eller langsommere efter utviklingen. Det ligger ogsaa i dennes natur, at baandene paa eiendomsraadigheten efterhaanden vil strammes betydelig.»¹⁴⁰

I strandlovsaken uttalte førstvoterende at det er naturlig å ta utgangspunkt i denne rettsopfatningen «fordi byggeforbudet etter strandloven er et utslag nettopp av den samfunnsutvikling som assessor Siewers forutsatte». ¹⁴¹

Vedrørende første problemstilling om sontringen mellom ekspropriasjon og rådighetsinnskrenkning, uttalte tredjevoterende Siewers i konsesjonsdommen av 1918, at kravet om full erstatning etter grl. § 105 gjaldt ubetinget ved ekspropriasjon, uten hensyn til om inngrepet var vesentlig eller ikke.

Høyesteretts flertall tok en vending i Rt. 1978 side 422 (Lamyra), der en grunneier mottok erstatning fordi han ble hindret til å ta ut en del av sandforekomsten på grunn av en reservatfredning. I denne saken ble altså rådighetsinnskrenkningen påført grunneieren i regi av vernet, dømt på likt grunnlag som fysisk avståelse ved ekspropriasjon. Der flertallet la til grunn at inngrepet ved begge former ville ha samme virkning for grunneiers erstatningsmessige stilling. I årene som fulgte gjorde staten ved flere saker det gjeldende at flertallets begrunnelse i Lamyra-saken ikke var holdbar, og at den var i strid med en fast og langvarig rettspraksis. Lamyra- prinsippet ble heller ikke fulgt opp i senere saker. Tjomsland trekker særlig frem Rt. 1980 side 94 (Fiskum) og Rt. 1982 side 850 (Arekilen), der Høyesterett benyttet «en formulering om at synspunktet i Lamyra-dommen bare kunne ha «en meget begrenset anvendelse, og at det klart ikke kan få anvendelse i denne sak»». Noen år frem i tid ved plenumsdommen i Rt. 1987 side 80 (Rønnåsmyra II) slo Høyesterett fast at: «Den begrunnelse som ble gitt for at fredningen av sandforekomsten måtte «fremstå likt med fysisk avståelse», er ikke holdbar.»¹⁴²

I Rt. 1986 side 1354 (Svenkeruddommen), gjaldt saken fastsettelse av erstatning for avståelse av striper av dyrket mark til riks- og fylkesvei. Det var ikke reist noen innvendinger mot at erstatningen var gitt for bruksverdien etter marginalkalkylemetoden. I underinstansen hadde lagmannsretten lagt til grunn at de saksøkte skulle motta erstatning ved de avståtte arealers objektive bruksverdi og på at tapet var varig. Eksproprianten (Skien kommune) bestred lagmannsretten sin rettsanvendelse av orvl § 4. Skien kommune mente at «når bruksverdien skal erstattes ved ekspropriasjon, er det den enkelte ekspropriats individuelle – den subjektive bruksverdi – som er gjenstand for erstatning» (side 1356). Høyesterett fant at lagmannsretten på det rette hadde bygd på at lovens bruksverdigrep i utgangspunktet er objektivt bestemt, jf. orvl § 6. I normaltilfellene er arealenes verdi som varig inntektsgivende aktivum som skal erstattes (side 1354).

---

¹⁴⁰ Tjomsland, Steinar, (2006), *Erstatning for rådighetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdømmen. Noen strøtanker*. Lov og Rett, vol 45, 7, 2006, s. 398

¹⁴¹ Tjomsland, Steinar, (2006), *Erstatning for rådighetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdømmen. Noen strøtanker*. Lov og Rett, vol 45, 7, 2006, s. 398

¹⁴² Tjomsland, Steinar, (2006), *Erstatning for rådighetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdømmen. Noen strøtanker*. Lov og Rett, vol 45, 7, 2006, s. 400

I Rt. 1987 side 311 (Rambjøra), gjaldt saken til krav om innløsning og erstatning i henhold til vedtak som etablerte et landskapsvernområde med plante- og dyrelivsfredning, jf. naturvernloven av 19. juni 1970 nr. 63, § 20 (dagens nml. §§ 50 og 51). Ingen av kravene førte frem, og Høyesterett ga følgende begrunnelse:

«Det kan ikke medføre at man i det foreliggende tilfelle skulle måtte anse inngrepet som en ekspropriasjon, at det er fastsatt bestemmelser om skjøtsel som tilligger det offentlige visse beføyelser i området. Jeg har her lagt vekt på at skjøtselstiltakene holdes innenfor rammene av formålet med etableringen av landskapsvernområdet. Staten har verken fått eiendomsretten til eller noen alminnelig disposisjonsrett over arealene».¹⁴³

Videre kan vi se nærmere på sontringen mellom inngrep som rammer en etablert bruk, og inngrep som bare rammer en forventning om fremtidig bruksendring.

Ved Rt. 1988 side 890 (Jærstrendene), gjaldt saken krav om erstatning for hindret adgang til masseuttak i et landskapsvernområde. «Høyesterett viste til at masseuttak for salg var en utnyttelsesform utenfor tradisjonell jordbruksdrift, og at utnyttelsen av masseressursene i den utstrekning det her var tale om, hadde nær sammenheng med den tekniske og økonomiske utvikling, som nettopp hadde gjort det nødvendig med ressursbevarende tiltak.»¹⁴⁴ I saken Rt. 2005 side 469 (Elstad og Aurmoen) uttalte Høyesterett at: «vernevedtak som rammer varige og irreversible inngrep i naturen, ikke under noen omstendighet gir rett til erstatning.»¹⁴⁵

Som nevnt tidligere gjaldt Strandlovdommen et midlertidig forbud mot utbygging. Senere kom det også opp saker som gjaldt permanente byggeforbud. I Rt. 1987 side 311 (Rambjøra- saken) uttalte førstvoterende: «Spørsmålet om det offentliges plikt ved reguleringer etter naturvernloven til å yte erstatning for at et område ikke kan bygges ut, er behandlet av Gunnar Aasland i en artikkel i tidsskriftet Lov og Rett for 1977 side 339 flg, særlig side 352. Det fremheves der at samfunnet gjennom en regulering må kunne hindre uønsket bygging uten at dette bør utløse erstatning utenfor i rene unntakstilfeller. Videre fremholdes det at det skal meget til for at det offentlige kan pålegges erstatning fordi en fredning hindrer bruksendringer som representerer vidtgående og ugjenkallelige inngrep i naturen. Byggesjansen er således etter en lang tradisjon belagt med en rekke restriksjoner. Jeg er enig i disse betraktningene.»¹⁴⁶

«Spørsmålet om det offentliges plikt ved reguleringer etter naturvernloven til å yte erstatning for at et område ikke kan bygges ut, er behandlet av Gunnar Aasland i en artikkel i tidsskriftet Lov og Rett for 1977 side 339 flg., særlig side 352. Det fremheves der at samfunnet gjennom en regulering må kunne hindre uønsket bygging uten at dette bør utløse erstatning utenfor i rene unntakstilfeller. Videre fremholdes det at det skal meget til for at det offentlige kan pålegges erstatning fordi en fredning hindrer bruksendringer som representerer vidtgående og ugjenkallelige inngrep i naturen.

---

¹⁴³ Tjomsland, Steinar, (2006), *Erstatning for rådhetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdommen. Noen strøtanker*. Lov og Rett, vol 45, 7, 2006, s. 401

¹⁴⁴ Tjomsland, Steinar, (2006), *Erstatning for rådhetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdommen. Noen strøtanker*. Lov og Rett, vol 45, 7, 2006, s. 402

¹⁴⁵ Tjomsland, Steinar, (2006), *Erstatning for rådhetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdommen. Noen strøtanker*. Lov og Rett, vol 45, 7, 2006, s. 402

¹⁴⁶ Tjomsland, Steinar, (2006), *Erstatning for rådhetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdommen. Noen strøtanker*. Lov og Rett, vol 45, 7, 2006, s. 402-403

Byggesjansen er således etter en lang tradisjon belagt med en rekke restriksjoner. Jeg er enig i disse betraktningene.»¹⁴⁷ Synspunktene fra denne dommen ble også videreført i Rt. 1993 side 321 (Hydalen) og Rt. 1993 side 1333 (Småsetran).¹⁴⁸ I Rt. 2004 side 1985 gjaldt saken en lovendring som ga barn under 16 år rett til innlandsfiske med stang og håndsnøre i vassdrag. «Høyesterett kom til at dette kunne skje uten å utløse plikt til erstatning ovenfor grunneierne».¹⁴⁹ Høyesterett la bla til grunn at spørsmålet må sees i forbindelse allemannsrettens rettslige stilling og utvikling.

I LG-2016-157694 gjaldt saken spørsmål om erstatning etter nml § 50 for vanskeliggjort beitebruk og skogbruk etter opprettelse av Frafjordheiane landskapsvernområde. En gårdbruker fikk tilkjent erstatning for vanskeliggjort beitebruk, men ikke for skogsdriften. Lagmannsretten tok utgangspunkt i nml forarbeider om tolkningen ved "igangværende bruk" av skog følgende. Og dertil anfører lagmannsretten til kravet om påregnelighet som følger av orvl. § 6. Lagmannsretten sin slutning var at ikke var påregnelig at gårdbrukeren ville i fremtiden endre skogsdriften, når gårdbrukerne i Øvre Espedal ikke tidligere hadde drevet uttak av tømmer for salg, bortsett fra uttak av tømmer og ved til eget husbehov.

Nyere rettspraksis strider mot den klassiske rettsanvendelsen av orvl § 6, fra f.eks. Høyesterett anførsler i Svenkerud-dommen, opp mot hva overnevnte lagmannsrett la til grunn ved LG-2016-157694. I HR-2017-2338-A (Totenvika-dommen) var det i forbindelse med en veiutvidelse ekspropriert av Statens Vegvesen striper av landbrukseiendommer på begge sider av veien. I underinstansen hadde lagmannsretten anvendt orvl § 6 til at bruksverdierstatningen gjaldt «for alle ekspropriatene på en presumsjon om fremtidig flerårig vekstskifte mellom korn, poteter og løk».¹⁵⁰ Ankende part (Oppland fylkeskommune) mente at det rettslige utgangspunktet måtte være at det er grunneiers individuelle tap som skal erstattes. Med andre ord så la lagmannsretten en objektiv vurdering til grunn ved landbrukseiendommene, særlig etter eiendommens størrelse og jordens produksjonsevne (10). Videre gjør ankende part det gjeldende at subjektive hensyn bør tas med i påregnelighetsvurderingen, når erstatningen forutsetter en omlegging og intensivering av eiendommens bruk. Ankende part trekker frem at slike hensyn burde omfatte «den enkelte grunneiers faktiske situasjon, herunder yrkestilknytning, kompetanse og tilgjengelige driftsapparat.» (11). Når det gjelder påregnelighetsvurderinger opp mot utmåling av bruksverdierstatning for produktiv skog som er fredet, refererer Høyesterett til at Svenkeruddommen er fulgt opp og presisert i Ulvåkjøldommen inntatt i Rt-1992-2117 (særlig side 225-226). I den saken var spørsmålet om «erstatningen skulle baseres på umiddelbart salg av den hogstmodne skogen etter den såkalte realisasjonsverdimetoden, eller på et stabilt årlig uttak etter den såkalte balansekvantumsmetoden.» (40). Førstvoterende i Ulvåkjøldommen uttalte blant følgende om påregnelighetsvurderingen: «Påregnelighetskravet har for det første betydning ved bruksendringer – kan det påvises en sannsynlig bruksendring, og den nye bruk vil gi et høyere verdigrunnlag, skal det legges til grunn. Ellers er det – når det er bruksverdien som skal erstattes – den bruk som for vedkommende eiendom fremstår som den mest sannsynlige, som normalt vil gi verdigrunnlaget. Den bruk som en alminnelig, forstandig skogeier vil legge til grunn for driften, blir skjønnsstemaet. Dette er den naturlige og påregnelige bruk, og det er den bruk som har overvekt av sannsynlighet for seg»

---

¹⁴⁷ Tjomsland, Steinar, (2006), *Erstatning for rådhetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdommen. Noen strøtanker*. Lov og Rett, vol 45, 7, 2006, s. 402-403

¹⁴⁸ Tjomsland, Steinar, (2006), *Erstatning for rådhetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdommen. Noen strøtanker*. Lov og Rett, vol 45, 7, 2006, s. 403

¹⁴⁹ Tjomsland, Steinar, (2006), *Erstatning for rådhetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdommen. Noen strøtanker*. Lov og Rett, vol 45, 7, 2006, s. 401

¹⁵⁰ HR-2017-2338-A (Totenvika-dommen)

«Ved denne påregnelighetsvurderingen må det i det alt vesentlige legges til grunn en objektiv målestokk»

I Totenvika-dommen uttaler Høyesterett at det videre innhold etter første setning til avsnittet, kan det reises spørsmål til hvilke tilfeller førstvoterende i Ulvåkjøldommen sikter til. Siden saken ikke gjaldt bruksendringer, «men valg av verdsettelsesmetode innenfor aktuelt skogbruk, er det naturlig å forstå uttalelsene slik at de knytter seg til påregnelighetsvurderingen innenfor aktuell eller sannsynliggjort fremtidig bruk. Skjønnstemaet for «denne påregnelighetsvurderingen» er den bruk «en alminnelig, forstandig skogeier vil legge til grunn for driften.»» (42).

Sammenfattet ser vi at den historiske rettsutviklingen har i stor grad vært restriktive vedrørende erstatningsspørsmålet i forbindelse med områdevern etter naturmangfoldloven. Unntakene er Rt. 1978 side 422 (Lamyra), LG-2016-157694 og HR-2017-2338-A (Totenvika-dommen) som taler for erstatning ved rådighetsbegrensninger og ved sistnevnte subjektive hensyn må tas.

Oppsummering av teorien og veien videre

Vi har i dette kapitlet vist at Verdensarvprogrammet ble startet 16. november 1972 når Verdensarvkonvensjonen ble vedtatt. Konvensjonen er den eneste globale konvensjonen hvis hensikt er å beskytte kultur- og naturarv, og hadde i november 2017 1073 steder på listen, fordelt mellom 167 medlemsstater.

Verdensarvkonvensjonen har ikke klare regler for hvordan et område skal vernes, men det skal foreligge en forvaltningsplan som regulerer hva som er tillatt i området, og medlemslandene gis altså en viss frihet i hvordan den forvaltes. Nærøyfjorden ble innskrevet på verdensarvlisten fordi den er blant de mest naturskjønne fjordene i verden, og fordi den er et svært godt eksempel på hvordan isbreen har flyttet seg der.

Videre så vi litt på hvordan partene i konvensjonen i 2015 vedtok en strategi om bærekraftig utvikling, og i denne skulle det fokuseres på bærekraftig miljø, inkluderende sosial utvikling og inkluderende økonomisk utvikling.

Vi gikk videre til å si litt om Norges rolle i den internasjonale cruiseturismen, og cruiseturismens rolle for norsk økonomi, samt betydningen av verdensarvstatus på en cruiseturists reisemål, hvor det bl.a. ble funnet at kun 13% av cruiseturistene sier at verdensarvstatusen hadde stor betydning for at de valgte cruiset, men også at det er hovedsakelig fjord- og fjellandskapene som tiltrekker turistene, men også de menneskeskapte elementene som byggestil og estetikk. Vi så også på forurensningen medført av cruisetrafikken, og at per transportert enhet er sjøtransport mer miljøvennlig enn de fleste andre transportformer, men også at til tider har nivået av NOx vært høyere enn det som kan ha negativ helsemessig effekt. I områder hvor kommunen er havneier kan de med forurensningsregelverket i hånd begrense anløp til havn i den hensikt å sikre at forurensningen er innenfor grenseverdiene.

Vi var så innom noen av de internasjonale utfordringene med UNESCO og turisme, hvor det gikk frem at selv om turistene legger igjen mye penger på et sted, forringer de også selve stedet og lokalbefolkningen hvis det er for mange av dem, samt at når et sted får UNESCO-stempelet på seg kan det virke avskrekkende hvis folk tror det er for mye kø og folk der. Verdensarvprogrammet i seg selv har også blitt mer politisert de siste årene. For at et område skal bli en del av verdensarvlisten må det nomineres av et land, vurderes av en fagkomité som legger frem sin anbefaling for verdensarvkomitéen, som siden avgjør resultatet. Artikkelen viste at komitemedlemmer mer positivt for land de har sterke politiske og økonomiske tilknytninger til, og mindre positivt til land de “konkurrerer” med om lignende områder.

Vi gikk så gjennom reglene for områdevern i naturmangfoldloven, med fokus på landskapsvernområder, samt en grunneiers rett til erstatning når området han eier blir underlagt rådighetsbegrensninger. Det gikk der fram at et vedtak om områdevern ikke er det samme som ekspropriasjon, da eieren bl.a. beholder den juridiske rådigheten over området og ikke har rett til erstatning etter grunnlovens §105. Naturmangfoldloven §50 har dog regler om erstatning, hvor det går frem at en eier har *“rett til erstatning fra staten for økonomisk tap når et vern medfører en vanskeliggjøring av igangværende bruk.”* Det må gjelde igangværende bruk, som blir vanskeliggjort, på grunn av vernevedtaket, og må føre til økonomisk tap. Erstatningssummen fastsettes etter ekspropriasjonserstatningsloven.

Det fremgår av nml. §51 at grunneieren selv må kreve erstatningen, en frist som opprinnelig ble satt til 31.12.2009. Staten må så gi et tilbud innen et år, og hvis eieren ikke godtar dette kan han fremsette krav for fylkesmannen om at staten begjærer skjønn styrt av tingretten for en fastsetting av erstatning. Kravet må ikke spesifiseres for å bli vurdert, men det hjelper. Vi skrev også litt om ekspropriasjon, og forskjellen på det og rådighetsbegrensninger.

3. Metode

3.1 Innledning

«En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap»

Formålet med dette kapitlet er å presentere hvordan vi har gått frem i søket etter å besvare våre problemstillinger. I kommende underkapitler vil vi redegjøre for hvordan vi har valgt intervjuobjekter, samlet inn- og behandlet dataene.¹⁵¹

Vår førkunnskap til oppgavetema var minimal. Verken på bachelor- eller masternivå har vi hatt om naturvern, en faktor som utløste en nysgjerrighet til å utforske temaet. Vår kunnskap fra ekspropriasjonsrett har gitt oss innsyn i hvordan prosessen fungerer som et sammenligningsgrunnlag til erstatningsprosessen i forbindelse med landskapsvern.

Metodene for å besvare forskningsspørsmålene går i en hermeneutisk retning «*Studiet av forståelse er og hvordan vi bør gå fram for å oppnå forståelse*»¹⁵². Forfatteren av denne boken skriver videre på side 99 at «*den hermeneutiske metode er den hypotetisk-deduktive metode anvendt på meningsfullt materiale, dvs. tekster, kunstverk, handlinger, osv.*»¹⁵³ Vi ønsker å undersøke og forstå fylkesmennene sine intensjoner i den aktuelle saksprosessen, med det mener vi å se om det ble begått snarveier i prosessen som fikk uheldige utfall for grunneierne.

Vi må prøve å finne de mulige årsakene til hva som gikk galt. Opplevde myndighetene f.eks. tidsnød? Prosjektet skulle kanskje gjennomføres så fort som mulig? Videre blir det å kartlegge effektene av denne prosessen, og se hva som ble resultatet? Hvilke problemer dukket opp på grunn av feilaktig saksprosess?

Det ledet til problemstillingen: «Hvordan har prosessen med vern og verdensarvstatus for Nærøyfjorden landskapsvernområde påvirket partene?»

Von Wright beskriver to hovedaspekter ved forskning:

«*One is the ascertaining and discovery of facts, the other the construction of hypotheses and theories. These two aspects of scientific activity are sometimes descriptive and theoretical science. Theory-building can be said to serve to main purposes. One is to predict the occurrence of events or outcomes of experiments, and thus to anticipate new facts. The other is to explain, or to make intelligible facts which have already been recorded*».¹⁵⁴

Vi kommer ikke å gjennomføre noen eksperimenter i søket etter å finne svar på våre forskningsspørsmål. Teorigrunnlaget for oppgaven blir å undersøke eksisterende materiale tilknyttet saken og området.

---

¹⁵¹ Vilhelm Aubert, *Det skjulte samfunn*, 1985, s. 196. Referert fra Dalland (2012, s. 111

¹⁵² Føllesdal, D, Walløe, Lars og Elster, Jon (1986) "Argumentasjonsteori, Språk og Vitenskapsfilosofi". Universitetsforlaget AS s. 97

¹⁵³ Føllesdal, D, Walløe, Lars og Elster, Jon (1986) "Argumentasjonsteori, Språk og Vitenskapsfilosofi". Universitetsforlaget AS s. 99

¹⁵⁴ G. H. Von Wright, «Two traditions», from *Explanation and Understanding*. London: Routledge and Kegan Paul, 1971, Ch. 1, s. 1

3.2 utfordringer basert på de 8 kriteriene for hva god forskning er

Vår forskning går i retning østover en blanding mellom human og sosial forskning, ved at den dreier seg om hvordan mennesker utvikler seg i forhold til hverandre, og ikke så mye om naturlover. Særlige kriterier for naturvitenskapelig forskning blir kun omtalt i det følgende kapittel med illustrerende eksempler som generelt belyser innholdet av temaene.

3.2.1 Objektivitet og intersubjektiv testbarhet

«Det er en myte at forskeren kan være verdinøytral». En forsker må være bevisst sine egne verdier på det menneskelige, politiske og faglige plan.¹⁵⁵ En forsker bør også være reflektert nok til å gjenkjenne overnevnte verdier som kan være underbevisste, en slik tilnærming til forskningen vil hjelpe med å sikre seg for at forskningen ikke blir subjektivt gjennomført, noe som kan være en utfordring siden vi ser mest fra grunneieres side. «Vitenskapsfolk bør være verdinøytrale når de opptre i rollen som vitenskapsfolk».¹⁵⁶ Tranøy (1986) side 104-105, påpeker videre at forskeren sitt ansvar begrenses til å gjelde holdbarheten av påstander som kan være sanne eller falske: beskrivelser, forklaringer og forutsigelser og andre typisk «vitenskapelige» påstander. I verdispørsmål er det da «vanlige mennesker» som har kompetansen, og politikerne og forvaltningen som har spesialansvaret for politisk beslutning og handling.¹⁵⁷ Det er nettopp her en av utfordringene vi vil komme til å møte på i vår forskning. Altså vi stiller påstander til hvilke faglige vurderinger det av fylkesmennene ble anvendt i forbindelse med verdsetting av naturområdene og gjennomføringsprosessen. Vi stiller spørsmål ved om prosessen en forankring i anerkjente teorier og praksis både nasjonalt og internasjonalt, eller ble det i stor grad anvendt forvaltningens frie skjønn?

Et viktig moment å bemerke seg er at vi må passe på at nøytraliteten vår skinner igjennom ved intervjuene som skal gjennomføres. Med det mener vi at våre personlige meninger og ervervet kunnskap innen fagfeltet ikke vil prege intervjuobjektene forutinntatte holdninger til hva der meddeles av dem under intervjuet. Vår forskning er dagsaktuell og tar for seg en pågående prosess i Nærøyfjorden vedrørende søknad om erstatning i forbindelse med vern av naturområder. Det ville være uheldig om vår tilstedeværelse får ugunstige konsekvenser for de aktuelle grunneiere og fylkesmenn saken gjelder. Altså at vi ikke stiller spørsmål som kan øke konflikt-nivået og omfanget i Nærøyfjorden.

Først skal vi snakke om kontrastene ved subjektivitet contra objektivitetsbegrepet. Troye (1994) forklarer på side 113-116 om fire aspekter ved samfunnsvitenskapen som er eller kan være subjektive. For det første kan forskeren selv være det. Med tanke på valg av teorier og hypoteser vedkommende vil teste). Forskerens antagelser kan ha bakgrunn som følge av introspeksjon.¹⁵⁸ Altså en metode for å observere egne tanker og følelser. Sees ofte som det motsatte av ekstern observasjon. Introspeksjon er

---

¹⁵⁵ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 119

¹⁵⁶ Tranøy, K.E. (1986) *Vitenskapen – samfunnsmakt og livsform*. Oslo: Universitetsforlaget [Digital versjon – nasjonalbiblioteket], s. 104

¹⁵⁷ Tranøy, K.E. (1986) *Vitenskapen – samfunnsmakt og livsform*. Oslo: Universitetsforlaget [Digital versjon – nasjonalbiblioteket], s.105

¹⁵⁸ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 113

altså direkte, mens observasjon av andre regnes som en indirekte metode.¹⁵⁹ I vårt forskningsprosjekt vil vi ikke anvende en indirekte observasjonsmetode, heller ikke våre teorier og påstander vil være preget av introspeksjon. En slik tilnærming vil først anvendes som del av drøftingen vår. Vi vil strebe etter å ha en «nøytral» og fordomsfri iakttagelse av virkeligheten slik Troye beskriver på side 113. Særlig i tilknytning til våre antagelser om forvaltningens og grunneierens kompetanse før og under intervjuene som skal gjennomføres. Troye forklarer videre at når antagelsene dreier seg om menneskelig adferd er forskerens subjektivitet ønskelig, altså innenfor «context of discovery». Dette aspektet må vi ha i tankene når vi i vår forskning skal sammenligne ulik forskning innenfor feltene «Heritage studies» og «Tourism studies» i forbindelse med vern av naturområder. Det går videre fram at:

«Introspeksjon og innlevelse og også tolkningen av forskningsresultater vil i sin natur være subjektiv og lite tilgjengelig for andres inspeksjon. Hadde ikke erkjennelsen vært subjektiv, men kun en «objektiv» manifestasjon av virkeligheten, hadde det ikke vært noe behov for å sette erkjennelsen på prøve. Erkjennelsen i seg selv vil og bør være subjektiv, men nettopp derfor vil det kreves av forskeren at han – i motsetning til dikteren – bør vise distanse til sin egen erkjennelse gjennom å teste den «fordomsfritt» mot empiri. Objektivitet som et vitenskapelig ideal hører med andre ord først og fremst hjemme innenfor «context of justification».¹⁶⁰

«Et annet «subjektivt» aspekt ved atferdsvitenskapene er selve fenomenet man er opptatt av».¹⁶¹ Forfatteren beskriver i boken hvordan utformingen av spørreskjemaundersøkelser i forbindelse med forskningen kan subjektivt peke i den ønskende retning, men vi trekker en linje fra spørreundersøkelser til muntlige intervju og ser det som lignende. Vi må passe på at vi formulerer ikke-ledende spørsmål som får intervjuobjektene til å ta et standpunkt basert på våre ønsker. Strengt strukturerte spørreskjemaer er ikke noe vi kommer til å anvende i vår forskning, vi baserer oss på semistrukturerte spørreskjemaer der vi i størst mulig grad kan få frem intervjuobjektets følelser og handlinger.

Et tredje «subjektivt» aspekt er tilknyttet *forskningskonteksten*. Det er ikke kun forskeren og «forskningsobjektet» som er subjekter, men også ande som forskningen direkte eller indirekte angår.¹⁶² I vårt tilfelle vil det særlig være tilknyttet at vi ovenfor intervjuobjektene ikke kommer med løsningsforslag til deres problematikk, som kan få ringvirkninger for de øvrige parter i vernesaken som ikke er blitt intervjuet. Vårt bidrag har ikke det formål å «sette kjepper i hjulene» for den saksprosessen som når foregår i Nærøyfjorden. En slik innblanding kan medføre at vi mister tilganger til f.eks. fylkesmennene for bidrag til vår forskning.

Et fjerde «subjektivt» aspekt kan også være at vi må passe for at forskningen vår kun er basert på metoder som anvendes i liten grad og er lukket for inspeksjon for utenforstående. Der dybdeintervjuer som vi skal gjennomføre havner under denne kategorien. Vi kommer derfor til å støtte våre problemstillinger på anerkjente teorier, der innholdet av intervjuene vil bidra til å kaste lys over de eventuelle misforhold det foreligger i teoriene og praksis¹⁶³.

---

¹⁵⁹ Svartdal, Frode. (2018, 20. februar). introspeksjon. I Store norske leksikon. Hentet 17. desember 2018 fra <https://snl.no/introspeksjon>

¹⁶⁰ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 114

¹⁶¹ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 114

¹⁶² Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 116

¹⁶³ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 113--16

I naturvitenskapene er begrepet «objektivitet» ofte tilknyttet med at forskningsobjektet er uavhengig av den som forsker. Et eksempel kan være at blodprøven som eksisterer uavhengig av forskerens bevissthet og kan studeres objektivt ved hjelp av de metodene som egner seg til det.¹⁶⁴ En slik beskrivelse Dalland gir til hva «objektivitet» kan være passer ikke helt med den type forskning vi skal utføre. Tranøy sier at objektivitet betraktes som en nødvendig betingelse for vitenskapelighet også der hvor forskningsobjektene og deres vesentlige egenskaper umulig kan sies å ha «objektiv eksistens» i naturvitenskapelig mening, videre anføres det at:

«Hverken normer, verdier, «estetiske objekter» eller egenskaper som skjønnhet og gyldighet kan sies å eksistere på samme «objektive» og «subjekt-uavhengig» måte som organismer og molekyler eller som vekt og temperatur».¹⁶⁵

3.2.2 Forklaringsevne

Troye skriver at begrepet forklaring benyttes i dagligtalen med betydningen «oppklaring» eller redegjørelse, «man kan eksempelvis bruke det i betydningen «å definere», som når jeg nå skal «forklare» hva som kan ligge i begrepet forklaring».¹⁶⁶ Er teoriutvikling og teoritesting viktig for en forsker, har vedkommende gjerne et annet syn på hva forklaring innebærer enn en «anvendt» forsker. Der sistnevnte gjerne heller vil være opptatt av å finne en presumptivt holdbar teori eller et lovmessig prinsipp som kan være egnet til å forklare en gitt hendelse eller et fenomen som allerede har inntruffet.¹⁶⁷ I vår forskning vil vi i stor grad ta for oss rollen som en «anvendt» forsker. Vi søker etter å finne anerkjente teorier for å forklare de vurderingene som ble gjort av fylkesmennene i verdsettingen av naturområdene ved Nærøyfjorden, der aktuelle ulovfestede eller lovfestede regler ikke kan redegjøre for de valgene som ble tatt.

Hvis teorigrunlaget vårt i de sammenlignede studier av «Heritage studies» og «Tourism studies» har sprikende konklusjoner, kan vi anvende statistiske metoder for å belyse forklaringsevnen. Troye beskriver at «i statistikken brukes ofte forklaringsevne om en statistisk-matematisk modells evne til å uttrykke variasjonen i en eller flere variabler som en matematisk kombinasjon av andre variabler. Forklaringsevnen uttrykkes som «forklart varians», som igjen sier noe om samvariasjonen mellom en – eller eventuelt flere – avhengige variable på den ene siden, og ofte en lineær kombinasjon av andre variable på den andre siden».¹⁶⁸ Er studiene vi legger til grunnlag tallrike i omfang, kan denne metoden altså hjelpe oss å kategorisere de eventuelle ulike konklusjonene. Ikke minst hvis vi skal se på andre staters praksis ved fredning av naturområder vil en slik metode kunne anvendes. To viktige begreper i Hempels forklaringsmodell må likevel nevnes, altså «eksplanand» og «eksplanans». Troye beskriver videre at «for å kunne forklare hva en forklaring er, er det rimelig å starte med en gjennomgang av hva det egentlig er vi søker å forklare, med andre ord hva som kjennetegner eksplanand. Dette innebærer ikke at eksplanand i psykologisk forstand kommer først og er uavhengig av hva vi velger å la inngå i eksplanans. Psykologisk litteratur demonstrerer at hva vi velger å

---

¹⁶⁴ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 119

¹⁶⁵ Tranøy, K.E. (1986) *Vitenskapen – samfunnsrett og livsform*. Oslo: Universitetsforlaget [Digital versjon – nasjonalbiblioteket], s. 140

¹⁶⁶ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 131

¹⁶⁷ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 131

¹⁶⁸ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 132

*forklare, og hvordan vi velger å forstå det vi ønsker å forklare, er gitt av hvilke antakelser og teorier vi til enhver til bærer med oss».*¹⁶⁹ Med eksplanans menes de betingelser som gjelder det som skal forklares, altså generelle lover eller «forklaringsprinsipper» som vi talte om ovenfor. Eksplanandum er altså det faktum som skal forklares.¹⁷⁰

3.2.3 Falsifiserbarhet og testbarhet

Troye skriver at testbarhet har en rekke ulike betydninger. For det første kan man «*teste for å se hva som skjer*» uten at forskeren på forhånd har gjort seg opp en mening om hvilket utfall det forventes. For det andre kan man *teste holdbarheten av en beskrivelse* ved å foreta gjentatte observasjoner eller ved å gå inn i den fremgangsmåten som ligger til grunn for en beskrivelse som allerede er foretatt. For det tredje kan man *teste hvorvidt prediksjonene av en teori holder empirisk*.¹⁷¹ I vår forskning ser vi ikke for oss at det kommer til å bli veldig relevant å benytte omfattende statistiske – matematiske modeller slik Troye beskriver, særlig på grunn av at vi ikke skal benytte oss av observasjon som metode. Det som kan være aktuelt å benytte er Karl Poppers falsifiserbarhetskriterium, som også hadde en funksjon som demarkasjonskriterium som kunne nyttes til å skille mellom vitenskap og ikke- vitenskap.¹⁷² Troye beskriver videre at;

*«for Popper må vitenskapelige teorier inneholde utsagn hvis holdbarhet ikke kan avgjøres før de utsettes for empiriske tester. Et «holdbart» vitenskapelig utsagn er ikke nødvendigvis «sant», men er holdbart i den forstand at utsagnet kan vise seg å ikke være sant. For Popper består ikke vitenskapen av en beholdning etablerte sannheter, men av aktiviteter som har til formål å avdekke sannheten».*¹⁷³

I vår forskning tenker vi denne metoden blir relevant for å kontrollere om hvor vidt de ulike studiers utsagn er av subjektiv ideologisk art fra forskerens sin side, eller av objektiv praktisert art. Vi bør altså kontrollere om hva forskerne legger til grunn for sine påstander, faktisk er på denne måten stater utøver praksis med vern av områder.

3.2.4 Empirisk støtte

Troye beskriver kriteriet «*empirisk støtte*» som en sammenligning av hva Feigl kaller kravet om «*bekreftelse*». Videre forklarer Troye at ut fra Karl Poppers tankegang kan man alternativt ha kalt kriteriet «*empirisk støtte*» for «*fravær av empirisk forkastelse*». Altså som en understreking det synet at teorier ikke kan bevises, men kun kan overleve forsøk på å forkaste dem.¹⁷⁴ En utfordring som kan dukke opp i vår studie er hvis det ikke forekommer omfattende nok av empirisk støtte for de teoriene vi belyser. Troye skriver videre at;

*«i slike tilfelle vil det imidlertid være en fordel at relaterte teorier og deres empiriske belegg er i overbestemmelse med den utestede teoriens prediksjoner. Dette kravet om indirekte empirisk støtte blir av Zaltman omtalt som kravet til «ekstern konsistens». Kravet om ekstern konsistens må ikke ses som et ufravikelig og absolutt krav. Om «vår» teori strider mot eksisterende teorier, kan jo dette ha sammenheng med at det er de andre det er «noe galt med»».*¹⁷⁵

---

¹⁶⁹ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 134

¹⁷⁰ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 133

¹⁷¹ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 179-180

¹⁷² Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 180

¹⁷³ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 180

¹⁷⁴ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 219

¹⁷⁵ Troye, S. V., 1994. *Teori- og forskningsevaluering*. Otta: Engers Boktrykkeri A/S. s. 219

I vår forskning kan det oppstå at vi ikke finner omfattende nok mengde av norsk forskning på vern av naturområder, dermed kan vi finne relaterte praksis fra internasjonale studier, som vist tidligere, som kan støtte våre teorier til hvorfor de vurderingene som er lagt til grunn i forbindelse med vern av områder i Nærøyfjorden har inntruffet.

3.3 Valg av metoder

Oppgavens tema, formål og problemstilling er styrende for vårt valg av metoder. Vi har valgt kvalitative metoder i form av dybdeintervjuer og dokumentstudier, som gav oss muligheten å samle inn et bredere spekter av data enn hva en kvantitativ fremgangsmåte ville gjort i form av spørreskjemaundersøkelse.

Vi diskuterte mellom oss før oppstart av oppgaveskrivingen om vi skulle anvende kvantitativ eller kvalitative metoder, det landet på sistnevnte ved bruk av bla. dybdeintervju som verktøy for å samle inn den dataen vi ønsket. Dalland skriver «*De kvalitative metodene tar sikte på å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle*». ¹⁷⁶ Da vår problemstilling har som formål bla å samle inn intervjuobjektene meninger og kunnskap i hovedsak rundt temaene verdsetting, verne- og erstatningsprosessen og turisme, falt det oss naturlig å velge denne metoderetningen.

Spørsmålet om vi kunne anvendt en kvantitativ metode ved bruk av en generell spørreskjemaundersøkelse ble diskutert blant forfatterne i samråd med veilederne, men ble som nevnt raskt avfeid, særlig på grunn av at vi kun hadde som formål å intervju 5-10 respondenter. Hadde det vært snakk om å samle inn data fra flere titalls personer kunne det heller vært mer reelt og anvendt spørreskjemaundersøkelse.

Ikke minst ville det i vårt tilfelle vært svært vanskelig å plukke opp de individuelle holdninger, meninger og holdninger ved bruk av et spørreskjema. For å få det til måtte vi ha laget spørsmålene med veldig mange svaralternativer i håp om at respondentene kjente seg igjen i en av dem, eller så måtte vi hatt et åpent spørsmål der respondentene kunne svart med fritekst. Sistnevnte hadde da gjort at arbeidet med å analysere, kategorisere og fått fremstilt statistikk svært omfattende. Etter vår mening ville heller ikke statistikker basert på hva 5-10 respondenter har svart gitt oss noe spennende utslag som vi kunne kalt for generelle oppfatninger.

Etter tips fra faglærer Børge Aadland vurderte vi som sagt i starten å gjennomføre en kort spørreskjemaundersøkelse til aktuelle grunneiere påvirket av landskapsvernet i Nærøyfjorden, der et spørsmålene skulle være om grunneierne ønsket å bli kontaktet for et andre gangs dybdeintervju. Formidlingen av spørreskjemaundersøkelsen skulle gjennomføres ved at vi kjørte opp til Nærøyfjorden og leverte skjemaene i grunneiernes postkasser. Fra navnelister over grunneiere gjengitt i mottatte saksdokumenter var planen vår å skaffe de nødvendige adresser fra internett. I forkant av utlevering av skjemaene skulle vi også annonsere på Facebook sider etablert i forbindelse med landskapsvernet om at vi kom i nærmeste fremtid til å levere nevnte skjemaer i grunneieres postkasser. Grunnen for at vi vurderte å annonsere vår adkomst var for å forhindre at grunneierne kastet skjemaet i bosset siden de ikke visste hva dette brevet innebar. Grunnen for at vi tenkte på å levere brevene selv i stedet for å poste dem var på grunn av portoens til over 200 grunneiere ville kostet oss ca. 4000 kroner. Et utlegg vi så som unødvendig.

---

¹⁷⁶ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 112

Vi tok derfor kontakt med advokatfirmaet Harris som representerer over 100 av grunneierne som har sendt inn krav om oppfriskning for å kunne søke om erstatning i forbindelse med landskapsvernet. Etter et møte med advokat Kathrine Lien Mjell, tilbød hun seg å sende et brev til de grunneierne Harris representerte på våre vegne, med en forespørsel om det var noen grunneiere som var villig til å stille til et dybdeintervju med oss studenter.

3.4 Utvalg av intervjuobjekter/ innsamling av data

Vi ønsket å gjennomføre dybdeintervjuer både med fylkesmannen i Sogn og Fjordane, miljødirektoratet, regjeringsadvokaten og et utvalg av berørte grunneiere i forbindelse med landskapsvernet. Vi sendte mail til fylkesmannen i Sogn og Fjordane med en forespørsel om å stille til et dybdeintervju. Responsen var at den offentlige myndighet ikke ønsket å komme med noen uttalelser siden saken fremdeles er oppe til behandling hos miljødirektoratet. Vi tok da en vurdering på at det ikke var noe poeng i å kontakte de øvrige offentlige ansatte vi i utgangspunktet ønsket å intervju. Dybdeintervjuene ble dermed konsentrert rundt de berørte grunneiere i området. Formålet med intervjuene var å få frem grunneiers tolkning av fakta tilknyttet hva vi finner i saksdokumentene.

Responsen fra de utsendte brev til grunneiere fra advokatfirmaet Harris på våre vegne var laber. Vi mottok kun kontaktinformasjonen til grunneiere av tre eiendommer som ønsket å stille til intervju. Etter at intervjuene var gjennomført, måtte vi gjøre noen tiltak i forsøket på å anskaffe flere intervjuobjekter. Først kontaktet vi BT-journalisten Einar Aarre som skrev to artikler som vi vet om i 2016¹⁷⁷ og 2017¹⁷⁸ angående erstatningsoppgjøret i forbindelse med landskapsvernet av Nærøyfjorden, i håp om at han kunne gi oss kontaktinformasjonen til flere av grunneierne han intervjuet. Av presseetiske årsaker ønsket ikke Aarre å utlevere denne informasjonen.

Neste steg var å lese igjennom BT artiklene og saksdokumentene vi satt med etter navnet på flere grunneiere vi ønsket å intervju. Vi endte opp med en liste på rundt 15 navn på grunneiere berørt av landskapsvernet. Vi søkte navnene opp på nettet og fant telefonnumrene til de fleste på listen, som vi videre kontaktet via telefon med forespørsel til å delta på et intervju. Av de 15 var det 3 stykker som ønsket å la seg intervju. Vi endte med å gjennomføre 6 intervjuer. Fire av dem søkte ikke om erstatning i 2009, men sendte i 2017 inn krav om oppfriskning til å kunne søke om erstatning. To av intervjuobjektene var noen av de få totalt sett om søkte og mottok erstatning i 2009. Vi lyktes ikke med å få fatt i noen grunneiere som søkte om erstatning i 2009 og fikk avslag på kravet. Naturlig nok fant vi ikke navnene til noen grunneiere som verken søkte om erstatning i 2009 eller oppfriskning i 2017 grunnet at evt. vedkommende ikke ville vært listet opp i noen av saksdokumentene.

Opgaven vår omhandler primært verne- og erstatningsprosessen etter naturmangfoldloven, likevel har vi etter oppfordring fra faglærere valgt å inkludere deler av oppgaven til å omfatte turisme og UNESCO.

---

¹⁷⁷ <https://www.bt.no/nyheter/lokalt/i/X1L1r/Far-millionerstatning-etter-landskapsvern> lest 21.05.2019

¹⁷⁸ https://www.bt.no/nyheter/i/rqpMA/Sinte-grunneiere-far-ny-mulighet-til-erstatning#link_time=1497210893 lest 21.05.2019

3.5 Utforming av intervjuguide

Dalland skrev at «*Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden, for å kunne fortolke hvilken betydning den har for den som blir intervjuet*». ¹⁷⁹

Med Dalland sitt utgangspunkt vurderte vi at et semistrukturert design på intervjuguiden ville være den passende formen i håp om å få innhentet de dataene vi søkte etter. Hadde vi heller valgt en strukturert form, måtte spørsmålene vært formulert såpass generell i håp dens rammer var dekkende nok til å fange ønsket data. Med en semistrukturert form prøvde vi å unngå å produsere spørsmål som gav «ja, nei eller vet ikke svar» fra respondentene. Likevel i de tilfeller slike svar ble mottatt, stilte vi uformelle oppfølgingsspørsmål i håp om å få «dradd ut» mer informasjon fra respondentene.

Ved enkelte tekniske spørsmål som ble stilt, særlig rundt rettsregler, innledet vi spørsmålene ved å lese ut paragrafene fullt ut. Med en slik tilnærming til intervjuobjektene håpte vi at informasjon rundt temaer som kanskje hadde glemt skulle dukke opp igjen i deres minne, som igjen kunne bidra å gi oss mer utfyllende besvarelser.

I et forsøk på å danne et så oversiktlig bilde som overhodet mulig, gikk vi altså som nevnt for en semistrukturert form av intervjuguiden, der det var rom for at vi kunne stille oppfølgingsspørsmål når vi så det var en nødvendighet. Målet vårt var at intervjuet ikke skulle ta mer enn rundt 20 min å gjennomføre. Vi tenkte at i en travel hverdag vil et intervju lengre enn dette tidsrommet medføre at færre ville la seg intervjuet. Denne filosofien førte til at vi endte med en intervjuguide på 14 spørsmål som nevnt tok for seg temaene informasjonsflyt rundt verne- og erstatningsprosessen, turisme og hvordan landskapsvernet påvirket grunneierne i det daglige liv. Intensjonen vår med åpne spørsmål var å få fanget opp flest mulige varierte svar.

Tidlig i prosessen med forming av tema og aktuelle problemstillinger for oppgaven, var vi bevisst på at dybdeintervjuene ville medføre meldeplikt etter LOV-2000-04-13-31 Lov om behandling av personopplysninger (Personopplysningsloven). Prosjektet vårt ble elektronisk sendt inn til personvernombudet for forskning ved NSD, som godkjente oppgaven og gav oss spesifikke retningslinjer vi måtte forholde oss til vedrørende personvern.

I kapittelet om empiri og funn har vi gjort en kort presentasjon av intervjuobjektene, hvor det fremgår hva slags tilknytning til Nærøyfjorden intervjuobjektene har, hvilken kommune de er knyttet til, om de søkte om og fikk erstatning i den første runden, eller om de søkte oppfriskning i 2017 og enkelte ting som skiller dem fra hverandre. Vi har altså prøvd å peke på ulikheter som kan ha ført til ulik oppfatning, uten å gjøre dem identifiserbare for de som leser oppgaven.

---

¹⁷⁹ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 152

3.6 Gjennomføring av intervjuene

Det ble kun laget en intervjuguide, der spørsmålene ble designet med en tilpasning for å kunne bli besvart alle de parter i saken vi ønsket å intervju uavhengig av hvilken «side» i saken de tilhørte. Siden verken de offentlige ansatte eller advokatene ble intervjuet vurderte vi at 1 intervjuguide ville være dekkende nok til å få samlet inn den informasjonen vi søkte etter.

3.6.1 Lokasjon

Intervjuene ble gjennomført via telefon, grunnet at fordi de fleste grunneierne vi ønsket å komme i kontakt med bodde langt fra Bergen, som var litt for lang reise etter vår smak, særlig siden alle ikke kunne intervjues på en dag. Intervjuobjektene ble først ringt eller sendt tekstmelding til med en forespørsel om de var villig til å stille til et intervju når det måtte passe for dem. Dette for å gi dem mulighet til å forberede seg hvis de var positivt innstilte, eller å si nei hvis ikke.

Noen svakheter med å gjøre intervjuet over telefon, bl.a. at en får ikke sett intervjuobjektens kroppsspråk. Er de nervøse? Er de irriterte? Slike ting kunne vi plukket opp på hvis vi hadde møtt intervjuobjektene eksempelvis hjemme hos dem. Vi gjennomførte intervjuene over en periode på rundt to uker, og for å ha realistisk sett intervjuet dem ansikt til ansikt måtte vi ha planlagt alle intervjuene på bare noen dager, som vi så som for vanskelig å gjennomføre.

I forbindelse med oppgaven har vi ikke vært på befaring i området, da tid og sted har gjort det vanskelig å reise opp. En av forfatterne har tidligere erfaring fra området, og vi tenkte at det fikk holde. Det hadde likevel hjulpet å være i området selv, og sett med egne øyne hva som rammes av vernet, noe som hadde gjort det lettere å forstå forutsetningene i verdsetningsgrunnlaget.

Telefonintervju medfører altså enkelte svakheter i påliteligheten.

3.6.2 Lydopptak

Alle intervjuobjektene ble forespurt om det var greit at vi foretok lydopptak av intervjuet, noe alle samtykket. Avgitt bekreftelse ble da også gjengitt på båndopptakeren. Vi innledet med å presentere formålet med intervjuet, at innsamlet materiale fra intervjuene blir anonymisert og at lydopptak filene blir slettet etter oppgaveinnleveringen. Vi ønsket i denne innledende fasen av intervjuene å gi intervjuobjektene en sikkerhet mot at deres utsagn ikke kunne bli brukt mot dem ved senere anledning i andre sammenhenger. Håpet vårt var også at et slikt tiltak fra vår side, ville kanskje gi dem en litt lavere terskel for å si hva «de egentlig mener».

Vi er veldig glad for at vi fikk alle intervjuene på lydopptak. Å stille oppfølgingsspørsmål som ikke nødvendigvis sto i intervjuguiden var også lettere for oss når vi visste at alt som ble sagt ble tatt opp på bånd. Transkriberingen av intervjuene fryktet vi at kom til å ta lang tid, både på grunn av intervjuenes lengde men også fordi vi brukte et ganske uformelt språk, altså uten noe særlig «manus snakk». En fortløpende vurdering under transkriberingen ble tatt at vi ikke ordrett skulle transkribere hvert enkelt ord av intervjuene men heller fokusere på å få frem essensen av hva som ble sagt, dette valget var for å spare tid ved bearbeidelsen av dataene. Det at vi heller ikke hadde som hensikt å levere tilsende intervjupersonene det transkriberte materialet for innspill, gjorde at vi har valgt å sensurere noe av det som ble sagt, og utlar dette fra oppgaven. Intervjuobjektene har ikke fått tilbud om å lese gjennom. Transkriberingen ble gjennomført etter hvert enkelt gjennomført intervju. Etter at alle intervjuene var transkribert, laget vi et samleddokument der vi plasserte alle gitte svar fra

intervjuene under de respektive spørsmål. Mange av svarene vi mottok måtte klippes og limes inn der de hørte hjemme, da intervjuobjektene ofte fortalte en historie ut ifra spørsmål 1 med innhold som hørte til under andre spørsmål fra intervjuguiden.

3.6.3 Intervjuguidens intensjon

Intervjuguidens første og andre spørsmål gjaldt hvilken informasjon grunneieren mottok i forbindelse med verne- og erstatningsprosessen i Nærøyfjorden, med påfølgende underspørsmål om informasjon var gitt til rett tid og om den var tilstrekkelig. Siden saksgangen går tilbake til 1994 og er fremdeles pågående var det vanskelig for flere av intervjuobjektene å erindre spesifikke tidspunkt de mottok informasjonen. Vi var til en viss grad forberedt på dette, så vi satt med noen av datoene selv for å kunne hjelpe intervjuobjektene på veien. Intervjuguiden i sin helhet ligger som vedlegg til oppgaven.

Spørsmål 1 og 2 dreide seg om mengden og kvaliteten på informasjonen intervjuobjektene hadde mottatt om verne- og erstatningsprosessen av Nærøyfjorden landskapsvernområde. Vi ønsket å stille brede spørsmål som var veldig åpne for mange innfallsvinkler, og allerede i starten finne ut hvor opplyste intervjuobjektene følte seg basert på informasjonen de hadde fått.

Spørsmål 3 handlet om hvem grunneieren hadde hatt kontakt med i forbindelse med verne- og erstatningsprosessen og hvordan opplevelsen av denne kontakten hadde vært. Vi ønsket her å identifisere de ulike aktørene som var involvert i prosessen. Underspørsmålene våre om kontakt var etablert med spesifikke aktører var unødvendig å stille siden vi mottok all informasjon intervjuobjektet kunne meddele fra hovedspørsmålet.

Spørsmål 4 tok utgangspunkt i nml. §50¹⁸⁰ som omhandler at en grunneier har rett til erstatning når vern medfører vanskeliggjøring av igangværende bruk. Vi var ute etter å kartlegge hvilke kunnskaper intervjuobjektene satt med vedrørende det aktuelle lovverket som hadde betydning for deres verdier i eiendommen. Når vi spurte om intervjuobjektet forstod hva dette innebar ble spørsmålet oppfattet litt angripende, siden det var andre faktorer som spilte inn at manglende kjennskap til regelverket var tilfellet. Samme respons mottok vi fra spørsmål 5 som tok utgangspunkt i nml. §51¹⁸¹.

Spørsmål 6 var siktet til de intervjuobjektene som søkte om erstatning i 2009, og da mottok den i 2016. Vi var ute etter å få et innblikk i hvordan intervjuobjektene tolket tilbudet fra staten om erstatning med dens formmessige innhold. Et av underspørsmålene var også å få frem hvordan prosessen var videre etter at tilbudet dukket opp i posten. Dette spørsmålet i likhet til flere av de andre spørsmålene i intervjuguiden tok vi løpende vurderinger på i løpet av intervjuene til hvor vidt ut ifra intervjuobjektets stilling var vits i å stille, dvs. at visste vi på forhånd, eller fikk vite tidligere i intervjuet at intervjuobjektet ikke hadde søkt om erstatning i 2009, lot vi vær å stille dette spørsmålet.

Spørsmål 7 viste seg å være et spørsmål som gav oss et vidt innsyn til hvordan verneplanen påvirket de aktuelle eiendommen intervjuobjektene eide. Hver og en av dem hadde ulike utfordringer tilknyttet verneplanen og hvordan den påvirket den daglige driften av eiendommen og dens fremtidige utviklingsmuligheter. Vi ble veldig positivt overrasket hvor mye informasjon vi greide å samle inn via dette spørsmålet.

Spørsmål 8 omhandlet hvilke faktorer som medførte at vedkommende i 2017 evt. valgte å søke om oppfriskning til å sende inn krav om erstatning. Underspørsmålene var om vedkommende søkte

---

¹⁸⁰ LOV-2009-06-19-100 Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) §50

¹⁸¹ LOV-2009-06-19-100 Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) §51

erstatning i 2009, om de mottok erstatning i 2016 og om de følte at evt. advokater hadde ivaretatt deres interesser på en god nok måte. Dette spørsmålet tok vi også en løpende vurdering på om det var vits i å stille ut ifra hvilken informasjon vi satt med på forhånd eller fikk vite om tidligere i intervjuet. Underspørsmålet om advokatenes rolle lurte vi inn andre steder i de tilfeller spørsmål 8 ble utelatt.

Spørsmål 9 tok for seg intervjuobjektene meninger vedrørende verne- og erstatningsprosessen. Der underspørsmålene gjaldt om prosessen kunne etter deres mening vært gjort annerledes eller på en bedre måte. Om det var en rettferdig prosess, om hensynet til likebehandling ble ivaretatt, om det var blitt arrangert noe folkemøte, om det forelå noe samarbeid mellom grunneierne og evt. hvordan dette samarbeidet fungerte. Flere av underspørsmålene hadde vi allerede mottatt informasjon om fra spørsmål 1 og 2, og ble dermed utelatt.

Spørsmål 10 var et kort spørsmål om intervjuobjektene visste hvem det var som valgte Ekanger til å være grunneierens representant i verdsettingen av skogarealene. Ingen av intervjuobjektene hadde hørt om verken Ekanger eller Heintz som var valgt som statens representant. Det er jo et lite funn i seg selv. Med dette spørsmålet ønsket vi å få vite om Ekanger var valgt av et flertall grunneiere eller et mindretall.

Spørsmål 11 tok for seg om intervjuobjektene hadde kjennskap til om det på et tidspunkt hadde blitt gjennomført muntlige forhandlinger om erstatning på aktuelle eiendommer. Vi ønsket med dette spørsmålet å få et innsyn i hvordan saksbehandlingen rundt erstatning ble gjennomført. Ingen av intervjuobjektene hadde kjennskap til noen form for forhandlinger.

Spørsmål 12 gjaldt om det på et gitt tidspunkt var blitt gjennomført noen befaringer på aktuelle eiendommer i forbindelse med verdsettingen av skogarealer. Vi ønsket også med dette spørsmålet som ved forrige spørsmål å kartlegge erstatningsprosessen og hvilke fremgangsmåter som ble anvendt ved verdsettingen av arealene. Spørsmålet gav noen funn om kartleggingen av eiendommer tidlig i verneprosessen og at ingen befaringer ble gjennomført der kartdata over eiendommene ble mest sannsynlig utelukkende anvendt i verdsettingen.

Spørsmål 13 handlet om hvor vidt intervjuobjektene hadde kjennskap til og benyttet seg av de ulike tilskuddsordningene som ble etablert i forbindelse med landskapsvernområdet. Vi ønsket med dette spørsmålet og få innsyn i hvor allmennkjent tilskuddsordningene var for bøndene i Nærøyfjorden. Spørsmålet gav oss interessant data som støtter tidligere forskning utgitt ved NMBU.

Spørsmål 14 tok for seg hvordan turismen i Nærøyfjorden påvirket det daglige liv og driften av intervjuobjektene eiendommer. Siden vi har et delkapittel under teorien om turisme sett fra de fagkyndiges perspektiv og turistene selv, ønsket vi med dette spørsmålet å få innsyn i hvordan grunneierne som lever i Nærøyfjorden opplever turismen på godt og vondt. For oss var dette spørsmålet som på lik linje med tidligere spørsmål å fange opp grunneiernes meninger siden dette er utelatt fra alle så å si alle produsert dokumentasjon vi har funnet.

Å forholde seg slavisk til intervjuguiden viste seg å være en utfordring, en faktor vi egentlig var forberedt på etter tidligere erfaringer med intervjuer av denne typen. Mye av informasjonen vi søkte etter å få vite ble kartlagt som del av andre spørsmål enn der informasjonen egentlig «hørte hjemme», noe vi til en viss grad var forberedt på ved å bruke en semi-strukturert intervjuguide. Det resulterte i at som nevnt ovenfor tok løpende vurderinger underveis i intervjuene til hvilke spørsmål vi følte allerede var besvart og da ikke var nødvendig å stille.

3.7 Dokumentanalyse

Dokumentene vi har brukt som teorigrunnlag og som del av analyse/drøftingen er innhentet fra flere hold. I tidsperioden ved oppstarten av oppgaven tidlig januar etablerte vi kontakt med Petter Vedde som har ansvaret for innsyn ved Statens Hus i Bergen. Han brukte søkeordene «Nærøyfjorden», «verneprosess» og «erstatning» og sendte oss alle dokumentene vi ønsket ut ifra en liste over aktuelle tilgjengelige dokumenter som han på forhånd hadde satt sammen. Her fikk vi bl.a. en rekke kart og referat fra Nærøyfjorden verneområdestyre, som var med på å gi oss en bakgrunnsforståelse som viste seg å være nødvendig for oppgaven.

Vår veileder Sjur Dyrkolbotn bidra også stort med kildemateriale til teorikapittelet, bl.a. en rekke vitenskapelige artikler om verdensarvprogrammet, turisme, cruisetrafikk og juridiske artikler om rådighetsbegrensninger.

Advokatfirmaet Harris bidra med relevante saksdokumenter i forbindelse med oppfriskningsprosessen, bl.a. brevene fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane fra 2.12.2009, 20.4.2017 og 21.02.2018, samt en del korrespondanse mellom grunneiere og myndighetene.

Vi har også gjort egne google-søk og funnet aktuell litteratur, i tillegg til å bruke juridisk litteratur i form av Backers kommentarutgave til naturmangfoldloven.¹⁸²

3.8 Krav til data som samles inn

Det er to spørsmål som må stilles til data (Dalland 2012, s. 120):

1. Hvilken relevans har data for problemstillingen?
2. Hvor pålitelig er måten data er samlet inn på?

3.8.1 Relevans

«Er det sider ved problemstillingen som ikke blir belyst ved de spørsmålene som blir stilt?»¹⁸³ I forkant av intervjuet listet vi opp problemstillingene i en kolonne på venstre side av et ark, og så skrev vi ned alle spørsmålene vi kom på. Deretter kategoriserte vi spørsmålene under hver problemstilling for å se om de var dekkende for å belyse dem. Vi diskuterte videre mellom oss og med veilederne om det var enkelte spørsmål som manglet for å danne et dekkende bilde, det var det og flere spørsmål ble supplert inn i intervjuguiden.

3.8.2 Pålitelighet

Det vil alltid være en viss fare for feilkilder i hvor pålitelig de innsamlende dataene egentlig er. F.eks.: noe så banalt om å reflektere over «har respondentene forstått hva vi har spurt dem om?». Allerede under telefonintervjuene merket vi at ulike dialekter mellom intervjuer og respondenter bydde på en utfordring. Løsningen ble at intervjueren fra Jæren måtte prøve å snakke mer bergensk, noe som hjalp betraktelig. Likevel under transkriberingen av intervjuene kom det frem av enkelte intervjuer at vi ikke helt fikk svar på det vi ville fra hvert enkelt intervjuobjekt, da det kom inn mye data om omkringliggende forhold til problemstillingene i stedet. Heldigvis hadde vi nok materiale fra de andre respondentene til å dekke opp under til å besvare problemstillingene. Dalland lister opp flere spørsmål

---

¹⁸² Backer, I. L., 2010. *Naturmangfoldloven kommentarutgave*. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget

¹⁸³ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 120

en bør stille seg. «Har intervjueren forstått svaret riktig?», «Er svarene notert riktig?»¹⁸⁴. Vi brukte båndopptaker av merke Olympus, der lyd kvaliteten var tilfredsstillende nok å kunne høre klart og tydelig hva alle respondentene svarte. Transkriberingen av intervjuene viste heller ikke noen tegn til at vi som intervjuer hadde misforstått noen svar, eller meningsinnhold.

3.9 Etiske overveielser og personvern

Dalland snakker om at forskningsetikk omhandler planlegging, gjennomføring og rapportering av forskning å gjøre. Dalland skriver videre «Det handler om å ivareta personvernet og sikre troverdigheten av forskningsresultatene».¹⁸⁵ Med denne informasjonen i bakhodet sørget vi for å opplyse hver respondent vi kontaktet at deres identitet vil bli anonymisert. Respondentene blir i oppgaven omtalt som intervjuobjekt 1-6. Videre forsikret vi respondentene om at innsamlet data kun skulle anvendes som innhold i denne oppgaven, skulle eventuell informasjonen bli anvendt til andre formål uttalte vi at respondentenes samtykke måtte gis.

Dalland påpeker at «Allerede i planleggingsfasen, ved tema valg og problemstilling, bør vi stille oss spørsmålet om hvem som vil ha nytte av de kunnskapene vi prøver å fremskaffe».¹⁸⁶ Vi vurderte det her at sannsynligvis vil innsamlet data primært kun ha en nytte for vår egen oppgave. Vi understrekte at deres bidrag var essensielt for at vi kunne komme i mål med oppgaven som er en del av vårt studieløp, en tilbakemelding Dalland understreker er viktig å formidle overfor respondentene.¹⁸⁷

Vi leste oss også opp på hva personopplysninger egentlig omfatter. Dalland skriver følgende «*Opplysninger og vurderinger som direkte eller indirekte kan knyttes til enkeltpersoner, er personopplysninger (fotografier, bildeopptak og lydopptak av stemmer anses som personopplysninger)*»¹⁸⁸. I vårt tilfelle der alle respondentene aksepterte at vi tok lydopptak av telefonintervjuet betyr det at lydfilene havner under ovennevnte kategori. For å imøtekomme personopplysningslovens bestemmelser og Norsk Senter for Forskningsdata sine krav, informerte vi respondentene at lydfilene ville bli slettet etter transkriberingen var gjennomført.

Ingen av de mennesker som er intervjuet vil kunne bli direkte eller indirekte identifiserbar ved verken navn, personnummer eller andre særegne kjennetegn i vårt ferdigstilte arbeid. I tillegg er for øvrig lydopptakeren låst inni et skap med hengelås når ubenyttet. Ingen sensitive opplysninger om respondentene er blitt innsamlet.¹⁸⁹ Mottatt informasjon fra intervjuobjektene og andre aktører der det er blitt ytret i allmenn forstand «dette har du ikke hørt fra meg» er blitt utelatt fra oppgaven.

Alle intervjuobjektene ble informert om omtrentlig hvor lang tid intervjuet kom til å ta, og hvilken type spørsmål av natur som ville bli stilt. Før selve intervjuet ble igangsett ble det også informert om

---

¹⁸⁴ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 120

¹⁸⁵ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 96

¹⁸⁶ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 97

¹⁸⁷ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 97

¹⁸⁸ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 101

¹⁸⁹ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 103

hva undersøkelsen gikk ut på, dens hensikt, og som nevnt ovenfor hvem som kom til å ha nytte av informasjonen. Dalland skriver at «*korrekt og utfyllende informasjon viser at prosjektet er seriøst, samtidig som det bidrar til å hindre misforståelser og kritikk*». ¹⁹⁰ Etter vår mening har våre vurderinger imøtekommet denne visjonen.

Flere av intervjuobjektene ønsket å motta oppgaven ved publisering, essensen av hva som ble sagt under intervjuene er noen steder blitt nedfelt til et objektiv og nøytralt språk, mens andre steder har vi brukt sitater. Grunnen til at vi tok dette valget er fordi alle intervjuene er gjennomført med uerfarne intervjuobjekter. Hadde vi intervjuet fagpersoner eller drevne intervjuobjekter ville mest sannsynlig svarene de gav vært mer direkte og nøyaktig med tanke på de stilte spørsmålene. I vårt tilfelle ble det innsamlet en del tilleggsinformasjon som skulle forklare respondentens synspunkt som ikke direkte blir anvendt i oppgaven.

---

¹⁹⁰ Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017, s. 105

4. Empiri

En del av empirien vi har samlet inn i forbindelse med oppgaven, består i telefonintervjuer med enkelte grunneiere som på ulike måter har blitt påvirket av landskapsvernet, men også saksdokumenter fra myndighetene, og korrespondanse i forbindelse med dette. Den fullstendige intervjuguiden ligger som vedlegg, og vi har derfor oppsummert intervjuene i forskjellige temaer for å fremheve de sentrale funnene og legge til rette for drøftelse. Dokumentene vil bli kildehenvist med dokumentnummer, men vi vil først vise hvordan tidslinjen har vært fra arbeidet med Nærøyfjorden Verdensarvpark startet og frem til i dag.

4.1 Tidslinje

For å gi en kort oversikt over hvordan prosessen har vært fra 1994 til i dag følger en kortfattet tidslinje.

1994 - Arbeidet med Nærøyfjorden Verdensarvpark startet. Kommunene i området ville bestemme retningen for Nærøyfjorden, og skape en slags handlingsplan for videre forvaltning. Arbeidet med denne planen ble kunngjort 02.09.1994.

1996 - Nordisk Ministerråd oppfordrer Norge til å vurdere Vestnorsk fjordlandskap, representert ved Geirangerfjorden og Nærøyfjorden som aktuelle kandidater til Verdensarvlisten.

2002 - Det blir avgjort å nominere vestnorske fjordlandskap til Verdensarvlisten. Nærøyfjorden Landskapsvernområde blir vedtatt 8.11.2002.

2004 - Et fullstendig søknadsdokument blir oversendt UNESCO for evaluering 31.1.2004.

2005 - Det vedtas 14.07.2005 at Vestnorsk fjordlandskap, Geirangerfjorden og Nærøyfjorden innskriveres på Verdensarvlisten.

2007/2008 I skiftet blir forvaltningsplanen for Nærøyfjorden landskapsvernområde innført

2009 - Naturmangfoldloven trår i kraft 1.07.2009.

Fylkesmannen sender ut brev 2.12.2009 om at siste frist for å sende inn krav om erstatning er 31.12.2009.

2013 - Verdsetting av skogareal er ferdig.

2016 - Utbetalinger for erstatning skjer. Bergens Tidende skriver en artikkel 17.12.2016 om at dette skjedde.

2017 - Fylkesmannen i Sogn og Fjordane mottar brev fra misfornøyde grunneiere vedrørende informasjonen. 20.04.2017 sender han ut et brev om at det ble gitt mulighet til å søke oppfriskning av frist for erstatningskrav innen 15. juni 2017.

15. juni 2017 sender bl.a. advokatfirmaet Harris inn krav om oppfriskning på vegne av en rekke grunneiere.

2018 - Fylkesmannen i Sogn og Fjordane sender ut et nytt brev 21.02.2018 hvor han går gjennom kravene om oppfriskning, og kommer med sin anbefaling for om Miljødirektoratet skal gi grunneierne oppfriskning.

4.2 Sentrale dokument i saken

4.2.1 Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 02.12.2009, med referanse 2009/4899-430

Brevet er i løpet av saksgangen blitt blant de mest sentrale, da det i bl.a. fremgår av brevet at fristen for å kreve erstatning ble satt til 31.12.2009, og ellers gir informasjon om hvem som kan regne med å få erstatning.

De som mottok brevet med informasjon fra Miljødepartementet kunne lese nml. §50 samt en forklaring:

«Nye felles erstatningsregler innebærer at det generelt vil bli lettere å få erstatning for vern i nasjonalparker og landskapsvernområder. Dette vil for eksempel få særlig betydning for begrensninger på skogdrift.

[...] Naturmangfoldloven § 50 første ledd fastsetter at grunneiere og rettighetshavere har krav på erstatning når et vernevedtak medfører økonomisk tap som følge av at en igangværende bruk blir vanskeliggjort. Det er med andre ord et vilkår at vernevedtaket medfører restriksjoner på en igangværende bruk og at disse restriksjonene har økonomisk betydning for driften.

Som igangværende bruk regnes den bruk som faktisk foregår på vernetidspunktet, i motsetning til bruk som har opphørt eller ikke kommet i gang. For skogbruk er kravet til erstatning oppfylt hvis det er sannsynlig at grunneier/rettighetshaver ville ha drevet skogbruk med økonomisk overskudd på det vernede areal dersom vernet ikke hadde kommet.» (Vår understreking).

Det legges altså opp til at for annen drift enn skogdrift må det foregå drift på vernetidspunktet, altså 8. november 2002, for å få erstatning. Siden det er skogdrift som rammes hardest av verneforskriften¹⁹¹, må vi se på neste setning, som sier at erstatning vil gis dersom det er sannsynlig at en eier ville drevet skogbruk på det vernede arealet i fremtiden hvis vernet ikke hadde kommet, noe som er vanskelig å bevise, og kan være en vanskelig setning å tolke for grunneiere uten juridisk utdanning.

Brevet legger også opp til at advokatutgifter ikke blir dekket før et eventuelt underskjønn.

4.2.2 Brev fra Regjeringsadvokaten, ref. 2002-0761 ANW/ANW

I løpet av 2013 ble de skogsakkyndige ferdige med verdsettelsen av skogarealene som ble rammet av landskapsvernet, og det ble fra verdsettelsen utformet et tilbud til grunneierne som hadde krevd erstatning.

Utgangspunktet for staten sine tilbud vedrørende erstatning, beregnes etter en avvirkningsplan for hogstklasse IV og V, «og tømmernetto og grunnverdi diskonteres i forhold til forutsatt avvirkningstidspunkt». (Vi tar forbehold i at Heintz skrev feil når han beskriver hogstklassene under avsnittet om verdivurdering, der han omtaler klasse 6 og 5, når han videre i rapporten omtalene hogstklassene som 4 og 5 med romertall).

I avvirkningsplanen kommer det frem at «lukkede hogstformer» bør benyttes, og at det foreligger en grense på flatehogst inntil 5 dekar innenfor Nærøyfjorden LVO. Skogsdriften i Nærøyfjorden LVO er lagt opp til at den «kan gjennomføres som en fjellskogshogst hvor 45% av skogen i hkl IV og V avvirknes i løpet av første 10-års periode med gjentak hvert 50. år». Der det er «differansen mellom

---

¹⁹¹ FOR-2002-11-08-1280 Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland (Forskr. om Nærøyfjorden Landskapsvernområde)

ordinær skogdrift hvor all skogen i hkl IV og V avvirkes i løpet av første 10- års periode og fjellskoghogst med 45% uttak» erstatningen beregnes ut ifra.

Erstatningen blir beregnet til differansen mellom den påregnelige ordinære driften av skogressursene uten rådighetsbegrensningene av vernet, opp mot en hypotetisk fjellhogstmodell som kan anvendes i samband med vernebestemmelsene for skogbruk. I verdigrunnlaget for skogressursene innenfor Nærøyfjorden landskapsvernområde, tolker vi saksdokumentene slik at drivverdig skog/ areal ble regnet etter følgende kriterier: Skogplandata ble anvendt for å kartlegge hvor hogstmoden skogen er, inndelt etter hogstklasser. Deretter anvendes kalkyler for markedsverdi ved salg av tømmeret. I neste steg måtte de skogfagkyndige vurdere driftskostnadene som går med uttak av tømmeret. I områder tømmeret er utilgjengelig på grunn av manglende tilkomst, medfører det større driftskostnader fordi at en traktorvei må bygges før man kan drifte skogen. Alternativt så trekker man fra driftskostnader, der uttaket kun kan gjennomføres ved bruk av helikopter. Når alle variablene er tatt inn i regnestykket sitter man igjen med et estimat på hvor lønnsomt et ordinært skogsbruk ville vært hvis vernet ikke kom.

De som mottok tilbudet ble bedt om svar på om tilbudet ble akseptert, før regjeringsadvokaten utarbeidet erstatningsavtale.

4.2.3 Artikkelen i Bergens Tidende

I 2016 skrev Bergens Tidende en artikkel om millionerstatninger til et fåtall grunneiere i forbindelse med Nærøyfjorden Landskapsvernområde, og Fylkesmannen i Sogn og Fjordane begynte å motta en rekke brev fra misfornøyde grunneiere, som klaget over manglende informasjon og muligheten for å kreve erstatning for råderettighetsbegrensningen de har blitt påført.¹⁹²

4.2.4 Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, datert 20.04.2017, ref. 2009/5035-432.2

Fylkesmannen i Sogn og Fjordane sendte ut brev hvor han beskrev at det hadde blitt mottatt flere brev fra grunneiere som var misfornøyd med informasjonen om erstatningsreglene og erstatningsprosessen. Han gikk videre og redegjorde for muligheten for søke oppfriskning av fristen for å sende inn erstatningskrav, samt om at Fylkesmannens rolle i erstatningssaker er å informere parter om vernevedtak, erstatningsregler, og frister for krav, og at det overordnede ansvaret for gjennomføring av erstatningsoppgjøret ligger til Miljødirektoratet. Han gikk også inn på at brevene sendt ut 3.12.2008 og 2.12.2009 ikke hadde kommet alle grunneiere i hende, og sa at det enten hadde skjedd feil i postgangen eller i utsending, og sendte derfor ut brev til alle som ikke hadde bedt om erstatning. Han opplyste så om at en forutsetning for at oppfriskning skulle gis, var at søker ikke må kunne lastes for fristoversittelsen, og en eventuell søknad om oppfriskning måtte grunngis og sendes til Fylkesmannen i grunneiernes fylker innen 15. juni 2017.

15. juni 2017 sendte bl.a. advokatfirmaet Harris et oppfriskningskrav på vegne av over 100 grunneiere, hvor de drøfter prosessen fra start, og bl.a. kommenterer at det skriftlige informasjonsmaterialet kan være vanskelig å forstå for folk uten juridisk utdanning, og at "grunneiere som hadde skog i verneområdet, men som ikke hadde drevet den de senere år pga. skogens alder, generasjonsskifte eller annet, oppfattet det slik at skogsdriften ikke kunne sies å være igangværende".

¹⁹² <https://www.bt.no/nyheter/lokalt/i/X1L1r/Far-millionerstatning-etter-landskapsvern> lest 21.05.2019

De går videre frem med å kreve oppfriskning på vegne av alle grunneierne de representerte, da Fylkesmannen vanskelig kan bevise at noen ikke mottok brevet og dermed fått informasjon om vernevedtaket og frist for å fremme krav, samt at hensynet til likebehandling står sterkt.

4.2.5 Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 21.02.2018, ref. 2009/5035-432.2

21.02.2018 sendte så Fylkesmannen ut et nytt brev hvor det ble gjort rede for en rekke krav som ble innsendt 15. juni 2017, og om de skulle burde oppfrisket fristen til å kreve erstatning, en avgjørelse som per i dag ligger hos Miljødirektoratet. Han går videre med å drøfte bl.a. viktigheten av brevet datert 2.12.2009, og kommer til at det var vesentlig for at grunneiere skulle kunne ta vare på sine interesser i erstatningsspørsmålet, og mener videre at alle som var eiere/bruksrettshavere i 2009 som ikke krevde erstatning bør få oppfriskning. Han skriver også om at det forelå en feil i utsending i postgang av dette brevet, hvor det bl.a. manglet den siste delen av adresselisten for Vik kommune. Hvor mange som ikke mottok brevet var umulig å vite. Han skriver også om at det har vist seg å være en del eiendommer som *«har teigar eller bruksrettar i landskapsvernområdet utan at dei har vorte handsama som partar i verneprosessen. Såleis er det også ein god del manglar i lista over eigedomar i verneforskrifta §1»*.

Han skriver også om at det etter hans oppfatning var lite grunnlag for misforståelser om at grunneiere selv måtte bære kostnadene til rettshjelp, og at mange trodde de ville få så lite i erstatning at det ikke ville lønne seg.

4.3 Intervju

4.3.1 Presentasjon av intervjuobjektene

Vi intervjuet seks personer i forbindelse med denne oppgaven, og kommer til å bli betegnet med “intervjuobjekt 1-6” alt etter hvem vi intervjuet først.

Intervjuobjekt 1 eier en gård i Aurland kommune, men bor ikke selv der. Søkte ikke erstatning i 2009, men søkte om oppfriskning av fristen i 2017. Har litt innmark som blir utleid, samt noe skog.

Intervjuobjekt nr. 2 eier en gård i Voss kommune. Søkte ikke erstatning i 2009, men søkte om oppfriskning i 2017. Var på et møte på starten av 90-tallet men forstod det ikke så godt. Mottok brevet i 2009, men fikk inntrykk om at det ikke var noe å hente. Rundt 100 turister passerer gjennom beiteområdet i perioden mellom starten av juli og slutten av august, våger ikke å hente vann i bekken da intervjuobjektet er redd hva som skjer lenger oppe på fjellet. Sliter med å kjøre traktor på grunn av alle som parkerer der de skal kjøre.

Intervjuobjekt nr. 3 eier en gård i Undredal som ble overtatt etter at vernet ble vedtatt. Var på grunneiermøte i Gudvangen i 2003, sendte krav om erstatning i 2009 og mottok denne. Opplever at en del turister går over den dyrkede marken. Har en jakthytte som det må søkes lov hos tre instanser for å kjøre opp med snøscooter til.

Intervjuobjekt nr. 4 eier en gård i Voss kommune. Søkte ikke om erstatning i 2009, søkte om oppfriskning i 2017. Har landbruksfaglig utdannelse, og er uenig med regjeringsadvokatens tolkning av drivverdig skog. Tar bare ut skog til egen bruk, og har etter deres ord “tusenvís av turister” som ferdes over eiendommen, uten å motta noe kompensasjon.

Intervjuobjekt nr. 5 eier en gård i Aurland kommune. Søkte ikke erstatning i 2009, søkte oppfriskning i 2017. Har tradisjonell landbruksdrift og en del skog. Positiv til selve vernet men negativ til hvordan prosessen har foregått. Gården ligger litt oppi fjellet så noe fottrafikk forekommer. Tar imot en liten del turister for overnatting, men må bruke ressurser på stimerking og toalettfasiliteter uten å få dette kompensert av staten.

Intervjuobjekt nr. 6 eier en gård i Gudvangen. Søkte om erstatning i 2009 og mottok dette. Opplever at utbyggingsmuligheter for hytter begrenses, men har en del skog og gårdsdrift ellers. Opplever en del turister som går gjennom beiteområdene.

4.3.2 Tematisk svar på intervju

4.3.2.1 Mengden og kvaliteten på informasjonen fra myndighetene

Noen av intervjuobjektene mener at de fikk informasjon i starten av prosessen om at Nærøyfjorden skulle bli landskapsvernområde, uten at de helt forstod hva dette innebar. Intervjuobjekt nr. 4 sa *“Fikk beskjed om at det vil bli et verneområde, jeg visste egentlig ikke hva det innebar. Piggene slo ut, for vi tenkte at nå får vi ikke lov til å gjøre noe som helst med vår eiendom”*.

Intervjuobjekt nr. 2 sa *“Altså når jeg ser på det i etterkant angående den informasjonen man fikk, var egentlig så mangelfull og lite riktig. Alt var bare bagatellisert fra myndighetene sin side”*.

Intervjuobjekt nr. 4 gav innspill til hvordan planen skulle utformes, da den bl.a. i starten sa at grunneiere ikke fikk hogge mer enn to dekar skog, som senere ble endret til fem dekar.

Likevel ble informasjonen oppfattet som mangelfull, og det var en gjennomgående oppfatning at myndighetene hadde bagatellisert vernet, og fått det til å fremstå som en formalitet, heller enn noe som kom til å påvirke gårdsdriften i den grad det har vist seg å gjøre.

Intervjuobjektene var også misfornøyd ved at de oppfattet det som meningsløst å forsøke å kreve erstatning, da det først og fremst ville være lite å hente til å begynne med, i tillegg til at de trodde at advokatkostnadene ville være høyere enn erstatningen som ville bli utbetalt, når det til slutt viste seg at de aller fleste grunneierne i området kunne krevd og mottatt erstatning, og advokatutgifter ville bli dekket.

Intervjuobjekt nr. 4 sa *“Fikk inntrykk av at det ikke var noe å hente av erstatning. Og prosessen ble jo utsatt flere ganger i påvente av innføring til ny naturmangfoldlov. Selv med ny lov var inntrykket at det fremdeles ikke var noe å hente av erstatning”*.

Intervjuobjekt nr. 3 deltok på et grunneiermøte i Gudvangen og fikk en del informasjon om erstatningsprosessen der, i tillegg til å ha mottatt flere av brevene fra fylkesmannen.

“Hvis jeg ikke tar feil, så var jeg den eneste fra Undredal som var med på dette møtet i Gudvangen sammen med grunneiere fra Aurland, Flåm og Gudvangen. [...] Jeg var ute etter å høste litt opplysninger om dette, det er jo med interesse man kan lære seg litt om dette her, man må jo være med på ting for å finne ut om ting. Det er jo ikke akkurat lett dette vernegreiene.”

Intervjuobjekt nr. 6 kastet seg med i prosessen da en nabo sendte krav om erstatning, og fikk vært med fra da. *“Til tross for gitt informasjon, tenkte jeg i utgangspunktet at her var det ikke noe å hente med tanke på mulige erstatninger. Men så var det en nabo som sendte krav om erstatning, så var jeg så heldig at jeg slengte meg med på denne prosessen likevel”*.

De andre intervjuobjektene var noe delt på hva de mente om informasjonen om erstatningsprosessen, men var misfornøyd med hvordan «igangværende bruk av drivverdig skog» var fremstilt, og at de ikke trodde de kunne få erstatning. De var heller ikke fornøyd med at kun grunneiere som hadde fått godkjent søknader om kraftutbygging før 1994 kunne regne med noe utbetaling for det.

Intervjuobjekt nr. 3 sa *“Vi tenkte jo litt på dette med kraftutbygging, men før vi fikk slått oss rundt hadde jo staten laget regler at konsesjon måtte vært gitt før 1994 for at man kunne søke erstatning for dette. Jeg synes det er veldig dumt, for det er ikke sikkert at våre fedre og bestefedre hadde samme behovet og interessen som dagens generasjon bønder har med å bygge ut slike ting. Og nå er vi frarøvet denne muligheten”*.

4.3.2.2 Muligheten for erstatning etter nml. §50 og §51

I 2009 ble endelig den nye naturmangfoldloven vedtatt og kunne tre i kraft, og fylkesmannen sendte 2.12.2009 ut varsel om at siste frist for å kreve erstatning var 31.12.2009, et brev som mange grunneiere aldri fikk, som blant annet inneholdt et informasjonsskriv om erstatningsreglene fra Miljøverndepartementet, som ble analysert tidligere i dette kapitlet.

I delen av brevet datert 2.12.2009 fra Fylkesmannen skrives det at *“[...] erstatning berre vert gjeve dersom vernevedtaket vanskeleggjer igangverande bruk”*, samt at hvis en var usikker på om det gjaldt, skulle de bare sende inn krav uansett. Det blir her altså ikke spesifisert at *igangværende* skogbruk skal tolkes mot sin ordlyd, jf. nml. §50 første ledd også kan gi erstatning. Angående juridisk bistand ble det her bare oppfordret til at grunneiere samlet seg om samme advokat.

Intervjuobjekt nr. 6 visste hva «igangværende bruk» innebar da han hadde heftet seg på naboens erstatningsprosess via en advokat. *“Jeg var både heldig og skjønnte hva det innebar siden jeg heftet meg på naboens sin erstatningsprosess via advokatfirma B.”*

De andre intervjuobjektene visste ikke at erstatningsmulighetene dreide seg hovedsakelig om skog og begrensningen i hoggemulighetene. Intervjuobjekt nr. 4 kommenterte at noen av naboene har bare «bjørke- og aspeskog stående i rasområder» som han ikke anså som drivverdig, eller noe som kunne gi økonomisk overskudd.

Med unntak av et, visste ikke intervjuobjektene hvordan erstatningsprosessen fungerte, med tanke på at eiere eller rettighetshavere må fremsette skriftlig krav selv, før slutten av prosessen. De var også i den tro at det ikke var noe å hente, eller trodde at advokatutgiftene ville overstige erstatningssummen, basert på brevet fra Miljødirektoratet som var skrevet flere år før brevet i 2009.

På spørsmål om intervjuobjektet forstod at nml. §50 medfører erstatningsrett for vanskeliggjøring av igangværende bruk svarte intervjuobjekt nr. 5: *«Nei det gjorde jeg ikke. Fordi jeg eier et gårdsbruk som er i vanlig tradisjonell jordbruksdrift i dag. Og selv om vi leier ut beiteareal til en sauebonde så forstod vel ikke vi helt at det med skog og store eiendommer hadde betydning i denne sammenheng. Det var først etter advokaten i advokatfirma C informerte oss om våre rettigheter at vi forstod dette her»*

Hva gjaldt tilbudet fra staten, valgte intervjuobjektene nr. 3 som var på grunneiermøte i Undredal og nr. 6 som forstod hva “igangværende bruk” innebar, som har mottatt erstatning, å godta tilbudet da de anså verdsetningen som fornuftig. De kommenterte også at summen som ble utbetalt i stor del bestod

av renter, på 4.26% siden 8. november 2002, og at den utbetalte summen hadde en skattesmell medfølgende. De mente heller ikke at erstatningen dekket fortjenesten de kunne hatt på skogen.

4.3.2.3 Kontakten med myndighetene og advokater

Intervjuobjektene hadde hovedsakelig kontakt med de større aktørene i saken gjennom noen brev til fylkesmannen eller ved å snakke med advokatfirmaene.

Intervjuobjekt nr. 2 forteller om et møte på Stalheim hotell og *“Husker ikke helt navnet på han som holdt møtet, en ung mann som var rundt og snakket flere ganger. Han stagget rundt huset og tunet vårt, hadde noen kart med seg som viste en strek på kartet til hvor grensen skulle gå”*.

Ingen av grunneierne har vært med på noen form for befaring i forbindelse med erstatningsutmåling.

Intervjuobjektene har hatt varierende erfaring med advokatfirmaene, der noen snakker varmt om advokatfirmaet, mens andre sier at advokatfirmaet har ikke vært framoverlent nok og burde ha vært mer aktiv og fått grunneierne til å sende inn krav om erstatning. De som ikke mottok erstatning i 2016 mener de har samme forutsetninger som mange av de som har fått, og ville gjerne hatt erstatning.

Intervjuobjekt nr. 2 og nr. 6 synes at advokatfirmaene deres gjorde en god jobb.

4.3.2.4 Påvirkning av intervjuobjektene skogdrift, beite, innmark eller melke- eller kjøttproduksjon

Grunneierne svarte at de er i varierende påvirket av verneplanen.

Intervjuobjekt nr. 4 sa at de tar mest ut ved til eget bruk, men fortalte at hvis de skal ta ut mer tømmer i fremtiden blir dette nærmest umulig. Intervjuobjekt nr. 1 fortalte om at naboer var forundret over at de mottok erstatning, da det er svært vanskelig å ta ut tømmer.

Intervjuobjekt nr. 2 sa at de var mest påvirket av turister som går over beiteområdene og forstyrrer dyrene med hunder uten bånd, eller ved gi sauene mat fra nistepakken, som fører til at sauene går på avveie og gir eierne hodebry. *“De har hunder som er løs i stølsområdet og i skogholtet der de skremmer sauene. Det går ubegripelig med masse folk oppi der som ikke respekterer beiteområdet og dyrene sin velferd.”*

Intervjuobjekt nr. 3 fortalte om at det finnes gamle driftsbygninger, som folk ikke får lov til å bygge opp igjen grunnet svært strenge krav til kulturbygg, og siden bygningen ikke har tett tak går den ikke som restaurering heller, og de får ikke gjort noe med den historiske bygningen. Han fortalte også om at han og en kamerat eier en jaktbod hver som de må søke om å kjøre opp proviant til flere uker i forveien for å ta en enkelt tur med snøscooter opp til, som virker unødvendig byråkratisk. *“Vi kjører gjennom Voss kommune, så vi må søke til dem, Verneområdestyret og Aurland kommune. Vi har en tur per hytte. Likevel er det så strengt, voldsomt byråkrati”*.

Intervjuobjekt nr. 3 hadde planer om kraftutbygging, men siden planene måtte ha vært godkjent før 1994 fikk han ikke noe for det. *“Vi tenkte jo litt på dette med kraftutbygging, men før vi slått oss rundt hadde jo staten laget regler at konsesjon måtte vært gitt før 1994 for at man kunne søke erstatning for dette. Jeg synes dette er veldig dumt, for det er ikke sikkert at våre fedre og bestefedre hadde samme behovet og interessen som dagens generasjon bønder har med å bygge ut slike ting. Og nå er vi frarøvet denne muligheten”*.

4.3.2.5 Turisme og dens påvirkning på intervjuobjektene eiendom

Antall cruiseturister i Norge er firedoblet på mindre enn 20 år, fra 200 000 i 2000 til tett oppunder 800 000 i 2018.¹⁹³

Det går igjen blant intervjuobjektene at de har en oppfattelse av at turismen har økt trafikken i alle former, både gående, syklende, kjørende og mengden cruiseskip som er i fjorden.

Intervjuobjekt nr. 1 sa *“Kan ikke si at turismen sånn sett har påvirket min eiendom, men hvis du tenker på stor trafikk og støy langs E16 så kan du si det har påvirket meg. Det er jo ikke fysisk, men når jeg er hjemme og ligger på det soverommet så er det slutt med å ligge med vinduet åpent siden det er så mye støy”*.

Mengden cruiseskip får et intervjuobjekt til å tro at det ikke finnes regler eller begrensninger i turismen, og ser cruiseskip hele tiden. Selv tar intervjuobjekt nr. 3 ikke ut sin båt fordi det er så mange andre båter, og synes det er merkelig at verdensarvlistestatusen på området som skal trekke så mange turister ikke gagnar de som bor der.

“Når det er sagt så er mitt inntrykk at når det gjelder turister så er det ikke noen regler. Båter overalt, ingen miljøregler, ingen krav til turister og båtene. Gamle båter fra 70-tallet som spyr ut dritt. [...] The Fjords kjører hybrid og helelektrisk. Men så er det aktører som bare skal skumme fløten. Jeg har også en bot på 16 fot, er et ork å ta den ut på sjøen siden det er så mange andre båter”.

Det har blitt pekt på Havrettskonvensjonen, som er forklart i kapittel 2.2.4, som skal begrense forurensningen, men som ikke tar høyde for lokal turisttrafikk mellom Flåm og Gudvangen, hvor cruiseskipene legger til kai i Vik og busser turistene til Flåm.

Det har blitt merket en økning i kjørende trafikk, hvor det både er støy og mengden biler som forstyrrer. Folk er ikke så flinke på parkering og stiller seg i veibanen hvor han må kjøre med traktor og andre driftsmaskiner. Med tvillinghjul på traktoren og store redskap er det vanskelig å manøvrere på smale veier. Intervjuobjekt nr. 2 sa: *«Det er jo ikke alle som er like flinke til å parkere heller då, så det blir jo en del bilen som står parkert litt i vegbanen, så når vi skal forbi med traktor og andre driftsmaskiner blir det ofte trangt og utfordrende.»*

Det som også går igjen hos mange av intervjuobjektene er mengden fottrafikk som går gjennom og over eiendommene og beiteområdene. Intervjuobjekt nr. 2 fortalte om at han hadde nesten 100 passeringer daglig mellom starten av juli og slutten av august: *«Men i fjor rett ved stølshuset mitt så var det i perioden 7 juli til 25 august 94 passeringer for dagen. Fortsetter denne trenden så vil jo det bli ett problem»*, et annet fortalte om *«tusener av turister som ferdes over tunet mitt»*, begge eksemplene uten å motta noen form for økonomisk kompensasjon. Grunneierne driver også med vedlikehold i form av kantklipping og annet stell. Turistene går ved flere anledninger over dyrket mark, forstyrrer dyrene, har hunder av båndet i områder med båndtvang og til og med kjører terrengsykkel, og alt er enten forstyrende for dyrene eller vedlikeholdskrevende. De mener at turistene har vist mindre og mindre hensyn de siste 5-10 årene.

Intervjuobjekt nr.5 forteller at de har: *«tatt imot et veldig begrenset antall grupper som har hatt overnatting hos oss i forbindelse med disse turene»*, men at de negative sidene veier tyngre enn de positive for deres del, spesielt med tanke på at de har sett seg nødt til å tilrettelegge for

---

¹⁹³ Dybedal, P. 2018. *Cruisetrafikk til norske havner (oversikt, historie og prognoser 2018-2060)*. (TØI) s.1

toalettfasiliteter og stimerking og slikt. Noen tør ikke gå i bekken for å hente vann lenger, da de er redde for hva turistene gjør lenger oppe i bekken.

De har vært i kontakt med vernemyndighetene som var villige til å tilrettelegge for trafikken, men ikke være med å begrense den.

Økningen i turismen underbygger til en viss grad det intervjuobjektene sier om at det virker som om turistene tar mindre og mindre hensyn til grunneierne som bor midt oppi det, da grunneierne vil ha sine utgifter og andre ulemper dekket av staten eller de som driver turismen.

4.3.2.6 Prosessen

Det som gikk igjen var at intervjuobjektene savnet informasjon helt i starten av verneprosessen, og kunne gjerne tenkt seg åpne informasjonsmøter hvor grunneiere kunne fått informasjon om hvordan det ville påvirke dem, samt meddelt bekymringer og spørsmål.

Intervjuobjekt nr. 1 sa *“I ettertid, når fylkesmannen åpnet seg så har det vært greit. Har vært greit for meg også før siden jeg var en av de som fikk brevet med informasjon om vernet og frist til å søke erstatning var utvidet. Så det har jeg fått med meg”*.

Intervjuobjekt nr. 4 sa *“Fikk beskjed om at det blir et verneområde, jeg visste egentlig ikke hva det innebar. Piggene slo ut, for vi tenkte at nå får vi ikke lov til å gjøre noe som helst med vår eiendom. Vi kom med innspill til departementet og fylkesmannen om prosessen og ting de burde ta hensyn til, selv om til syvende og sist var det de som bestemte hvordan dette vernet ville påvirke oss”*.

Intervjuobjekt nr. 2 fikk spørsmålet *“Føler du at du fikk tilstrekkelig informasjon til rett tid?”* og svarte *“Nei. Altså når jeg ser på det i etterkant angående den informasjonen man fikk, var egentlig så mangelfull og lite riktig. Alt var bare bagatellisert fra myndighetenes side. Vi ble oppfordret til å ikke tenke over det en gang. Det gjorde ikke noe at vernet kom”*.

Intervjuobjektene nr. 4 og 5 søkte oppfriskning i 2017 etter at de fikk vite at naboen hadde fått erstatning, eller at de ble oppfordret av andre grunneiere til å søke.

Intervjuobjekt nr. 4 sa *“Det var jo det at når naboen plutselig hadde mottatt erstatning på samme grunnlag som jeg har så måtte jeg jo hive meg på”*.

Intervjuobjekt nr. 5 sa *“Det var egentlig at vi ble oppfordret fra de andre grunneierne om å søke. Bedre å søke enn å ikke søke”*.

Intervjuobjekt nr. 3 og nr. 6 søkte om erstatning i 2009 og har mottatt denne. De mener dog ikke at de har mer rett på erstatning enn andre grunneiere som ikke har fått dette, og at de andre grunneierne også burde få erstatning.

Intervjuobjekt nr. 3 sa *“Det var fint å få disse kronene, det var jo en fantastisk sum å få. Jeg mener alle burde få erstatning, for jeg har ikke noe mer rett på erstatning for skogen min enn det naboen min har. Når først staten starter en slik verneprosess så burde jo de sette seg ned og få klarlagt alt, det er jo ikke rettferdig for de andre slik det har gått”*.

Intervjuobjekt nr. 2 foreslo å danne en nemd som behandlet erstatningskrav. *“Det burde vært nedfelt en nemd eller kommisjon som burde behandlet alt dette under ett, så det hadde blitt en rettferdig av erstatningsmidler. Hele den prosessen er bak mål. De burde bare tatt opp igjen hele saksprosessen”*.

Intervjuobjekt nr. 4 mente staten burde ta en vurdering av alle eiendommene på nytt, med bestemte metoder for verdsetting. *“Staten burde ta en ny vurdering på alle eiendommene med spesifikke metoder for verdsetting. Jeg føler at staten har gjort en forferdelig dårlig jobb når man ser det i ettertid. Prosessen har tatt veldig lang tid og det er etter min mening helt uhørt. At media må gjøre noe for å kaste lys over denne prosessen er jo gale, jeg levde i troen før den tid at det ikke kom til å være noen som fikk erstatning”*.

Intervjuobjekt nr. 5 sa *“Jeg synes det er flott at vi har en eiendom i dette verdensarvområdet. Og hvor mye av området som er vernet, at innmark og tilhørende bebyggelse ikke kommer inn under de kravene. Da er det jo klart at vernemyndighetene og vernekravene ofte er slik at vi ikke kan gjøre noe. Kravene er omfattende og det er lite vi kan gjøre på egenhånd uten å ta kontakt med vernemyndighetene. Det er et veldig rigid opplegg egentlig. Men jeg er veldig for at vi bevarer kulturen og klarer å holde kulturlandskap og historiske opplegg i forhold til det. Det er jo veldig bra. Litt mer smidighet til hva man kan gjøre og ikke kan gjøre i forhold til dette her hadde vært fint”*.

Intervjuobjekt nr. 6 er litt skeptisk til at de bare kan hogge fem dekar skog, da topografien hindrer større endringer i hogsten uansett.

Intervjuobjektene var stort sett enige i at det ikke har vært verken en rettferdig prosess, ei heller at hensynet til likebehandling har blitt ivaretatt. De peker både på at flere eiendommer har noenlunde samme forutsetninger, og at grunneiere som er gamle ikke har blitt fulgt opp i den grad de kanskje burde.

Intervjuobjekt nr. 4 sa *“Jeg føler at det må være en mer rettferdig prosess, mange av områdene er like og skog verdiene er så veldig forskjellig. F.eks. at han på [stedsnavn] fikk mye mer erstatning enn [navn på nabo] som har mye mer drivverdig skog så skjønner jeg ikke hva de takstmennene har holdt på med. Dette arbeidet setter jo en presedens for fremtidige verneprosjekter så staten bør ta lærdom av alt som har skjedd her”*.

Intervjuobjekt nr. 2 sa *“Det er i hvert fall denne forskjellsbehandlingen og urettferdigheten som jeg mener er helt bak mål. Må påpeke at prosessen med det hele, blir bagatellisert og urettferdig behandling. Ikke noe likebehandling”*.

5. Drøfting

5.1 Turisme og UNESCO - internasjonale utfordringer

Hvordan har så turisme og verdensarvstatus påvirket grunneierne?

Vi har presentert flere aspekter ved turisme og dens påvirkning, samtidig som vi har sett det fra et verdensarvperspektiv, og skal i denne delen av drøftingen se på det i en større sammenheng.

I artikkelen *Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden* trekkes en undersøkelse frem, hvor det kommer frem at rundt halvparten av cruisepassasjerene kjente til områdets verdensarvstatus. Det var videre et gjennomgående flertall som oppga at verdensarvstatusen ikke hadde betydning for deres besøk. Blant alle cruiseturistene var det 13% i Aurland som svarte at verdensarvstatusen hadde stor betydning når de valgte å reise på cruise i det området.¹⁹⁴ Det viser altså at av alle de som reiser med cruiseskip til Nærøyfjorden, er det ikke veldig mange som er svært opptatt av verdensarvstatusen.

Det fremgikk av artiklene i kapittel 2.2.5 at noen ganger er hovedgrunnen til at et sted skal få verdensarvlistestatus at de vil tiltrekke seg turister, noe som kan vise seg å være et tveegget sverd, ved at å tiltrekke seg turisme får de penger som turister legger igjen, men også slitaskjen ved at turistene benytter området. Artikkelen til Poria¹⁹⁵ m.fl. tilsier også at selv om et sted er på verdensarvlisten, betyr det ikke at det er en turistmagnet, da turistene eksempelvis kan føle at området er for folksomt. Cruz og Guzmán påpeker også at selv om verdensarvprogrammets hovedfunksjon er å verne og beskytte lokasjonene på verdensarvlisten, medfører publisiteten en økning i besøkende turister, som i tur skaper paradokset at fokuset kan skifte fra primærfunksjonen å verne til å i større grad legge til rette for turisme.¹⁹⁶

Det kan argumenteres for at verdensarvlistestatus ikke gir den statusen, eller er så bra for selve området som det nominerende landet skulle ønske, da statusen har til hensikt å verne, men den økende turistmengden er med på å ødelegge.

Vi så også i kapittel 2.3 at verdensarvprogrammet bærer preg av å være politisert, i form av at det har i større grad blitt til at politiske interesser stemmer for å heve et områdes anbefaling fra fagkomiteene, heller enn at fagpersoner vurderer hva som skal vernes og ikke. Det ble bl.a. sett at medlemmer av komiteen er mer positive til nominasjoner fra land de har sterkere økonomiske og politiske bånd til, mens medlemmer av komiteen er mer negativt innstilt til land med lignende natur, noe som kan tolkes dithen at det på sett og vis konkurreres om samme typen natur- eller kulturarv på flere områder. Det kan spekuleres i om Norge og de andre medlemmene av Verdensarvkonvensjonen bruker verdensarvstatus som en måte å markedsføre sitt eget land, i håp om å tiltrekke seg turister som vil se disse storslagne områdene som står på listen, på bekostning av de som bor der og de vernede områdene i seg selv.

---

¹⁹⁴ Dybedal, P. & Haukeland, J.V. 2017. *Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden*. (TØI) s. 4

¹⁹⁵ Poria, Y, Reichel, A, Cohen, R. 2011. *World Heritage Site – Is It an Effective Brand Name? A Case Study of a Religious Heritage Site*. Journal of Travel Research

¹⁹⁶ Santa-Cruz, F.G, López-Guzmán, T. 2017. *Culture, tourism and World Heritage Sites*. Tourism Management Perspectives 24 (2017) 111-116

Hvordan påvirkes lokale grunneiere av verdensarvstatus?

Verdensarvkonvensjonen er klar på at fokuset ligger på å verne, bevare og formidle kultur- og naturarv på eget territorium, noe som i praksis betyr at områder som har blitt innskrevet på verdensarvlisten skal passes på. I Nærøyfjordens tilfelle betyr det at kultur- og naturlandskapet skal bevares slik det er, og at grunneierne driver gårdsbruket på tradisjonelt vis, slik det har blitt gjort i lange tider, og grunneierne som bor der derfor også må ha det bra som følge av landskapsvernet. Dette vil påvirkes av nasjonal lovgivning og hvordan staten Norge følger opp hvordan verdensarvområdet forvaltes.

Det kan derfor oppleves underlig av prosessen med å skrive inn områder på verdensarvlisten er så politisert som den er, og medlemsland bruker dette som en del av sin markedsføring, når hovedpoenget med programmet er å verne og bevare unike områder verden rundt. Masseturisme er ikke uten videre kompatibelt med bevaring.

Vi har allerede vist til at det har vært en drastisk økning i turismen fra 1998 til 2017, noe som stemmer overens med utsagnene fra intervjuobjektene våre, bl.a. at turismen har økt i alle former for transport, gående, syklende, kjørende og via cruiseskip. Dette fører med seg en god del støy, ved at enkelte grunneiere har gitt opp å sove med vinduet åpent på natta.

Et intervjuobjekt sa at det fremstår som om det ikke er noen begrensninger i cruisetrafikken, og at han ikke reiser ut med sin egen båt grunnet alle cruiseskipene, samt at folk parkerer i veibanen og hindrer bøndernes fremkomst når de skal rundt med traktor og andre driftsredskap.

Intervjuobjektene 2-6 fortalte også om at den økte fottrafikken gjennom og over eiendommene og beiteområdene, bl.a. en som opplevde nesten 100 passeringer daglig mellom starten av juli og slutten av august. Når grunneierne også driver med vedlikehold i form av kantklipping og annet stell oppleves det fort veldig urettferdig at det fra kommunalt hold legges opp til en økning i turistnæringen, uten at det drypper kroner ned på de som bor der. Det er altså gjengående at selve mengden turister oppleves overveldende, og grunneierne skulle gjerne fått noe igjen for denne belastningen.

5.2 Erstatningsprosessen

Hvordan har så prosessen vært fra arbeidet med landskapsvern startet?

I dette delkapittelet av drøftingen skal vi se på verne- og erstatningsprosessen helt fra før kunngjøringen om arbeidets start i 1994 og frem til dagens situasjon. For å granske dette på en god måte vil vi se på saksdokumenter fra advokatfirma, fylkesmannen, regjeringsadvokaten og miljødirektoratet, samt utsagn fra intervjuede grunneiere.

Fylkesmannen kunngjorde oppstart av planarbeidet med Nærøyfjorden Landskapsvernområde 02.09.1994, og arbeidet med forvaltningsplanen ble kunngjort oppstartet 23.06.2003. Det var flere synfaringer og møter i forbindelse med planens utarbeidelse, samt to åpne møter arrangert i Bakka 05.08.2003 og i Undredal 24.09.2003.

Bakgrunnen for opprettelsen av forvaltningsplanen var flerdelt, og dreide bl.a. hvordan reiselivet og turismen utviklet seg, og at kommunene Aurland, Vik og Voss på sett og vis ville verne Nærøyfjorden mot bl.a. turister. Omsetningen på turismenæringen lå på rundt 80 millioner kroner allerede i 1998, og det ble håpet på at verdensarvstatusen ville øke stedets popularitet, noe det kan argumenteres for har skjedd, da omsetningen i 2017 lå på rundt 700 millioner kroner.¹⁹⁷

Utviklingen i Aurland siden verneprosessen begynte kan muligens oppfattes som et signal på at den lokale politiske ledelsen har valgt å prioritere turisme over andre næringsveier for de lokale grunneierne, bl.a. gruvedrift, ny kraftutbygging, masseuttak og nydyrking, som går frem av verneforskriftens §3.¹⁹⁸ Likevel åpnes det for næring som kan kombineres med turisme, herunder skogdrift på flater opp til fem dekar, landbruksdrift på eksisterende innmark, vedlikehold av bygninger og veier eller jakt og fiske. Det kan altså sies at det er en kontrast mellom lokalpolitiske næringsinteresser i vern og verdensarvstatus, og den beskyttelsen av urørt natur som vern i seg selv normalt er ment å skulle innebære.

Høringsprosessen gikk ut over 90-tallet, frem til Nærøyfjorden ble vedtatt vernet 8. november 2002, et vern hjemlet i den daværende naturvernloven av 1970. Loven ga etter §20, som skrevet om tidligere, kun krav på erstatning til grunneiere dersom arealene ble fredet til naturreservater og naturminner.

Landskapsvernområder fikk også ofte i praksis store negative konsekvenser for eiendommene som ble berørt, ofte på samme måte som naturreservatområder. I arbeidet med en ny naturmangfoldlov, ble det fokusert på at landskapsvernområder også skulle ha et godt erstatningsrettslig vern.

Det ble innført særregler om erstatning for rådighetsreguleringer for naturreservat og naturminner i 1985¹⁹⁹. *For noen grunneiere vil båndleggelsen gjennom områdevern uavhengig av vernekategori føre med seg restriksjoner for næringsvirksomhet i den grad at økonomisk tap i rimelig grad bør bli erstattet.* Departementet skriver videre at de ville i forbindelse med vedtagelsen av

---

¹⁹⁷ <https://www.nrk.no/sognogfjordane/turismen-i-flam-har-eksplodert--no-vil-kommunen-ha-enda-meir-1.13983330>, lest 10.05.19

¹⁹⁸ FOR-2002-11-08-1280 Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland (Forskr. om Nærøyfjorden Landskapsvernområde) §3

¹⁹⁹ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 427

naturmangfoldloven ha erstatningsregler som heller tar utgangspunkt i restriksjonene på igangværende bruk, heller enn å skille på vernekategorier, og sa en slik erstatningsordning vil være positivt for samarbeidet mellom grunneiere og rettighetshavere som blir berørt, når de går fremover i prosessen til vernevedtak og forvaltningen av disse etablerte verneområdene. Resultatet av arbeidet var at alle eiendommer omfattet av landskapsvernområder skulle få samme erstatningsrettslige vern som andre vernekategorier.²⁰⁰

Grunneierne hadde altså ikke krav på erstatning etter naturvernloven, men fikk det ved ikrafttredelsen av naturmangfoldloven 1. juli 2009, som også ble gitt tilbakevirkende kraft. Fylkesmannen varslet 2.12.2009 at frist for fremsettelse av erstatningskrav var 31. 12.2009. Det var, som forklart ovenfor, her problemene begynte, både i at alle berørte parter ikke fikk brevet, og at det forelå stor usikkerhet om hva begrepet «igangværende bruk» betydde.

Det kan bli oppfattet slik at Fylkesmannen ikke hadde en ordentlig oversikt over hvem som hadde fått brevet av 2.12.2009 tilsendt, og fra grunneiersiden var det en del grunneiere som var sikre på å ikke ha mottatt brevet fra Fylkesmannen i det hele tatt. Noen var mer usikre på om de hadde fått brevet. Det går altså igjen her det var usikkerhet i lang tid om hvem som hadde fått informasjon og ikke, og det manglet en slags sentral instans som kunne ta kontroll over prosessen, slik grunnerververe er i grunnerverv- og ekspropriasjonssaker.

Enkelte grunneiere husker å ha fått kunnskap om nml. og at den åpnet for muligheten for å fremme erstatningskrav, men forstod ikke at de også kunne fremme sånne krav. Selv hvis de hadde mulighet for å fremme krav, var de gjerne av den oppfatning at de forelå en viss økonomisk risiko å søke advokathjelp, jfr. rundskrivet fra Miljøverndepartementet, hvor det fremgikk at det var ønskelig med minnelige løsninger på erstatningssakene. Hvis grunneierne og myndighetene ikke kom til enighet, kunne grunneiere sette frem krav om at staten skulle begjære rettslig skjønn for tingretten til fastsettelse av erstatningen, og grunneiere ville normalt få dekket nødvendige saksomkostninger i første instans²⁰¹.

Miljøverndepartementet oppfordret altså til at grunneierne løste sakene i minnelighet, som for så vidt kan gjøres ved hjelp av advokat, men nødvendige saksomkostninger ville ikke bli dekket før et eventuelt underskjønn.²⁰² Et underskjønn skjer ved at en eier mottar et tilbud fra staten, som han ikke godtar, og fremsetter krav for fylkesmannen at staten begjærer rettslig krav for tingretten. Det blir altså en «ekstra omgang med krangling» før grunneieres saksomkostninger blir dekket. Fylkesmannen skrev i sitt brev av 21.02.2018 at det etter hans oppfatning var «*lite grunnlag for misoppfatningar som at grunneigarane sjølve måtte bere kostnadene*», samt at det for han virket urimelig å tolke brevet fra MD som at grunneieren måtte dekke juridisk bistand i arbeidet med å få et erstatningstilbud, med unntak av ved overskjønn og noen tilfeller i underskjønn. Det fremstår likevel for oss som mer enn rimelig å anta at grunneierne hadde grunn til å tro at de måtte dekke kostnadene knyttet til juridisk bistand selv.

Grunneierne fikk med tiden vite at andre grunneiere innenfor samme landskapsvernområde har fått sine erstatningskrav vurdert, som kan være lignende eiendommer med samme behov for

---

²⁰⁰ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 427

²⁰¹ Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 02.12.2009

²⁰² Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 02.12.2009

erstatningsrettslig vern. Nml. har ingen prosessuell mekanisme for å sikre likebehandling, og det fremstår ikke som om prosessen legger til rette for god kommunikasjon grunneiere imellom. I Statens Vegvesens etiske veileder fremgår de etiske retningslinjene grunnerververe skal følge, der det bl.a. legges vekt på at grunnerverv skal skje på et faglig grunnlag, og at rettferdighet og likhet skal tilstrebes, og dette burde kanskje blitt vurdert implementert i erstatningsprosessene i naturmangfoldloven. Dette kunne hjulpet for å sikre likebehandling, samt en større grad av sosial aksept i ettertid av erstatningsutbetalingen.²⁰³

Når Bergens Tidende i 2016 publiserte saken om at enkelte grunneiere i Nærøyfjorden verdensarvområde fikk over en million kroner utbetalt, begynte de andre grunneierne å reagere, og 6. juni 2017 var det grunneiermøte i Undredal om erstatningssaken.²⁰⁴ Fylkesmannen sendte 20.04.2017 ut et skriv om at de hadde mottatt flere brev fra misfornøyde grunneiere som hadde skrevet om mangelen på informasjon om erstatningsregler og -informasjon vedrørende Nærøyfjorden. I brevet går det ganske klart frem at Fylkesmannen tar på seg skylden for mangelen på informasjon om vernevedtak og erstatningsregler, og åpner for at grunneiere skal få muligheten til å be om oppfriskning av sitt krav, for å så kunne be om erstatning i neste omgang. De sier videre at søker ikke må kunne lastes for å oversitte fristen, og ba grunneiere om å sende inn krav om oppfriskning innen 15. juni 2017. Det har vært gjengående i hele denne oppgaven at grunneiere har vært misfornøyd med prosessen, og denne velviljen fra Fylkesmannens side har nok hjulpet på å deeskalere misnøyen. En artikkel fra Porten publisert 6. mars 2017 og endret 8. juni 2017 sier at Miljødirektoratet var overrasket over protestene, og mente at tilbudet grunneierne hadde fått samsvarte med lovgivningen, samt at grunneierne kunne fremme en oppfriskningssak, dog uten garantier om å få saken behandlet på nytt.²⁰⁵

Et av advokatfirmaene sendte inn krav i juni 2017 hvor de redegjorde for sin oppfatning av saken fra starten av, og anmodet at det skulle gis oppfriskning av fristen for å kreve erstatning, på vegne av en rekke grunneiere, hvorav noen av dem hadde vært representert av andre advokatfirma tidligere, mens andre ikke hadde hatt juridisk bistand før dette. Dette skjedde fordi flere grunneiere var misfornøyd med hvordan sine tidligere juridiske representanter hadde representert dem, og gjorde at advokaten kunne være en slags felles front for grunneierne og Fylkesmannen kunne ha en mer effektiv saksbehandling.

Grunnlaget for å kreve oppfriskning av fristen var for å sikre en så god likebehandling av grunneiere med likeartede ulemper og økonomiske tap som følge av vernevedtaket, og den beste måten å gjøre det på var å gi samtlige grunneiere muligheten til å få sitt krav vurdert av staten. Advokatfirmaet anførte også at en oppreisning ikke ville medføre at staten ville bli belastet med ekstra erstatningsutbetalinger i forhold til det som var hensikten med den nye naturmangfoldloven fra 2009, som fikk tilbakevirkende kraft.

Det at advokatfirma C tok på seg og/eller ble gitt ansvaret med å samle mange grunneierkrav gjorde det unektelig lettere for både grunneiersiden og staten å forholde seg til samme aktør. Dette er bl.a. viktig for å sørge for likebehandling, for hvordan kan grunneiere med ulik forståelse av sine egne rettigheter oppnå likebehandling? Naturmangfoldloven legger opp til at grunneierne selv skal fremme

---

²⁰³https://www.vegvesen.no/attachment/61481/binary/964018?fast_title=H%C3%A5ndbok+R730+Etiske+retningslinjer+for+grunnerverv.pdf

²⁰⁴ <https://www.porten.no/artiklar/stort-oppmote-da-erstatningssaka-var-tema-under-folkemote/397436> lest 12.05.19

²⁰⁵ <https://www.porten.no/artiklar/grunneigarar-rasar-etter-erstatningsoppgjer/393209> lest 12.05.19

krav om erstatning, og at dette ikke gis uten videre fra statens side, noe som medfører et særlig ansvar for advokaten å opplyse om gjeldende rett, og veilede angående hvordan grunneierne skal gå frem. Vi kommer igjen tilbake til temaet med etiske retningslinjene til Statens Vegvesen, som gir grunnerververe ansvaret med å gjøre den enkelte kjent med sine rettigheter, og dette ansvaret blir gitt til grunneiere, eller advokatene som representerer grunneierne.

Gjennom kontakten med grunneierne kom det frem at det er flere grunneiere med eiendommer som kartmessig er innenfor landskapsvernområdet, men som ikke er verken registrert i matrikkelen eller oppført på listen med berørte eiendommer. Det kunne blitt vurdert å ta inn en bedre prosess for å gjøre en rutinemessig kartlegging av eiendomsforholdene i nml. som kunne hindret at slike ting skjer. Vi kommer igjen litt tilbake til muligheten for at grunnerververe kunne gjort denne jobben, da de har en eiendomsfaglig bakgrunn og kompetanse innenfor klarlegging av eiendomsforhold og erstatningssaker, noe som kunne antagelig vært en bedre idé enn å ha en fragmentert prosess med mange aktører som det er i dag.

Siden det gikk så lang tid har naturlig nok enkelte eiendommer skiftet eierhånd, og i utgangspunktet vil en ny eier ikke ha rett til å få oppfrisket en frist som en tidligere eier har oversett, da en eier overtar med de båndleggingene som finnes, og dersom vernet påvirker kjøpesum burde ny eier ha overtatt eiendommen tilsvarende billigere. Enkelte ganger har en ny eier overtatt kort tid etter at kravfristen gikk ut, slik at den nye eieren burde fått erstatningstilbudet dersom prosessen hadde gått rett for seg. Det ble lagt ned et omfattende arbeid for å innhente informasjon om partsrettigheter, men noen har uansett «falt mellom sprekkene». Fylkesmannen mente i brevet av 21.02.2018²⁰⁶ derfor at nye eiere burde bli inkludert i prosessen, og få rettighetene ivaretatt i lik grad som andre, så langt som mulig, og få fristen oppfrisket for å få kravet sitt om erstatning vurdert. Ellers kan resultatet bli at staten sparer erstatningsutbetalinger ved å legge mindre innsats i å komplettere partslistene i verneprosessen, noe som er prinsipielt uheldig.

Fylkesmannen gikk også gjennom enkelte problemstillinger som hadde oppstått i tiden mellom vernevedtaket i 2002 og utsendingen av brevet i februar 2018.

Det første elementet er noenlunde det samme som Harris drøftet ovenfor, ved at kartene i verneområdet er noe mangelfulle ved å mangle enten påskrift av matrikkelnummer eller grenser, og at det er eiendommer som har teiger eller bruksretter i landskapsvernområdet uten å ha blitt behandlet som parter i verneprosessen, og det er dermed en del mangler i verneforskriftens §1.²⁰⁷ Grensemerking og å lage kart med flyfoto til å bruke på moderne kart har muligens ikke vært høyt prioritert av grunneierne:

«Det er truleg også ein del feil i kva for gbnr. dei einskilde partane eig. Fylkesmannen har lagt mindre vekt på det i denne omgangen, i det vi reknar at så sant ein part vert fanga opp i erstatningsprosessen vil han sjølv kunne gjere greie for kva for gbnr. han eig og som ligg i verneområdet, og kvar dei ligg i terrenget, som bidrag til det vidare arbeidet med å setje fram tilbod.»²⁰⁸

---

²⁰⁶ Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 21.02.2018

²⁰⁷ FOR-2002-11-08-1280 Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland (Forskr. om Nærøyfjorden Landskapsvernområde) §1

²⁰⁸ Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 21.02.2018

Det kan fremstå rart at en så sentral aktør ikke bare overser faren med et slikt system, hvor ansvaret for å kartlegge et så omfattende inngrep tydeligvis ikke ligger til staten, men tror det skal skape insentiver som gjør at grunneierne finner ut ting selv og sparer staten for kartleggingsarbeidet. Og videre, hvis man ikke vet hvem som eier, hvordan skal de som ikke er omfattet av verneforskriften²⁰⁹ selv finne ut av at de i realiteten er omfattet av verneplanen, når de ikke engang får noe varsel om dette? Vi kommer igjen tilbake til behovet for en grundig kartlegging i forkant av slike omfattende planer.

Fylkesmannen går videre med å si at brevet sendt 2.12.2009 var veldig avgjørende for prosessen, da det inneholdt en rekke informasjon om hvem som kunne få erstatning, fristen for å kreve dette og hvordan de skulle gå frem, og at alle som ikke beviselig hadde mottatt brevet burde få oppfriskning av fristen.

Videre drøfter fylkesmannen at det var etter deres mening lite grunnlag for å tolke brevet av 2.12.2009 med brevet fra MD som vedlegg, lite grunnlag for å tro at grunneierne selv måtte ta kostnadene tilknyttet juridisk bistand.

Fylkesmannen avsluttet med å drøfte om erstatningsoppgjøret var samsvarende med lovendringen. Et mindretall av grunneierne krevde erstatning, og færre fikk dette. Flere millioner ble betalt ut på de rundt 30 grunneierne som mottok penger og mange stilte seg undrende til de store sprikene i summer i noenlunde like områder. Parter mente derfor erstatningen burde vært rundere avgjort, ut fra areal e.l., samt at staten burde gjort dette uten at enkeltpersoner skulle måtte kreve dette. Prinsippet om at erstatningen må aktivt kreves har blitt videreført fra naturvernloven, men hensikten kan umulig ha vært å vanskeliggjøre at grunneiere skulle få sine krav vurdert. Det fremgår av Ot. Prp. Nr. 52 (2008-2009) s. 257 at «*Krav om at grunneier/rettighetshaver selv må be om et tilbud vil fremme aktivitet og tidlig avklaring av rettighetsforhold, eiendomsgrenser og lignende*»²¹⁰ og ellers at staten kun skal måtte ta standpunkt til erstatningskravet fra eiere og rettighetshavere som har bedt om det. Når kun et mindretall av grunneierne fremmet krav, og det i ettertid har vist seg at svært mange flere kunne ha gjort dette og fått sitt krav vurdert, viser dette at resultatet neppe samsvarer med intensjonen i loven, noe som ikke bare skyldes feil i adresselistene og manglende brev. Det var minst like viktig at både erfarne jurister og vanlige bønder, i mangel på rettspraksis til en ny lov, feiltolket erstatningsvilkårene.

Summen av dette er at det taler mot å skille mellom parter som sikkert eller antagelig ikke mottok viktig informasjon fra Fylkesmannen, og parter som krevde erstatning og er misfornøyde. Det er prinsipielt uheldig dersom erstatningsprosessen slår ut tilfeldig, og er derfor viktig for lokalsamfunnet at erstatningen blir oppfattet som rettferdig og forståelig, basert på gjeldende rettsregler.

---

²⁰⁹ FOR-2002-11-08-1280 Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland (Forskr. om Nærøyfjorden Landskapsvernområde)

²¹⁰ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 257

5.3 Igangværende bruk

I denne delen av drøftingen skal vi ta for oss begrepet “*igangværende bruk*”, der etter et dybdykk i presenterte saksdokumenter og fra intervjuene, kommer frem at tolkningen av begrepet er roten til flere av problemene som oppstod i forbindelse med erstatningsoppgjøret i Nærøyfjorden.

Vi stadfestet at naturmangfoldloven legger opp til at «igangværende bruk» kan forbys eller anføres rådighetsbegrensninger mot erstatning etter nml. § 50, se kapittel 2.6.

Fra intervjuene vi gjennomførte med seks grunneiere som helt eller delvis er berørt av vernevedtaket for Nærøyfjorden landskapsvernområde, kom det frem at det var tolkningen av *igangværende bruk* vedrørende skogbruk som var en utløsende faktor til at mange grunneiere ikke sendte inn krav om erstatning i 2009, se kapittel 4.3.2.2. I nyere tid har det medført at mange berørte grunneiere, har sendt inn søknader til Miljødirektoratet om oppfriskning til fristen for å kunne søke erstatning for de rådighetsbegrensningene vernet medførte, se kapittel 4.2.5.

Spørsmålet gjaldt altså tolkningen av hvordan nml. § 50 første ledds materielle krav om «igangværende bruk» for erstatning tilknyttet skogsdrift ville slå ut. Der det kom frem fra skrivene fra Fylkesmannen og intervjuene, se kapittel 4.3.2.2 at grunneierne tolket ordlyden av nml. § 50 til å ikke omfatte erstatning for den skogbruken som faktisk er igangværende på eiendommene, som f.eks. hogst av tømmer for ved. Flere grunneiere var trodde at man måtte ha drevet aktiv skogsdrift på vernetidspunktet for å kunne kreve erstatning for tapt fremtidig avkastning. En annen faktor var også at aktørene hadde en ulik oppfatning til hva drivverdig skog omfatter, og hvilke kriterier som lå til grunn til å kategorisere skogarealer som drivverdig, se kapittel 4.2.2. Av naturmangfoldloven forarbeider vedrørende erstatning er det anført at det kravet til «igangværende bruk» vil være innfridd så lenge det er påregnelig at det ville ha blitt drevet skogbruk med økonomisk overskudd på det vernede areal, dersom vernet ikke hadde kommet.²¹¹ Medfører vernereglene en stenging for normal rasjonalisering av driften og driftsmetodene, bør dette gi grunnlag for erstatning, der utvikling i avvirkningsmetoder kan trekkes frem som et eksempel, jf. NOU 2004:28, pkt. 18.8.4 i kapittel 2.5.6.

Om forutsetningene for hva drivverdig skog omfatter innenfor Nærøyfjorden landskapsvernområde, tolker vi fra skogfagkyndiges saksdokument datert 13 november 2013, at det har blitt anvendt et differanseprinsipp for verdsetting av skogressurser. Først har skogfagkyndige gjort en faglig vurdering rundt hva som ville vært mulig å få til med optimal skogsdrift på eiendommene, dersom vernet ikke hadde kommet. I neste omgang vurderte skogfagkyndige at i tråd med vernebestemmelsene, kan en fjellhogstmodell anvendes ved det drivbare arealet. Dermed ble erstatningsgrunnlaget satt til å være differansen mellom den ordinære skogsdrifts avkastning opp mot avkastning etter fjellhogstmodellen. For klarheten sin skyld om hva denne fjellhogstmodellen er for noe, gjengir vi noen linjer fra skogfagkyndiges dokument datert 13 november 2013 der skogsdriften i Nærøyfjorden LVO er lagt opp til at den: «kan gjennomføres som en fjellskogshogst hvor 45% av skogen i hkl IV og V avvirkes i løpet av første 10- års periode med gjentak hvert 50. år». Der det er «differansen mellom ordinær skogsdrift hvor all skogen i hkl IV og V avvirkes i løpet av første 10- års periode og fjellskogshogst med 45% uttak» erstatningen beregnes ut ifra», se kapittel 4.2.2. Erstatningsutmålingen er altså beregnet utfra en forutsetning om at skogbruken/driften kan gjennomføres etter fjellhogstmodellen utfra overnevnte kriterier i samsvar med vernereglene. Skogfagkyndiges vurderinger kan da sees ut til å være gjennomført etter en tolkning av overnevnte

---

²¹¹ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 428

forarbeiders redegjørelser, at når det gjelder erstatningsspørsmål for skog, skal «igangværende» bruk tolkes som «påregnelig» bruk, altså i strid med nml. § 50 første ledds ordlyd.

Erstatningsprinsippet anvendt ved utmåling av erstatning i forbindelse med etableringen av Nærøyfjorden landskapsvernområde, blir da det samme som etter alminnelig ekspropriasjonsrett. Likevel kan ikke vi stadfeste at slik erstatningen ble lagt til grunn for ved regjeringsadvokatens tilbud var i tråd med gjeldende rett. Basert på Svenkerud-dommen at bruksverdien skal beregnes «objektivt» kan det samsvare med hva som ble gjort av skogfagkyndige i Nærøyfjorden, likevel vil en slik fremgangsmåte være tvilsomt riktig etter Totenvika-dommen, se kapittel 2.7.

Spørsmålet blir så hva grunneierne egentlig fikk vite om dette problemkomplekset på det tidspunktet de måtte gå ut med krav om erstatning? Når fylkesmannen sendte ut brevet datert 2. desember 2009 med et vedlagt skriv fra Miljødirektoratet som bla tok for seg de nye erstatningsreglene i nml, satt noen av grunneierne vi intervjuet med inntrykket at de ikke hadde noe særlig krav på erstatning, selv om vernet hadde medført rådighetsbegrensninger til både bruken og utnyttelsen av eiendommen og dens ressurser, se kapittel 4.3.2.1.

For den videre drøftelsen gjengir vi noen linjer fra Miljødirektoratets skriv datert 2. desember 2009, side 2:

«Som igangværende bruk regnes den bruk som faktisk foregår på vernetidspunktet, i motsetning til bruk som har opphørt eller ikke kommet i gang. For skogbruk er kravet til erstatning oppfylt hvis det er sannsynlig at grunneier/rettighetshaver ville ha drevet skogbruk med økonomisk overskudd på det vernede areal dersom vernet ikke hadde kommet»

Miljødirektoratets omtale for hva kravet til erstatning innebærer ved skogbruk, kan tolkes at det var grunneierne selv som skulle gjøre rede for hvilket sannsynlig skogbruk som kunne tatt sted, hvis ikke vernet hadde kommet. For det nevnes ikke, verken fra refererte skriv, eller så vidt vi vet av naturmangfoldlovens forarbeider, hvem som nettopp skal utføre vurderingen om kravet er innfridd eller ikke. Ut fra Miljødirektoratet sitt skriv er det vanskelig for oss å se at det skulle vise seg å være en fagkyndig vurdering av hva som er «mulig» å få til med skogressursene på eiendommen, som ville ligge til grunn for statens tilbud. I henhold til at systemet i naturmangfoldloven er lagt opp til at det er grunneierne selv som må være aktive med å kreve erstatning, jf. nml § 51, synes vi det er synd at Miljødirektoratet ikke gjorde rede for hvordan erstatningsprosessen kom til å utfolde seg. Der vi mener det burde blitt nevnt i skrevet, at det oppfordres for grunneierne å sende inn krav om erstatning, og informert om at i de tilfeller kravet omfatter skog vil skogfagkyndige gjennomføre vurderingen. Den informasjonen hadde vært ideelt å meddele i nevnte informasjonsskriv, under Miljødirektoratets redegjørelse for nml § 50 innhold og mening. Hadde grunneiere/ rettighetshavere, samt advokater hatt denne viktige informasjonen i god tid før fristen for å sende inn krav om erstatning (31.12.2009), mener vi at erstatningsprosessen på lang vei ville gått bedre.

For å vise til hvilken kommunikasjon staten videre i erstatningsprosessen meddelte grunneierne til f.eks. hvilken erstatning det kan fås ved uttak av skog, viser vi til Regjeringsadvokatens brev datert 19.04.2010.²¹² Brevet er en forespørsel fra Regjeringsadvokaten sin side om nærere spesifiseringer til kravets innhold. På side 2 i brevet om generelle kommentarer ved noen kravstyper står det anført i avsnittet om uttak av skog følgende: *«Staten er innstilt på å kompensera for restriksjonar på skogsdrift, dersom desse reduserer økonomisk avkastning samanlikna med korleis skogen elles har eller ville ha vore drive»*. Heller ikke i denne delen av erstatningsprosessen, ble mer matnyttig

---

²¹² Brev fra Regjeringsadvokaten datert 19.04.2010 journalnr.: 09503529.

informasjon meddelt fra staten sin side. Hadde regjeringsadvokaten lagt til grunn i dette skrivet hvordan f.eks. skogfagkyndige kom til å beregne verdien på skogen, kunne det gjort det lettere for grunneiere og advokater å nettopp spesifisere sine krav om erstatning. Hadde systemet rundt prosessen i forbindelse med erstatningsutmålingen vært mer transparent, ville kanskje behandlingen av kravene vært mer effektiv og kostandsbesvarende for begge sider av bordet.

Når det gjelder anvendelse av tvistelovens regler i saksbehandlingen for å innvilge oppfriskningssøknadene, kommer det frem av nml. § 51 *første ledd* at tvl. §§ 16-12 til 16-14 gjelde så langt de passer. Hva lovgiver legger til grunn i dette, kommer frem av nml forarbeider der «departementet mener at staten både bør kunne forlenge fristen på fire måneder og gi oppreisning for fristoversittelse i tråd med gjeldende praksis etter naturvernloven § 20 a». ²¹³ For grunneierne i Nærøyfjorden, betyr det at i utgangspunktet burde oppfriskningskravet til å kunne søke om erstatning vært senest innsendt innen slutten av april 2009.

I brevet datert 21.02.2018²¹⁴ sendt av fylkesmannen i Sogn og Fjordane til Miljødirektoratet, påpekes det at det foreligger ikke noen frist for å søke oppfriskning for de som har gode grunner og at grunneierne ikke kan lastes for å ikke sendt inn krav om erstatning innen fristen den 31. desember 2009. Videre i brevet redegjør fylkesmannen til hvilke grunneiere som bør få innvilget søknaden om oppfriskning av fristen for å kreve erstatning. Slikt vi tolker erstatningsprosessen i Nærøyfjorden vedrørende fylkesmannen sin argumentering til hvorfor enkelte grunneiere bør få oppfriskning, vil det tilsi at tvistelovens regler er blitt vurdert til å ikke å være passende å gjelde, jf. nml § 51 *første ledd*.

Ut ifra hva vi trakk frem av Totenvika-dommen, se kapittel 2.7 reiser det seg en del spørsmål om hvordan saksbehandlingen skal gjennomføres hvis kravene om oppfriskning til å søke om erstatning blir innfridd.

Høyesterett sine slutninger i Totenvika-dommen, og lagmannsretten sine vurderinger i LG-2016-157694, medfører at orvl § 6 ikke skal tolkes utfra et rent objektivt vurderingsgrunnlag, slik tidligere rettspraksis har gjort gjeldende ved f.eks. Rt-1918-403 (Konsesjonsdommen), Rt-1970-67 (Strandlovdommen) og Rt-1986-135 (Svenkeruddommen), se kapittel 2.7. Ved fremtidige behandlinger av krav om erstatning for rådighetsbegrensninger, bør i hvert fall Høyesteretts anføringer i Totenvika-dommen gjøres gjeldende. I hvert fall frem til evt. fremtidige Høyesteretts dommer tilsier at orvl § 6 atter en gang skal tolkes utfra som et rent objektivt vurderingsgrunnlag. For man vet aldri hva fremtiden kan bringe, se f.eks. til Høyesteretts vendinger ved Rt-1978-422 (Lamyra), mfl, se til kapittel 2.7.

Innenfor Nærøyfjorden landskapsvernområde er det altså ikke blitt foretatt noen subjektive vurderinger ut ifra eieren sine personlige forutsetninger for å kunne drive et lønnsomt skogsbruk. Hvis utfallet til direktoratas vurderinger til søknadene om oppfriskning blir innvilget og Høyesteretts anførsler fra Totenvika-dommen blir tatt til følge, kan det medføre at hvis vilkårene i nml § 50 første ledd er innfridd, og erstatningen skal fastsettes etter orvl, må anvendelsen av orvl § 6 også omfatte subjektive vurderinger rundt hver enkelt grunneiers tidligere bruk av skogressursene opp mot hvilken fremtidige skogsdrift som ville vært påregnelig at ville inntruffet, dersom vernet ikke hadde kommet.

---

²¹³ Miljøverndepartementet, 2008-2009. *Ot.prp. nr. 52 Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)*. s. 257

²¹⁴ Under samme saksnummer som ref. nr: 2009/5035-432.2

En slik prosess er kanskje riktig etter gjeldende rett i henhold til Totenvika-dommen, men vil også øke saksbehandlingstiden og ressursbruken betraktelig. Ikke minst vil en slik prosess etter vår mening også føre til at flere grunneiere vil velge å fremme omtvistede krav om erstatning til skjønnnsretten, slik nml § 51 *andre ledd* gir åpning for. Som igjen medfører ytterligere kostnader for samfunnet, særlig i de tilfeller der staten begjærer overskjønn og må dekke grunneiers nødvendige omkostninger, slik det er anført i nml § 51 *tredje ledd*, se kapittel 2.5.6.

Sammenfattet, har vi i løpet av oppgaven presentert at det foreligger mye usikkerhet til hvordan innholdet av nml §§ 50 og 51 skal tolkes og anvendes, særlig i forbindelse med erstatning for rådighetsbegrensninger ved utnyttelse av en eiendoms skogressurser rammet av et vernevedtak. Vi har kommet frem til at når det gjelder erstatning for skogressurser skal “igangværende” bruk tolkes mot sin ordlyd angitt i nml § 50, der det materielle kravet for erstatning innfris hvis det kan påvises at en “påregnelig” optimal skogsdrift hadde vært mulig å gjennomføre på eiendommen, dersom ikke hadde kommet. Ved bakgrunn i Totenvika-dommen mener vi at det bør komme en lovendring i naturmangfoldloven, med en helt egen regel for erstatning av skogsverdier. Der dette elementet bør komme klart til frem i loven og ikke bare gjennom informasjonsskriv og varsel.

6. Konklusjon

Vi har gjennom oppgaven vist at det fra øverste hold i UNESCOs verdensarvprogram er tendenser til politisering av prosessen med å registrere steder på verdensarvlisten. Dette kan bli gjort for å gjøre et område mer attraktivt for turister. Denne tiltrekningen er dog ikke utelukkende positiv, da turistene også gjør en del slitasje på områdene. Vi har gjort funn om at dette oppleves negativt fra grunneierne side, da turistene eksempelvis går over dyrket mark, parkerer i veibanen hvor bøndene kjører med driftsmaskiner eller forstyrrer og skremmer dyrene. Grunneierne reagerer på at de kun får utgifter og ulemper med mengden turister, og kunne gjerne tenkt seg en form for kompensasjon for alt hodebryet turismen fører med seg. Det kan rett og slett oppleves som om Norge som medlem av verdensarvkonvensjonen, ikke har tatt hensyn til de som blir berørt i sitt daglige virke.

Som vi også har sett av oppgaven ligger det altså et betydelig potensiale for å misforstå hva «igangværende bruk» betyr, når det i realiteten skal tolkes *mot* ordlyden for skog. Vi ser det av både skrivene fra Fylkesmannen og korrespondansen med grunneierne at denne potensielle misforståelsen ikke har blitt ryddet opp i av myndighetene gjennom varslingene som har skjedd, eller informasjonsskrivene som har blitt sendt ut. Informasjonen skaper til slutt et slags inntrykk av at vilkåret om igangværende bruk innebærer at man ikke kan få erstatning hvis man ikke *aktivt, på vernetidspunktet* driver med skogdrift, eller ville ha gjort det hvis vernet ikke hadde kommet, noe vi ser på som et stort funn.

Hvordan skal så dette tolkes opp mot det objektive bruksverdibegrepet i fra den alminnelige ekspropriasjonsretten? Ut fra teorien presentert i oppgaven ser vi at vi må *to* hakk vekk fra ordlyden i naturmangfoldloven, for å endelig komme til det materielle rettslige begrepet som viste seg å være grunnlaget for tilbudet fra staten.

Vi er altså nødt til å tolke «igangværende» som påregnelig, ut fra forarbeidene, noe som bringer oss vekk fra særreglene i naturmangfoldloven og inn i den alminnelige ekspropriasjonsretten. På bakgrunn av dette må vi videre tolke «påregnelig» som «økonomisk optimal bruk», slik som i Svenkeruddommen. Det krever altså to steg, hvor ingen av dem er naturlige å anta at må gjøres, og begge krever omfattende kunnskap om ulovfestet rett. I saken om Nærøyfjorden måtte grunneierne finne ut av dette selv, uten å på noe tidspunkt motta informasjon om hvordan tilbudet for den tapte skogen skulle bli beregnet og hvordan staten etter nml. §51 ikke selv er pålagt å avklare grunneieres rett på erstatning. Det kan anføres at dette blir advokatmat, og at dette som så mange andre saker i landet må tas til en domstol, men grunneierne kunne ikke uten videre regne med at deres kostnader til juridisk bistand ville bli dekket, og kunne derfor se for seg en erstatning som ville blitt oppspist av sakskostnader. Ut fra saksdokumentene og våre funn har det vist seg at selv om grunneierne hadde engasjert advokat tidlig i erstatningsprosessen, hadde ikke advokatene nok kunnskap om denne typen prosess til å ivareta grunneierne interesser. Vi undrer oss over om advokatene baserte sin kunnskap om erstatningsrett på den alminnelige ekspropriasjonsretten. Men som vist fungerer systemet i naturmangfoldloven slik at både grunneier og eventuelle advokater må være mer aktive, for å kunne ivareta sine interesser.

7. Avsluttende ord

Arbeidet vi har hatt med denne masteroppgaven de siste månedene har vært lærerikt, i form av å jobbe så konsentrert med en så både snever og samtidig stor problemstilling. Oppgaven ble litt større enn vi hadde planlagt når vi begynte å tenke på dette høsten 2018, ved å legge til elementene med UNESCO og turisme, men vi føler vi har håndtert dette på en god måte. Vi har gjennom arbeidet tilegnet oss større kunnskap om dette feltet av eiendomsrett. Når vi drøftet mot slutten av arbeidet innså vi at vi kunne stilt flere spørsmål i intervjuene, men det ble for kort tid opp mot innleveringsfristen, og enkelte spørsmål kunne blitt formulert annerledes. Vi ser potensialet for enda mer dyptgående analyser i det juridiske arbeidet som vi har stukket tåen i, eksempelvis opp mot reglene i plan- og bygningsloven §15-3.

For fremtidig forskning mener vi at å strebe etter et større utvalg av intervjuobjekter vil være interessant, særlig hvis en får frem flere sider av saken, noe vi ikke klarte. Vi håper dog at oppgaven vil være nyttig for interesserte.

Videre problemstillinger kan være:

- Ulovfestet rett om erstatning for rådighetsbegrensninger
- Casestudier hvor ulike UNESCO-områder sammenlignes, med tanke på saksgang og verdsetting
- Casestudier om det finnes eksempler hvor grunneiere inngår avtaler med kommuner om et gjensidig forretningsforhold i turistområder
- Om verdsettingen i fremtidige vernesaker vil utarte seg i en annen retning, med bakgrunn i Totenvika-dommen

8. Kildeliste

Litteratur

- Aubert, Wilhelm, Det skjulte samfunn, 1985, s. 196. Referert fra Dalland (2012, s. 111)
- Backer, I. L., 2010. Naturmangfoldloven kommentarutgave. 1. red. Oslo: Universitetsforlaget
- Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L. & Donatella, S., 2016. The politicization of UNESCO World Heritage decision making. Public Choice, Mai
- Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 02.12.2009
- Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 20.04.2017
- Brev fra Fylkesmannen i Sogn og Fjordane datert 21. 02.2018
- Cellini, R. 2011. *Is UNESO recognition effective in forstering tourism? A comment on Yang, Lin and Han.* Tourism Management 32 (2011) 452-454.
- Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving.* Gyldendal Norsk Forlag AS. 5. utgave, 5. opplag 2017
- Dybedal, P. & Haukeland, J.V. 2017. *Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøysfjorden og Geirangerfjorden.* (TØI)
- Dybedal, P. 2018. *Cruisetraffikk til norske havner (oversikt, historie og prognoser 2018-2060).* (TØI)
- Føllesdal, D, Walløe, Lars og Elster, Jon (1986) ” Argumentasjonsteori, Språk og Vitenskapsfilosofi”. Universitetsforlaget AS
- Innovasjon Norge 2007 nr.2. *En oversikt over cruisenæringen i Norge.*
- Poria, Y, Reichel, A, Cohen, R. 2011. *World Heritage Site – Is It an Effective Brand Name? A Case Study of a Religious Heritage Site.* Journal of Travel Research
- Santa-Cruz, F.G, López-Guzmán, T. 2017. *Culture, tourism and World Heritage Sites.* Tourism Management Perspectives 24 (2017) 111-116
- Sjøfartsdirektoratet. 2017. *Utslipp til luft og sjø fra skipsfart i fjordområde med stor cruisetraffikk.*
- Statens Vegvesen (2014) *Etiske retningslinjer for grunnerverv*
- Stordrange, Bjørn, 1992. *Ekspropriasjonerstatningsloven kommentarutgave, 2. utgave* Oslo: Universitetsforlaget, s. 4
- Tjomsland, S. 2006. *Erstatning for rådighetsinnskrenkninger 36 år etter strandlovdommen. Noen strøtanker.* LOV OG RETT, vol 45, 7, 2006.
- Tranøy, K.E. (1986) *Vitenskapen – samfunnsmakt og livsform.* Oslo: Universitetsforlaget [Digital versjon – nasjonalbiblioteket]
- Troye, S.V. (1994) *Teori- og forskningsevaluering.* Forfatterne og Tano AS
- G. H. Von Wright, «Two traditions», from *Explanation and Understanding.* London: Routledge and Kegan Paul, 1971, Ch. 1, s. 1
- Yang, C-H, Lin, H-L, Han, C-C. 2009. *Analysis of international tourist arrivals in China: The role of World Heritage Sites.* Tourism Management 31 (2009) 827-837

Lover

- LOV-1814-05-17 Kongeriket Noregs grunnlov
- LOV-1917-06-01-1 Lov om skjønn og ekspropriasjonssaker (skjønnsprosessloven)
- LOV-1961-06-16-15 om rettshøve mellom grannar (grannelova, gl)
- LOV-1967-02-10 Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven eller fvl.)
- LOV-1969-06-13-26 om skadeserstatning (skadeerstatningslova)
- LOV-1970-06-19-63 Lov om naturvern
- LOV-1984-04-06-17 Lov om vederlag ved oreigning av fast eiendom [ekspropriasjonserstatningslova]
- LOV-1995-05-12-23 Lov om jord (jordlova)
- LOV-1996-06-21-38 Lov om naturoppsyn (naturoppsynsloven)
- LOV-2000-04-13-31 Lov om behandling av personopplysninger (Personopplysningsloven).
- LOV-2005-06-17-90 Lov om mekling og rettergang i sivile tviste (tvisteloven)
- LOV-2009-06-19-100 Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)

Forskrifter og forarbeid

- Ot. Prp. Nr. 50 (1982-1983) Om lov om erstatning ved ekspropriasjon av fast eiendom s. 47
- FOR-2002-11-08-1280 *Forskrift om vern av Nærøyfjorden landskapsvernområde, Aurland, Vik og Voss kommuner, Sogn og Fjordane og Hordaland*
- FOR-2004-06-01-931 Forskrift om begrensning av forurensning (forurensningsforskriften)
- NOU 2004:28 Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold (Naturmangfoldloven)
- Ot.prp.nr.52 (2008–2009) Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven)

Konvensjoner

- Konvensjon om vern av verdens kultur- og naturarv – verdensarvkonvensjonen av 16.11.1972
- Havrettskonvensjonen av 10.12.1982
- Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen av 4.11.1950

Rettspraksis

- Rt. 1918, side 403 (Konsesjonsdommen)
- Rt. 1970, side 67 (Strandlovdommen)
- Rt. 1978 side 422 (Lamyra)
- Rt. 1980 side 94 (Fiskum)
- Rt. 1982 side 850 (Arekilen)
- Rt. 1986 side 1354 (Svenkeruddommen)
- Rt. 1987 side 80 (Rønnåsmyra II)
- Rt. 1987 side 311 (Rambjøra-dommen)
- Rt. 1988 side 890 (Jærstrendene)
- Rt. 1992 side 2117 (Ulvåkjøldommen)
- Rt. 1993 side 321 (Hydalen)
- Rt. 1993 side 1333 (Småsetran)
- Rt. 2004 side 1985
- Rt. 2005 side 469 (Elstad og Aurmoen)
- Rt. 2008 side 1747
- HR-2017-2338-A (Totenvika-dommen)
- LG-2016-157694

Nettsider:

- Innovasjon Norge & Cruise Norway (2018) 2017 & Prognoser 2018 – Antall passasjerer. Tilgjengelig fra: <<https://www.cruise-norway.no/viewfile.aspx?id=5426> > [Nedlastet 19.03.19 kl. 1443]
- Departementets sikkerhets- og serviceorganisasjon (2018) NOU 2018: 4. Tilgjengelig fra: <<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-4/id2592147/>> [Nedlastet 08.04.19 kl. 1521]
- Svartdal, Frode. (2018, 20. februar). introspeksjon. I Store norske leksikon. Tilgjengelig fra: <https://snl.no/introspeksjon> [Lest 17.12.2018 kl. 09:42]
- Aarre, Einar (17.12.2016) *Får millionerstatning etter landskapsvern* [Internett] Tilgjengelig fra: <<https://www.bt.no/nyheter/lokalt/i/X1L1r/Far-millioenerstatning-etter-landskapsvern>> [Lest 17.12.2018]
- Aarre, Einar (11.06.2017) *Sinte grunneiere får ny mulighet til erstatning* [Internett] Tilgjengelig fra: <https://www.bt.no/nyheter/i/rqpMA/Sinte-grunneiere-far-ny-mulighet-til-erstatning#link_time=1497210893> [Lest 17.12.2018]
- United Nations educational, scientific and cultural organization (2015) *West Norwegian Fjords – Geirangerfjord and Nærøysfjord* [Internett] Tilgjengelig fra: <<https://whc.unesco.org/en/list/1195>> [Lest 12.05.2019]
- Riksantikvaren (ukjent dato) *Hva er UNESCOs verdensarvliste?* [Internett] Tilgjengelig fra: <<https://www.riksantikvaren.no/Tema/Verdensarv/Hva-er-UNESCOs-verdensarvliste>> [Lest 20.05.2019]
- UNESCO (ukjent dato) *Konvensjonen* [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://unesco.no/kultur/verdensarven/verdensarvkonvensjonen/>> [Lest 20.05.2019]
- Regjeringen.no (2018) *NOU 2018: 4 Sjøveien videre – Forslag til ny havne og farvannsløp* [Internett] Tilgjengelig fra: <<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-4/id2592147/> > [Lest 22.05.2019]
- Olerud, Kåre. (2018, 23. juli). *verneområder*. I Store norske leksikon. Tilgjengelig fra: <<https://snl.no/verneomr%C3%A5der>> [Lest 20.05.2019]
- Åsnes, Aleksander (3.4.2018) *Turismen i Flåm har eksplodert – no vil kommunen ha enda meir* [Internett] Tilgjengelig fra: <<https://www.nrk.no/sogno/fjordane/turismen-i-flam-har-eksplodert--no-vil-kommunen-ha-enda-meir-1.13983330>> [Lest 10.05.19]
- Sælthun, Ole R. (7.6.2017) *Stort oppmøte då erstatningssaka var tema under folkemøte* [Internett] Tilgjengelig fra: <<https://www.porten.no/artiklar/stort-oppmote-da-erstatningssaka-var-tema-under-folkemote/397436>> [Lest 12.05.19]
- NPK (6.3.2017) *Grunneigarar rasar etter erstatningsoppgjær* [Internett] Tilgjengelig fra: <<https://www.porten.no/artiklar/grunneigarar-rasar-etter-erstatningsoppgjær/393209>> [Lest 12.05.19]

Vedlegg 1

Intervjuguide masteroppgave Nærøyfjorden landskapsvernområde 2019

Vi må skille mellom de som fikk erstatning og de som ikke fikk erstatning, men har søkt om oppfriskning, og eventuelt de som fikk erstatning men likevel har søkt oppfriskning. Ikke alle spørsmålene her er relevant for alle grupper av grunneiere.

1. Hva slags informasjon fikk du om verneprosessen av Nærøyfjorden landskapsvernområde?
  - a) Føler du at du fikk tilstrekkelig informasjon til rett tid?
  - b) Var du fornøyd med den informasjonen som ble gitt?

2. Hva slags informasjon fikk du om erstatningsprosessen i forbindelse med vernet av Nærøyfjorden landskapsvernområde?
  - a) Føler du at du fikk tilstrekkelig informasjon til rett tid?
  - b) Var du fornøyd med den informasjonen som ble gitt?

3. Hvis vi ser litt nærmere på informasjonsflyten (*Aktørene må indentifiseres*).
  - a) Hvem hadde du kontakt med?
  - b) Hvordan opplevde du denne kontakten?
  - c) Hvordan var kommunikasjonen med fylkesmannen?
  - d) Hvordan var dialogen med regjeringsadvokaten?
  - e) Hvordan var dialogen med miljødirektoratet?

4. I naturmangfoldsloven §50 fremgår det at en eier har rett til erstatning når vern medfører vanskeliggjøring av igangværende bruk.
  - a) Hva visste du om dette?
  - b) Forstod hva dette innebar?

5. I naturmangfoldloven §51 fremgår det at eiere eller rettighetshavere må fremsette skriftlig krav om erstatning innen fire måneder fra vernevedtaket.
  - a) Forstod du omfanget av muligheten til å søke erstatning?
  - b) Og at du måtte aktivt søke?

6. Etter naturmangfoldloven skal staten skal komme med et tilbud.
  - a) Hvordan oppfattet du tilbudet?
  - b) Hvordan var prosessen etter at tilbudet dukket opp?
  - c) Følte du at du ble hørt når du kom med tilbakemelding til tilbudet?

7. Har verneplanen på noen måte rammet evt. skogsdrift, beite, innmark, melke- eller kjøttproduksjon, evt. andre faktorer?

8. Hvilke faktorer medførte til at du nå valgte i 2017 å søke om oppfriskning?
  - a) Søkte du om erstatning i 2009?
  - b) Var du en av grunneierne som mottok erstatning i 2016?

9. Så litt om din mening vedrørende verne- og erstatningsprosessen prosessen?
  - a) Er det noe som kunne vært gjort bedre, eller på en annen måte?
  - b) Syntes du det var en rettferdig prosess?

Vedlegg 1

- c) Syntes du hensynet til likebehandling ble ivaretatt?
  - d) Vet du om det ble arrangert noe slags folkemøte?
  - e) Vet du om det var et slags samarbeid mellom noen av grunneierne?
  - f) Hvordan var dette samarbeidet i så fall?
10. Heinz ble valgt av staten til å verdsette skogen, vet du hvem som valgte Ekanger til å være grunneiernes representant til verdsettingen?
11. Er du kjent med om det ble gjennomført noen muntlige forhandlinger vedrørende erstatninger på noen av grunneiernes eiendom?
12. Ble det gjennomført en befaring på din eiendom i forbindelse med noen form for verdsetting?
- a) Fikk du invitasjon til å være med på befaringen?
  - b) Var du faktisk med på befaringen?
  - c) Er du kjent med om det ble gjennomført befaring med grunneiere på andre eiendommer?
13. Har du noen gang benyttet deg av tilskuddsordninger for etablerte bønder i Nærøyfjorden?
(Hvorfor/hvorfor ikke)
14. Hvordan har turismen i Nærøyfjorden påvirket din eiendom?

Vil du delta i forskningsprosjektet

” Hva gikk galt i Nærøyfjorden ”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å avdekke hva som gikk galt under verneprosessen i Nærøyfjorden. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet er en avsluttende studentoppgave i vår masterstudie Areal og Eiendom ved Høgskolen på Vestlandet, avd. Bergen. Forskningsspørsmålene blir som følgende:

- Hvordan bør man utmåle erstatning for verneområder etter naturmangfoldloven §50? Altså hvordan ble verdsettingen gjennomført, er det riktig i henhold til lover, rettspraksis og aktørenes faktiske praksis.
- Hva gikk galt i Nærøyfjorden?
Med overnevnte problemstilling er ideen å se nærmere på saksprosessen for de vurderinger fylkesmennene ved Hordaland og Sogn- og Fjordane gjorde i forkant av erstatningsutmålingen til grunneierne i Nærøyfjorden. Spørsmålene vi må stille oss er da å undersøke hvilke kriterier som ble lagt til grunn til erstatningen, hvem av grunneierne som fikk erstatning og hvem som ikke fikk. Videre vil vi se nærmere på hvordan varslingen til grunneierne ble gjennomført i henhold til aktuelt lovverk.
- Hvordan er Nærøyfjorden sammenlignet med lignende saker i verden?
Kan prosjektet sammenlignes med andre områder på UNESCOs verdensarvliste?
- Er det problemer/feil i matrikkelen ved eiendommene i Nærøyfjorden?
Her blir det å se nærmere på eiendomshistorien i det aktuelle området. Hvilke eiendommer er registrert i matrikkelen, er de riktig registrert? Er det mange eiendommer som eksisterer i terrenget som ikke er registrert i matrikkelen? Har det vært gjennomført jordskifte i området, og er utfallet fra jordskiftesakene blitt riktig registrert i matrikkelen og overhodet matrikkelført i det hele tatt?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen på Vestlandet, avd. Bergen ved institutt for byggfag.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi har trukket ut eventuelle grunneiere fra listen fylkesmennene i Hordaland og Sogn og Fjordane mente burde på oppfriskning til krav om erstatning. Rundt 10-15 grunneiere vil bli kontaktet av oss for et intervju enten ved personlig oppmøte eller via telefon. Listen vi tar utgangspunkt er et offentlig saksdokument, der allmennheten har innsynsrett.

Hva innebærer det for deg å delta?

Metoden vi bruker for datainnsamling er bla annet fra de dybdeintervjuene vi ønsker å gjennomføre. Videre vil vi supplere med data fra offentlige databaser via www.seieendom.no, jordskifteretten sine arkiver og grunnbok/pantebøker. Intervjuet vil bla inneholde spørsmål om erstatningsutmålingen oppfattes rettferdig, saksgangen, og fylkesmennene sine vurderingskriterier rundt verdsetting.

Vedlegg 2

Vi kommer til å spørre intervjuobjektene om å gi oss samtykke til lydopptak av intervjuene. Intervjuet kommer til å ta ca. 10-20 min avhengig av hvor mye informasjon det meddeles som kan gis adgang for oppfølgings spørsmål. Svarene vil bli kategorisert og behandlet i all konfidensialitet og slettet etter endt prosjekt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Vårt forskningsprosjekt vil ikke få noen konsekvenser for evt. saksbehandling intervjuobjektene måtte ha vedrørende utmåling av erstatning for verneområder.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun vi to studenter Lennart Falkenberg-Arell og Robert Ueland som vil ha adgang til innsamlet datamateriale. Evt lydopptak er til enhver tid utenom transkribering innlåst i et skap med kodelås kun overnevnte kjenner til. Notater, etc. blir kun lagret på en tildelt forskningsserver. Navn og annen kontaktinformasjon vil bli byttet ut med koder som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Intervjuobjektene kan ikke gjenkjennes ved publisering, der det kun vil bli presentert anonymiserte uttalelser fra intervjuene.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes juni 2019. All innhentet kontaktinformasjon vil bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen på Vestlandet, avd. Bergen ved institutt for byggfag har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien «Hva gikk galt i Nærøyfjorden?», eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Lennart Falkenberg-Arell, på epost 146805@stud.hvl.no eller telefon: 92492936
- Robert Ueland, på epost 146816@stud.hvl.no eller telefon: 48105447
- Sjur Dyrkolbotn, på epost Sjur.Kristoffer.Dyrkolbotn@hvl.no eller telefon: 55587691
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Eventuelt student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i [*sett inn aktuell metode, f.eks. intervju*]
- å delta i [*sett inn flere metoder, f.eks. spørreskjema*] – hvis aktuelt
- at lærer kan gi opplysninger om meg til prosjektet – hvis aktuelt
- at mine personopplysninger behandles utenfor EU – hvis aktuelt
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes [*beskriv nærmere*] – hvis aktuelt
- at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til [*beskriv formål*] – hvis aktuelt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. [*oppgi tidspunkt*]

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Hva gikk galt i Nærøyfjorden?

Referansenummer

514793

Registrert

03.01.2019 av Lennart Falkenberg-Arell - 146805@stud.hvl.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for ingeniør- og naturvitenskap / Institutt for byggfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Sjur Kristoffer Dyrkolbotn, Sjur.Kristoffer.Dyrkolbotn@hvl.no, tlf: 55587691

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Lennart Falkenberg-Arell, 146805@stud.hvl.no, tlf: 92492936

Prosjektperiode

02.01.2019 - 30.06.2019

Status

04.01.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

04.01.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 04.01.2019. Behandlingen kan starte.

MELD ENDRINGER

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.06.2019. **vedlegg 3**

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)